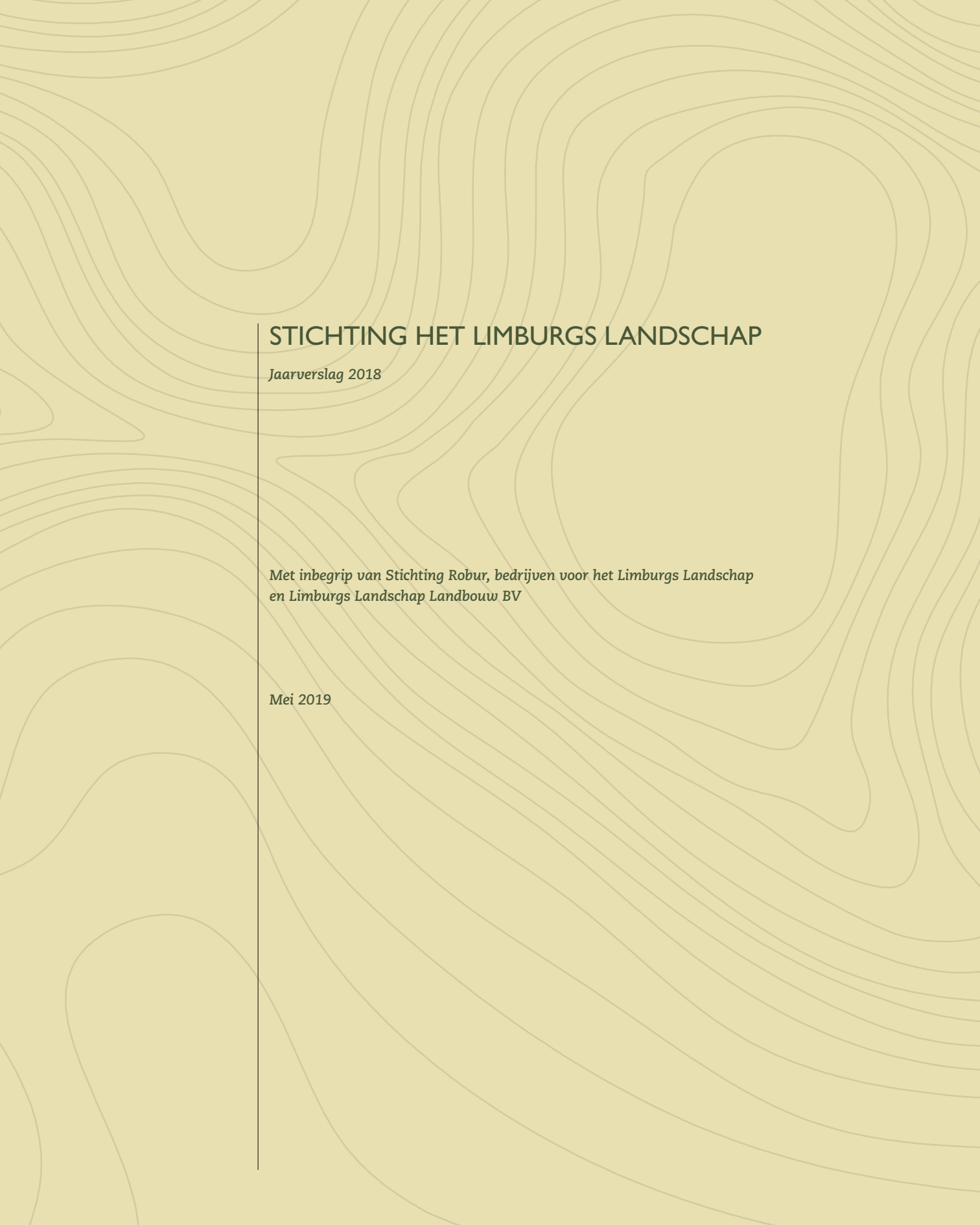

Limburgs *Landschap*

Jaarverslag 2018

STICHTING HET LIMBURGS LANDSCHAP

Jaarverslag 2018

*Met inbegrip van Stichting Robur, bedrijven voor het Limburgs Landschap
en Limburgs Landschap Landbouw BV*

Mei 2019

INHOUD

DEEL I	VOORWOORD	3
	1. HET LIMBURGS LANDSCHAP: MOOI DICHTBIJ	4
	2. HET JAAR IN VOGELVLUCHT	9
	3. KERNTAKEN LIMBURGS LANDSCHAP	14
	3.1 Aankoop	14
	3.2 Beheer	17
	3.3 Inrichtingsprojecten	23
	3.4 Erfgoed	24
	4. COMMUNICATIE	29
	4.1 Publiciteit	30
	4.2 Ontvangstlocaties	32
	4.3 Fondsenwerving	33
	4.4 Achterban	34
	4.5 Vrijwilligers	35
	4.6 Samenwerking	37
	4.7 Beleid en beleidsbeïnvloeding	38
	5. ORGANISATIE	40
	5.1 Bestuur, commissies en bezoldigingsbeleid	41
	5.2 Personeel	42
	5.3 Ondernemingsraad	44
	6. BIJLAGEN	46
DEEL II	FINANCIEEL VERSLAG OVER 2018	66

COLOFON

Redactie: Stichting het Limburgs Landschap	Stichting het Limburgs Landschap Rijksstraatweg 1, Lomm Postbus 4301 5944 ZG Arcen T 077 - 4737575
Ontwerp en opmaak: infour, Heerlen	
Druk: Andi Smart Print Solutions	
Foto omslag: Stichting het Limburgs Landschap	

VOORWOORD

Met plezier bied ik u het jaarverslag 2018 van Stichting het Limburgs Landschap aan. Het afgelopen jaar werd in mijn achtertuin het grootschalige herinrichtingsproject Sarsven en de Banen afgerond. Het Sarsven was ooit het eerste gebied dat in beheer kwam bij Het Limburgs Landschap. Ik vind het indrukwekkend hoe het gebied met vereende krachten een nieuwe toekomst kreeg. In samenwerking met onder andere de provincie, LLTB en het Waterschap Limburg werd het watersysteem zo ingericht dat voedselrijk en voedselarm water van elkaar gescheiden worden. Nieuwe wandelpaden en kijkvoorzieningen werden aangelegd. Het waterpeil is er verhoogd, waardoor in het gebied meer water vastgehouden wordt. Maar dan moet het natuurlijk wel regenen. En uitgerend in 2018 was het zo droog dat zelfs de grote plas van De Banen droog viel....

Klimaatverandering was afgelopen jaar dan ook net zo'n "hot topic" als het weer zelf. Het beperken van de opwarming is van cruciaal belang voor de natuur en voor onszelf, en zal een enorme omslag vergen in ons energiegebruik. Het stemt me optimistisch om te zien dat het klimaat hoog op de politieke agenda staat. En dat zo veel jonge mensen zich uitspreken en de straat op gaan; het is ten slotte hún toekomst die op het spel staat. Ook Limburgs Landschap probeert een steentje bij te dragen. Dat doen we door onze natuurgebieden in Limburg weerbaarder te maken in perioden van te veel of te weinig water, maar ook door met innovatieve projecten onze gebouwen energiezuiniger te maken.

Voor het landelijk gebied is het Deltaplan Biodiversiteit van groot belang. Ik vind het mooi om te zien hoe wetenschap, natuurbehouders en organisaties uit de voedselketen intensief met elkaar aan de slag gaan met maar één doel: de variatie aan planten en dieren weer op peil brengen. In dit jaarverslag vindt u voorbeelden terug van de inspanningen die Limburgs Landschap pleegt om onze Limburgse natuur weer stevig in het zadel te helpen.

Voorzitter zijn van Het Limburgs Landschap is een geweldig leuke klus. Zeker wanneer er feestjes te vieren zijn, en de bijdrage die onze Stichting levert aan de samenleving op een vrolijke manier zichtbaar wordt. Met gepaste trots maakte ik bijvoorbeeld het jubileum van de Torenmolen in Gronsveld mee, het prachtige concert ter gelegenheid van het 30-jarig bestaan van de Kasteeltuinen in Arcen, de prachtige dag met onze bedrijvenstichting ROBUR in de Maasduinen en de bekendmaking van de winnaar van onze fotowedstrijd.

2018 was ook het jaar dat we binnen onze Stichting nadachten over ons bestuursmodel. Ons algemeen Bestuur koos ervoor koers te zetten naar een Raad van Toezicht. De meeste andere Provinciale Landschappen zijn al overgegaan naar dit model, waarbij de Directeur-bestuurder verantwoording aflegt aan een Raad van Toezicht. Deze wijze van organiseren van verantwoordelijkheden en toezicht past beter bij de gegroeide organisatie van Het Limburgs Landschap. In 2019 zal de beoogde verandering in nieuwe statuten worden verankerd, zodat onze Stichting vanaf 2020 op de nieuwe manier kan gaan werken.

Het jaarverslag laat zien hoe veelzijdig het werk van Het Limburgs Landschap is. Ontzettend veel mensen en organisaties hebben ons ook het afgelopen jaar weer meegeholpen. Ik hoop dan ook dat u als partner, sponsor, donateur, betrokken overheid, medewerker of vrijwilliger net zo veel plezier beleeft aan het lezen van dit Jaarverslag als ik.

Wendy Raab,
voorzitter Stichting het Limburgs Landschap

HET LIMBURGS LANDSCHAP: MOOI DICHTBIJ

Stichting het Limburgs Landschap stelt natuur en erfgoed veilig door aankoop en beheer. Om dat werk te kunnen doen is een goed overheidsbeleid, steun vanuit de samenleving en een degelijke exploitatie van de Stichting onontbeerlijk.

NATUURBELEID

Voor de toekomst van de natuur in Limburg is het realiseren van het Limburgse deel van het Nationaal Natuurnetwerk essentieel. Dit netwerk is in de loop van de tijd door de overheid in omvang beperkt, en de realisatietermijn is vertraagd van 2018 naar 2027. Limburgs Landschap blijft zich inzetten voor de realisering van het netwerk, met name in de omgeving van de eigen terreinen. Voor de verwerving van gronden is een functieveranderingssubsidie beschikbaar. Helaas is deze subsidie niet meer overal opengesteld, omdat de Provincie geen extra middelen ter beschikking stelt, en de afgelopen collegeperiode de prioriteit legde bij de afronding

van Natura 2000-gebieden. SLL pleit bij de in 2019 nieuw gekozen Provinciale Staten voor het zo snel mogelijk volledig invullen van het Netwerk, dat immers al tot een minimum is teruggebracht. Ook is het belangrijk gronden te kunnen verwerven als ze te koop komen. Dat dit nu slechts voor een deel van de “gouden natuur” in Limburg kan, is schadelijk en zorgt ervoor dat eerder gedane investeringen niet of minder renderen.

Gelukkig is door de provincie actief beleid geformuleerd voor de zogenaamde natte natuurparels. In het kader van het Deltaprogramma Hogere Zandgronden hebben we met de Provincie Limburg een raamovereenkomst gesloten en zijn de eerste beschikkingen ontvangen. Voor SLL gaat het om het tegengaan van verdroging in Dubbroek, Kaldenbroek, Beeselsbroek, Roeventerpeel en Zwart Water. In deze gebieden is afronding en inrichting cruciaal om deze bijzondere natte natuur toekomst te geven.

EFFICIËNT BEHEER

Goed beheer van bestaande natuur is een essentieel onderdeel van het natuurnetwerk. Regelmatig melden zich eigenaren bij de Stichting om hun stukje bos te koop aan te bieden. Waar dat grenst aan, of gelegen is binnen gebieden van de Stichting proberen we dat dan aan te kopen. Hierdoor krijgt de Stichting steeds grotere aaneengesloten arealen in beheer. Dat geeft ons de mogelijkheid het beheer in samenhang te organiseren en het recreatief medegebruik van gebieden goed te zoneren. Helaas wordt het veiligstellen door aankoop bij bestaande natuur niet meer gesubsidieerd. Tegelijkertijd melden zich regelmatig donateurs die een specifieke gift doen voor het door verwerven veiligstellen van natuur. Om hier lijn in aan te brengen, en nog meer donateurs enthousiast te maken voor het doen van extra giften voor dit doel stellen we een bestemmingsfonds in. Refererend aan het eikenblad in ons logo noemen we dit

“Quercus – Aankoopfonds Natuur”.

Voor een efficiënt beheer is het handig als gebieden van verschillende beheerders niet versnipperd door elkaar liggen. Afgelopen jaar is met Natuurmonumenten, Staatsbos-beheer en ARK een belangrijke eerste fase van een ruiling gereali-seerd en hebben we een tweede fase voorbereid die we in 2019 hopen te effectueren. Hierdoor krijgt Lim-burgs Landschap meer aaneen-gesloten beheer-areaal terwijl het beheer van geïsoleerd gelegen gebieden door collega-organisaties wordt overgenomen.

In Natura 2000-gebieden die ge-voelig zijn voor stikstofdepositie speelt het Programma Aanpak Stikstof [PAS]. Door SLL is in beeld gebracht welke maatregelen we daar ten gunste van de natuur-kwaliteit kunnen treffen. Omdat het maatregelen betreft die het gevolg zijn van milieuvervuiling door derden, krijgt SLL de kosten voor het uitvoeren van deze maatregelen volledig vergoed. De beschikking voor onze PAS-maat-regelen bedroeg in 2018 1,7 miljoen euro. Limburgs Landschap vindt deze maatregelen nuttig, maar vindt ook dat deze niet afdoen aan de noodzaak te zorgen voor een af-name van de stikstofdepositie in de natuurgebieden. De maatregelen worden immers op een veel kleiner areaal getroffen dan de depositie

neerdaalt. Ook hebben maatregel-en als plaggen nadelen omdat be-halve stikstof ook veel waardevolle mineralen aan de bodem worden onttrokken. PAS-maatregelen zijn dus hoogstens een tijdelijke over-brugging, en niet eindeloos her-haalbaar. Ook de slechte conditie van de eiken in onze bossen is een teken aan de wand dat decennia van hoge stikstofdepositie zijn tol eist. Dit is een probleem dat meer [politieke] aandacht verdient.

TOEKOMST VOOR MONUMENTEN

Voor het [gebouwde] erfgoed heeft SLL geen actieve verwervings-strategie. Wij hebben een vangnet-functie voor monumenten waar andere partijen geen raad mee weten waardoor onderhoud, restauratie en bestemming achter-wege blijven. Bij de afweging of we dergelijke objecten kunnen aan-kopen speelt de toekomstige functie een belangrijke rol. We streven naar een passend rendabel gebruik, waaruit minimaal de onderhouds-kosten te betalen zijn. Op die manier gaat nieuw gebouwenbezit niet ten koste van het beheer van datgene wat al aan onze zorg is toevertrouwd. De komende periode zijn we druk bezig om een nieuwe functie voor de kloosterruïne op Hoogcruts te vinden. We hebben hoge verwachtingen van de samen-werking met HX Hoogcruts, die de betekenis van het complex wil laten groeien door het ontwikkelen

van een sterk cultureel program-ma. In het verslagjaar is gebleken dat het creëren van voldoende basisvoorzieningen [*denk aan sanitair, water, stroom, verwarming en wifi*] onontbeerlijk zijn. Hier zullen we middelen voor moeten zoeken. Bij de restauratie van Nieuw-Ehrenstein hebben zich tegenvallers voorgedaan. De staat van het pand was veel slechter dan gevreesd, en de kosten voor bouw en installaties stijgen snel door de aantrekkende economie. De beschikbare middelen waren hierdoor ontoereikend. De extra Rijksrestauratiesubsidie geeft lucht, maar biedt geen oplossing voor bijvoorbeeld de kosten van installaties, zodat er een financie-ringsopgave blijft. Alles is er op gericht op zijn minst de horeca in het najaar van 2019 te kunnen openen. Een ervaren ondernemer is gelukkig gevonden. Voor de Grathemermolen hebben we her-bestemmingsonderzoek en bouw-historisch onderzoek uit laten voeren. Ook in de Grathemermolen zijn er bouwkundige tegenvallers naar boven gekomen. Een renda-bele herbestemming moet nog ge-vonden worden. Door de planning aan te passen op de beschikbare middelen, en het herbestemmen zo nodig te faseren zullen we de kosten moeten aanpassen op de beschikbare middelen.

Ons werk aan erfgoed is veel breder dan de gebouwde monu-

menten. Onze natuurgebieden zijn in essentie cultuurlandschappen, met vaak een schat aan cultuurhistorie. Als erfgoedorganisatie hebben we mede aan de wieg gestaan van de in 2018 tot stand gekomen Coöperatie Erfgoed Limburg. Hier brengen we onder andere onze ervaringen in met publieksgerichte communicatie. Ook in 2019 zal dat leiden tot samenwerking in het TV-programma Natuurlijk Limburg, bij de erfgoedweekenden en via artikelen in Dagblad De Limburger.

STEUN UIT DE SAMENLEVING

De steun van onze donateurs is van groot belang. Hieruit blijkt het brede draagvlak voor onze stichting in het Limburgse. Helaas neemt het aantal donateurs langzaam af. Dit is onderdeel van een bredere trend in de samenleving waarbij mensen minder snel langjarige verbindingen aangaan met organisaties als de onze. Een belangrijke bonus voor nieuwe donateurs is het gratis ontvangen van het Uit & Thuis boek. In 2018 is – grotendeels in eigen beheer – hard gewerkt aan een volledig vernieuwde editie. Alle gebieden en gebouwen worden beschreven met een duidelijke focus op de beleving ervan. In combinatie met de vele duidelijk op kaartjes aangegeven wandel- en fietsroutes is het boek één dikke uitnodiging om er op uit te gaan en te genieten van de schoonheid van Limburg. Het boek zal voorjaar 2019 verschijnen.

Om de financiële bijdrage aan ons werk op peil te houden is de minimumcontributie verhoogd. Verder vragen we onze donateurs mee te helpen onze kosten te verlagen door over te gaan op betalen via automatische incasso. Ook wijzen we actief op de mogelijkheid fiscaal aantrekkelijk te geven door middel van periodieke schenkingen. Het aantal periodieke schenkers neemt gelukkig gestaag toe. Dat ook het Limburgse bedrijfsleven onze werkzaamheden financieel ondersteunt via Stichting ROBUR ervaren wij als stimulerend. Het aantal steunende bedrijven ligt inmiddels rond de 80, waarbij het streven is gestaag door te groeien naar 100 steunende bedrijven.

Belangrijk is de steun die we ontvangen van de Nationale Postcode-loterij. Onze landelijke koepel LandschappenNL is de begunstigde van de Postcode-loterij. Het contract tussen LandschappenNL en de NPL is in 2015 verlengd tot eind 2020. Ter voorbereiding op de tussentijdse evaluatie van de samenwerking tussen LandschappenNL en de NPL in 2019 hebben de Landschappen gezamenlijk hun impact in beeld laten brengen.

EEN PARK OM LIEF TE HEBBEN

Bijzonder onderdeel van SLL vormen de Kasteeltuinen Arcen. Sinds het in eigen beheer nemen van de exploitatie in 2013 is de weg omhoog gevonden. Dit uit zich in groeiende

aantallen bezoekers en abonneementhouders en een hoge gasttevredenheid. Het 30 jarig bestaan is in 2018 met trots gevierd. De begrote verdere stijging van het bezoekersaantal is niet gerealiseerd; we haalden vrijwel hetzelfde aantal bezoekers als in 2017. Hieruit blijkt dat het succes van de kasteeltuinen niet vanzelf gaat en dat impulsen nodig blijven. De impuls die we aan het jaarlijkse evenement Enchanted Gardens gaven met het Internationale Lichtkunsthier festival was een opsteker. We zijn ervan overtuigd dat hier nog meer is uit te halen en zijn een driejarige samenwerking aangegaan. In 2019 zullen we de prijzen moeten verhogen door de stijging van het lage BTW-tarief van 6 naar 9%. Dit levert de kasteeltuinen helaas niks op. Verschillende onderdelen in het park zijn na 30 jaar aan vervanging toe. Om niet voor verrassingen te komen staan, goede prioriteiten te kunnen stellen en fondsen te kunnen organiseren willen we een beter inzicht in de meerjaren-investeringsopgave. Voor komend jaar zijn in elk geval middelen gereserveerd voor nieuwbouw op het sterk verouderde dienstencentrum, het vervangen van oude meterkasten, het repareren van bruggen en het vervangen van de grote houten vlinder bij het Bergpaviljoen. Uit deze keuzes blijkt de aandacht voor goede werkomstandigheden voor de medewerkers en veiligheid voor onze

gasten. Vernieuwingen in de tuin blijven nodig om de bezoekers te blijven boeien. De voorbereidingen in 2018 zullen in 2019 leiden tot een ontwerp voor een nieuwe thematuin. Het vinden van middelen om deze ook te kunnen realiseren zal een stevige opgave worden.

GEZONDE FINANCIËN

Voor de financiële dekking van onze activiteiten is een aantal inkomstenstromen cruciaal. We willen het aandeel eigen inkomsten in onze totale baten laten groeien. Dat is het afgelopen jaar helaas niet gelukt, onder andere vanwege tegenvallende beleggingsresultaten. Komend jaar hopen we onze inkomsten én onze dienstverlening verder te verbreden door het openen van horeca op de locaties Nieuw-Ehrenstein en de Grootte Heide. Met deze activiteiten zijn ook risico's gemoeid, zo bleek bijvoorbeeld bij het faillissement en doorstart van de Jachthut op den Hamer. We houden deze risico's beheersbaar door deze ontwikkeling in rustig tempo door te voeren. Zo zijn de Bosbrasserie De Sluis en

De Oude Pastorie inmiddels zowel geliefde bestemmingen voor onze gasten als stabiele inkomstenbronnen voor Het Limburgs Landschap gebleken.

Gelukkig hebben we van de provincie Limburg begin 2018 een beschikking vanuit de Subsidie-regeling Natuur en Landschap voor de periode 2017 - 2022 ontvangen die ons natuurbeheer de komende jaren een solide basis geeft. De exploitatiebijdrage van de provincie wordt jaarlijks verleend. Deze maakt het ons mogelijk onze regionaal gebonden en vernieuwende inzet voor natuur en erfgoed voor Limburg over de volle breedte te blijven uitvoeren en ontwikkelen. Juist voor deze rol krijgen we uit de Limburgse samenleving veel waardering.

SLL voert een terughoudend financieel beleid ter beperking van financiële risico's. De Stichting heeft geen leningen afgesloten. De beschikbare reserves zijn voldoende om risico's die zich in de exploitatie voordoen te kun-

nen afdekken. Omdat de reserves ook een bron van inkomsten zijn voor de exploitatie wordt een gezond evenwicht nagestreefd tussen rendement en risico. In het treasury-statuuut is vastgelegd dat maximaal 25% van het beschikbare vermogen belegd mag zijn in aandelen. Helaas waren in 2018 zowel de rentes als de rendementen op aandelen laag.

Vertrouwen van onze donateurs dat geld geschonken aan Limburgs Landschap ook besteed wordt aan onze doelen is van groot belang. Het CBF ziet hierop toe. In 2019 gaan we voor hercertificering. We hebben er alle vertrouwen in dat we aan alle eisen voldoen. Dit jaarverslag biedt daarvoor de benodigde informatie.

Komende periode zal ook de BTW weer aandacht vergen. Meer dan voorheen zullen we betaalde BTW terugvragen omdat deze kan worden toegerekend aan BTW-belaste prestaties. Dit brengt voor Limburgs Landschap financiële voordelen met zich mee. In 2019 hopen we hierover afspraken te maken met de belastingdienst zodat hierover duidelijkheid ontstaat.

PASSEND BESTURINGSMODEL

Limburgs Landschap heeft zich de afgelopen decennia gestaag ontwikkeld tot de huidige organisatie met 67 FTE en een omzet van

16 miljoen euro. Ondanks de groei in areaal, de vergroting van de doelstelling met erfgoed, de groei van het gebouwenbezit en het in beheer nemen van Kasteeltuinen Arcen is er aan de bestuurlijke organisatie weinig veranderd. In 2018 heeft het Algemeen Bestuur vastgesteld dat de situatie waarin het de formele verantwoordelijkheid draagt niet meer past bij zijn positie op afstand. Het Dagelijks Bestuur, waaraan door het AB veel taken zijn gedelegeerd, funktioneerde in de praktijk als een Raad van Toezicht. Het zwaartepunt van de verantwoordelijkheid ligt al langer bij de directeur die met zijn medewerkers op professionele wijze aan de doelen van de Stichting werkt. Om deze reden is een overgang naar een Raad van Toezicht model in gang gezet, dat per 1 januari 2020 in zou kunnen gaan. De statutaire besturing van de organisatie komt dan weer in lijn te liggen met de feitelijke. Een belangrijke stap in het geven van helderheid wie waarvoor verantwoordelijk is en wie toezicht houdt. Met de nieuwe structuur kan Limburgs Landschap de toekomst in.

RISICO'S

In het verslagjaar hebben we verschillende risico's die voortkomen uit ons werk geïdentificeerd en van acties voorzien. In ons natuurbeheer zit veel kennis in de hoofden van onze boswachters en districtsbeheerders. Op zich goed,

maar bij personele wisselingen kunnen belangrijke zaken tussen wal en schip raken. Dat risico doet zich met name voor bij lang cyclisch beheer en bij bijzondere waarden op kleine plekjes. We zijn daarom een inhaalslag begonnen om zowel de bijzondere plekjes als ons beheer vast te leggen in ons beheersysteem CRS. Hierdoor komen in de toekomst volledige maatregelenlijsten naar voren als vertrekpunt bij het opstellen van de werkplannen. Onderdeel daarvan zal ook het onderdeel boomveiligheid zijn. Eén van de risico's voor bosbeheerders is dat omvallende bomen of vallende takken schade aan derden veroorzaken. De Vereniging van Bos- en Natuurterreineigenaren [VBNE] heeft daarvoor een praktische aanpak aangereikt die we de komende jaren zullen implementeren.

In het gebouwenbeheer is het grootste risico het moeten uitvoeren van dure restauraties door het achterwege blijven van benodigd onderhoud. Een goede onderhoudsplanning, ondersteund door O-prognose en voldoende middelen voor regulier onderhoud zijn ingezet. De aansturing van het onderhoud vergt tijd en aandacht en heeft – volgend op het uitbreidende gebouwenbestand – geleid tot het aantrekken van een extra bouwkundige. Onze gebouwen zijn vanzelfsprekend verzekerd.

Hier hebben we vastgesteld dat onderverzekering zou kunnen ontstaan door verouderde taxaties. Een inhaalslag is daarom in gang gezet om te komen tot actuele en complete taxaties, met hogere verzekerde waarden tot gevolg.

In de bedrijfsvoering kreeg de Algemene Gegevens Verordening aandacht. Als voornaamste potentiële oorzaak van een eventueel datalek werd ongeoorloofde toegang door derden tot onze systemen geïdentificeerd. De procedures rondom het kiezen, delen en wijzigen van wachtwoorden zijn aangescherpt. Naar aanleiding van een fraudegeval bij een collega-organisatie zijn we nagegaan of we de kans dat zoiets bij ons gebeurt kunnen verkleinen. Aanpassingen zijn daarom doorgevoerd in onze crediteurenadministratie.

Wilfred Alblas,
directeur-rentmeester

2 HET JAAR IN VOGELVLUCHT

JANUARI

9 januari 2018:

Kasteeltuinen Arcen mag zich net als in 2016 én in 2017 ook dit jaar van de ANWB weer het 'Leukste uitje van Limburg' noemen.

15 januari 2018:

ARK Natuurontwikkeling, Limburgs Landschap, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer tekenen een ruilakte, waardoor 564 hectare natuur in Limburg een nieuwe eigenaar heeft gekregen.

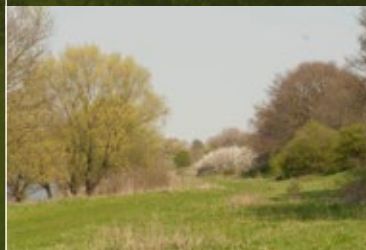
16 januari 2018:

Een heftige storm teistert Nederland. Limburg krijgt er ongekend van langs; ook de natuurgebieden van Het Limburgs Landschap worden niet ontzien. Flinke overlast dus, maar Het Limburgs Landschap ziet ook de positieve kanten: natuurlijke processen als storm leiden tot gevarieerdere en biodiverse bossen.

FEBRUARI

19 februari 2018:

Met Rijkswaterstaat wordt een overeenkomst ondertekend, waardoor Het Limburgs Landschap gebieden langs de Maas zodanig kan beheren dat bosopslag de rivierafvoer niet te veel vertraagt.

MAART - APRIL

3 maart 2018:

Districtsbeheerder Jos Berends wordt op de landelijke vlinderdag verkozen tot Vlinderbeheerder van het jaar. Hij heeft onder meer in het Weerterbos samen met vrijwilligers veel bereikt voor zeldzame soorten als de kleine ijsvogelvlinder, het bont dikkopje en het spiegeldikkopje.

10 maart 2018:

Tijdens NLDoet steekt Gouverneur Theo Bovens met collega's zijn handen uit de mouwen voor de wilde bijen in de Curfsgroeve.

11 maart 2018:

Tijdens de traditionele voorjaarswandeling van IVN Maastricht met het buurtplatform uit Wolder werd door wethouder Krabbendam het monument voor de Bandkeramiekers te Hoogcanne geopend.

16 maart 2018:

De Missionarissen van Marianhill besluiten het Missehuis St. Paul in Arcen, met bijbehorend bos op termijn over te dragen aan Het Limburgs Landschap. De Stichting neemt het beheer over als de laatste pater het klooster heeft verlaten.

23 maart 2018: Arriva-treinen met de namen Kasteel Arcen en 't Jaomerdal en een bijpassende inrichting worden onthuld. Zij zullen de komende 10 jaar door het Limburgse landschap rijden.

13 april 2018:

De uitzending van BNNVARA's Vroege Vogels staat in het teken van De Maasduinen.

MEI

9 mei 2018:

Voormalig directeur Ger Frenken wordt koninklijk onderscheiden voor zijn verdiensten. Tussen 1996 en 1 maart 2017 zette hij zich op velerlei vlak in voor natuur en landschap. Eerder werd hij daarvoor al benoemd tot Limburger van Verdienste.

17 mei 2018:

Jarenlang waren ze van de radar verdwenen, twee historische rijtuigen die tot Kasteel Arcen behoorden. Maar toen Stichting het Limburgs Landschap enkele jaren geleden startte met een grondige renovatie van Kasteeltuinen Arcen kwamen ook de rijtuigen weer in beeld. Het eerste rijtuig is door Hay Gout volledig gerestaureerd en keert terug naar Kasteel Arcen.

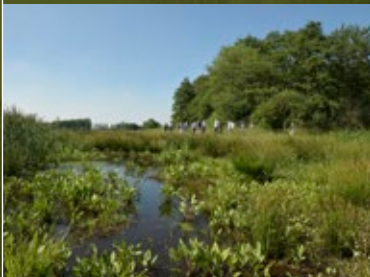
19 mei 2018

De Plantenstudiegroep van het NHGL vindt weidekerveltorkruid op de Raaijweiden, de 421^e plantensoort die in 7 jaar is aangetroffen op dit stuk Maascorridor in Venlo.

JUNI

6 juni 2018:

De Robur Bedrijvendag vindt dit jaar plaats in Nationaal Park de Maasduinen en het Heukelomse Beekdal.

8, 9 en 10 juni 2018:

Een lang gekoesterde wens van singer-songwriter Frans Pollux gaat in vervulling: Pollux geeft met zijn band drie uitverkochte buitenconcerten in zijn geliefde Jaomerdal.

21 juni 2018:

Tijdens de jaarlijkse studiedag van het Prins Bernhard Cultuurfonds en de Stichting Kastelen, Buitenplaatsen en Landgoederen [sKBL] wordt bekend gemaakt dat Stichting het Limburgs Landschap € 100.000,- krijgt voor herstelprojecten en aankopen op Landgoed Arcen.

JULI

5 en 6 juli 2018:

Kasteeltuinen Arcen werd op 31 mei 1988 geopend door Z.K.H. Prins Bernhard en viert dit seizoen dan ook haar 30-jarig jubileum. Speciaal voor dit jubileum vindt de zomeravondoperette "Sommer in Wien" plaats.

15 juli 2018:

Het 400-jarig bestaan van de Torenmolen van Gronsvelt wordt feestelijk gevierd met een bijzondere Open Dag. De Torenmolen is de oudste windmolen van Limburg. De eerste steen werd gelegd op 18 juli 1618.

26 juli 2018:

In Arcen wordt een temperatuur van 38,2 graden gemeten.

27 juli 2018:

De officiële opening van de tuinvlindertelling vindt plaats in de Kasteeltuinen Arcen. De Vlinderstichting en de Kasteeltuinen werken al langer samen; afgelopen jaar zijn er in de Kasteeltuinen verschillende vlindertuinen aangelegd.

AUGUSTUS

6 augustus 2018:

Nadat op 31 juli in Bergen al 20 hectare natuurgebied in vlammen opging, woedt er nu brand in de Ravenvennen.

25 augustus 2018:

De boekpresentatie van Schaduw, geschreven door Yvonne Franssen, vindt plaats in de Heerenhof op Landgoed Rozenaal. Een bijzondere locatie, want deze vakantiewoning van het Limburgs Landschap vormt het decor waarin deze thriller zich afspeelt.

27 augustus 2018:

De Minister van Cultuur steunt de restauratie van Nieuw Ehrenstein en klooster Hoogcruts met ruim 2,5 miljoen euro.

SEPTEMBER

1 – 8 september 2018:

Internationale Meester parketters en hun leerlingen reconstrueren twee parketvloeren in Kasteel Arcen.

20 september 2018:

Oplevering van de opgeknapte Peelvenen bij natuurgebieden Sarsven en De Banen, de Kwegt, Schoorkuilen en Einderbeek.

23 september 2018:

Filmmaker Maurice Nijsten ontvangt een oevreprijs van de Provincie Limburg tijdens zijn 50-jarig jubileum als filmmaker. De goed bekeken TV-serie Natuurlijk Limburg maakt deel uit van diens rijke oeuvre.

26 september 2018:

Feestelijke oplevering van de in samenwerking met Rijkswaterstaat en Waterschap Limburg opnieuw ingerichte Venlose Molenbeek en Wylrebeek.

OKTOBER - NOVEMBER

21 Oktober 2018:

Het Internationaal lichtkunstfestival, dat van 12 t/m 21 oktober plaatsvond in Kasteeltuinen Arcen, trok 15.000 bezoekers.

11 november 2018:

800 mensen bezoeken tijdens de open dag de monumentale Hoeve Nieuw Ehrenstein. Het complex wordt op dit moment ingrijpend gerestaureerd. Een oproep om oude mijnlampen te schenken om daarvan grote kroonluchters te maken voor Nieuw Ehrenstein levert 30 lampen op.

DECEMBER

11 december 2018:

Uit de 700 ingezonden foto's van 132 fotografen zijn door de jury 12 foto's uitgekozen. Daarna was het publiek aan zet. Guus [en Martina] Reinartz kregen de prijs voor hun prachtige nachtopname van de Van Tienhovenmolen.

KERNTAKEN LIMBURGS LANDSCHAP

3.1 AANKOOP

Aankoop, inrichting en beheer is de leidraad voor het werk van het Limburgs Landschap. Eigendom biedt de meeste garanties voor het veiligstellen van [nieuwe] natuur en erfgoed voor de toekomst. Mede dankzij de steun van veel partijen is het in 2018 weer gelukt een aantal waardevolle verwervingen af te kunnen ronden.

In het jaarverslag 2017 werd de ruiling van gronden tussen terreinbeherende organisaties [TBO's] reeds aangehaald. Met fase 1 van de TBO-ruil is het beheerareaal, per saldo, met ruim 150 ha uitgebreid. De verplichting werd in 2017 reeds aangegaan, maar de notariële akte is in 2018 gepasseerd. Dankzij deze samenwerking tussen de terreinbeherende organisaties kan het beheer van onze natuurterreinen nu op een meer efficiënte manier georganiseerd worden. In de loop van 2018 zijn de

gesprekken vervolgd over fase 2 van deze ruiling.

Het partnercontract met de Provincie Limburg is in 2018 ten einde gelopen. Dankzij dit contract is het gelukt een aantal belangrijke, ontbrekende, schakels te realiseren in onze natuurterreinen. Dit wordt grotendeels gefinancierd door de Provincie; Limburgs Landschap brengt het ontbrekende gedeelte in uit de eigen middelen. Helaas is de subsidieregeling voor aankopen van 'nieuwe natuur' niet opnieuw open gesteld in 2018, waardoor het voltooiën van het Nederlands Natuurnetwerk stagneert. Het Limburgs Landschap hoopt dat er in 2019 weer financiën beschikbaar kunnen worden gesteld om de kwaliteit van onze natuurterreinen te kunnen optimaliseren. Onderzoeksresultaten en waarnemingen in het veld tonen aan dat de investeringen die zijn gedaan tot een aanzienlijke kwaliteitsverbetering hebben geleid van de natuurgebieden en onze leefomgeving.

Het lukte in 2018 wel een beschikking te krijgen voor het uitvoeringsprogramma Natte natuurplek. Binnen deze beschikking is het mogelijk om nieuwe en bestaande natuur met gedeeltelijke subsidie te verwerven binnen de zogenaamde Natte natuurplek. Voor

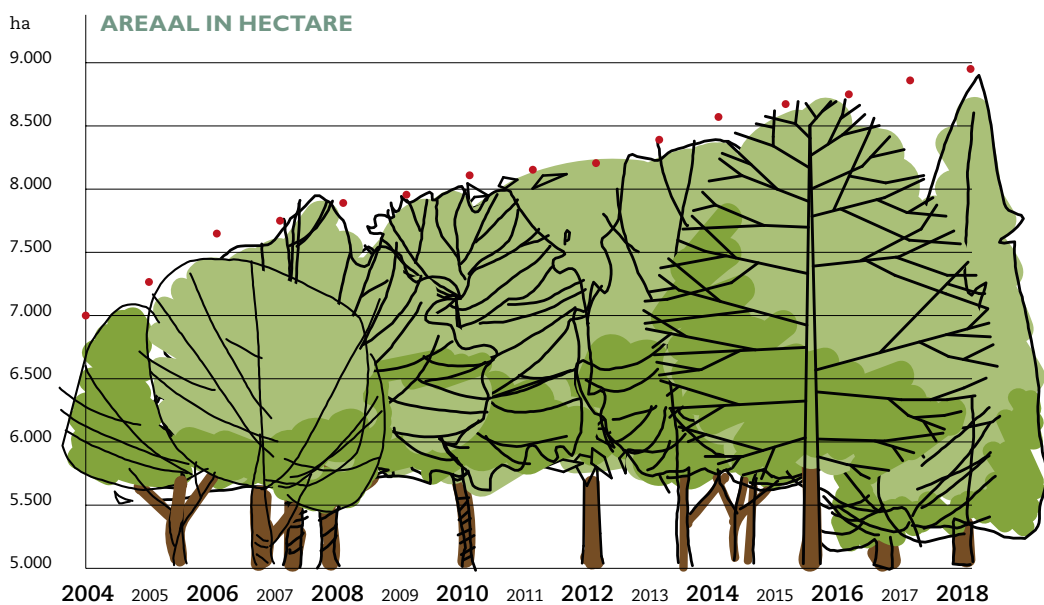
Het Limburgs Landschap geldt dit voor de gebieden Beesels broek, Dubbroek, Roeventerpeel, Zwart Water en Kaldenbroek. Het doel hiervan is o.a. om de waterhuishouding en de kwaliteit van het water te verbeteren. Er zullen maatregelen worden getroffen t.b.v. een klimaatbestendig regionaal watersysteem die er o.a. voor zorgen dat het water langer wordt vastgehouden en de sponswerking van de bodem in het gebied verbetert. De beschikking heeft ertoe geleid dat in 2018 gesprekken zijn opgestart met particuliere grondeigenaren. Een aantal van hen heeft inmiddels besloten aan het Limburgs Landschap te willen verkopen. Het uitvoeringsprogramma Natte natuurplek zal doorlopen tot 2021.

Regelmatig wordt het Limburgs Landschap benaderd door grondeigenaren die hun eigendom, meestal bospercelen, te koop aanbieden. Bij zo'n aanbod worden de bestaande en potentiële natuur en/of cultuurwaarden zorgvuldig afgewogen, voordat het besluit valt om hiervoor de schaarse eigen aankoopmiddelen in te zetten. Buiten de begrenzing van de hierboven genoemde natte natuurplek is het momenteel niet mogelijk om bestaande en nieuwe natuur met een [gedeeltelijke] bijdrage van de overheid aan te

kopen. Gelukkig kunnen we bij niet-subsidiabele aankopen ook regelmatig gebruik maken van een [mede]financiering door de Nationale Postcodeloterij [NPL], Prins Bernhard Cultuurfonds of de Stichting Robur, Bedrijven voor het Limburgs Landschap. Daarnaast is het een mooie steun en stimulering voor ons werk dat we ook in 2018 enkele schenkingen hebben mogen ontvangen van particulieren. Dit kan zijn in de vorm van een financiële bijdrage voor aankopen of via het schenken van een stuk natuur. Wij stellen het erg op prijs als particulieren op deze wijze hun betrokkenheid voor het behoud van het Limburgse landschap tonen.

Een bijzondere vermelding waard is het klooster St. Paul in Arcen. De paters van Mariannhill, die het klooster bewonen hebben met het oog op de toekomst nu al laten vastleggen dat ze hun klooster inclusief bijbehorende bos-

sen overdragen aan Limburgs Landschap als de laatste pater vertrekt. Zo kunnen de paters van hun oude dag blijven genieten op St Paul, in de wetschap dat hiervoor goed zal worden gezorgd, ook als ze er zelf niet meer zijn.

In 2018 werd via 25 aankopen en 3 verkopen 200 hectare aan het areaal toegevoegd voor

een totaalbedrag van 2,18 miljoen euro. Dit is inclusief de TBO-ruil, maar omdat dit een verplichting uit 2017 was komt deze ten laste van het boekjaar 2017. Daartegenover vond een reductie plaats van 95 ha oppervlakte in beheer. Dit is nog steeds een nasleep van de in 2016 door Rijkswaterstaat ingezette beleidswijziging om het beheer-

contract van de natuurvriendelijke oevers langs de Maas te beëindigen. Vanwege de TBO-ruil is het eigendomsareaal in sommige terreinen teruggelopen. Deze terreinen zijn nu in eigendom en beheer bij Natuurmonumenten of Staatsbosbeheer. De totale oppervlakte in beheer van Het Limburgs Landschap bedraagt nu

8969 ha, dat is 4 % van Limburg.

Tot slot werd een nieuw natuurgebied aan het areaal van Het Limburgs Landschap toegevoegd. Nabij Roggel werd ruim 20 hectare aaneengesloten bos verworven. Het betreft een droog stuifduinencomplex genaamd de

Ophovense Zandberg, waar de houtopstand grotendeels van is gekapt. Het halfopen bosgebied is van belang voor diverse warmte minnende soorten. Vanuit het nabijgelegen vakantiepark [De Leistert] wordt er veel in dit gebied gewandeld. De aankoop werd mede gefinancierd door Stichting Robur.

EEN OVERZICHT VAN ALLE AANKOPEN DIE IN 2018 PASSEERDEN BIJ DE NOTARIS

Objectnaam	Oppervlakte [ha]
Beesels Broek	6,4900
Bemelerberg	1,2400
Dorperheide [verkoop]	-0,0190
Dubbroek	0,0438
Eckeltse Bergen	1,2225
Exaten	5,3100
Hamert	2,6350
In den Horsten	0,8456
Kaldenbroek en Heuloërbroek [verkoop]	-1,7166
Limbrichterbos	0,7950
Onderste Bovenste molen	1,3460
Ophovense Zandberg	23,2900
Ravenvennen	-0,0026
Rozendaal	1,2400
Sweeltje	0,4775
Weerterbos	1,6200
Zwart Water	4,2500
Grondruil, toedeling	156,5906
Grondruil, inbreng	-5,6930

199,9648

Daan Bouten,
Directie-assistent:

“ De mooiste aankoop in 2018 was mijns inziens die van een perceel van ‘slechts’ 0,53 ha groot: Eén van de laatste puzzelstukjes op de Bemelerberg.

De Bemelerberg bestaat grotendeels uit steile hellingen met kalkgraslanden. Omdat de omvang van de zeldzame kalkgraslanden in Nederland erg klein is en de laatste 50 jaar veel van deze bloemrijke graslanden door bemesting verdwenen zijn, heeft de Stichting de laatste jaren flink aan uitbreiding gewerkt. Voormalig agrarisch gebuikt grasland is geplagd, er is maaisel uit een ander reservaat uitgestrooid en een zo optimaal mogelijk beheer met onder andere mergellandschappen gevoerd. De bloemenrijkdom met bijzondere planten als harige ratelaar, vleugeltjes bloem en vele soorten orchideeën is er teruggekeerd. Ook insecten als de veldparelmoervlinder, kevers en bijen profiteerden van de uitgevoerde herstelmaatregelen. De afgelopen decennia is de Bemelerberg, mede door alle genomen maatregelen, geëvolueerd tot een zeer hoogwaardig natuurgebied.”

“Voor één agrarisch perceel was de inrichting tot natuurgebied nog niet gelukt omdat dit in particulier eigendom was. De eigenaar was in 2018 echter bereid om dit perceel grasland aan onze stichting te verkopen. Hierdoor kunnen we één van de laatste puzzelstukjes op de Bemelerberg veilig stellen en door het plagen van de voedselrijke bovengrond in 2019 omvormen tot waardevol kalkgrasland. Extra mooi was dat deze aankoop mogelijk gemaakt werd dankzij een bijdrage van het Prins Bernhard Cultuurfonds.”

3.2 BEHEER

BEHEERCOMMISSIE

De beheercommissie, die bestaat uit experts uit wetenschap en beheerpraktijk, kwam in 2018 drie keer bij elkaar. Op 7 maart werd aandacht besteed aan de mogelijkheden om heischrale graslanden te ontwikkelen op voormalige landbouwgronden. Tevens werden allerlei maatregelen om bedreigde dagvlindersoorten er weer bovenop te helpen [inclusief herintroductie] bediscussieerd. De eerste velddag op 23 mei werd in Zuid-Limburg doorgebracht. Er werd advies uitgebracht over het beheer van enkele nu verruigende terreintjes nabij de Wittermer Molen, en de resultaten van het intensieve maatwerkbeheer bij het Eyserbos werden in ogenschouw genomen. Tijdens de bijeenkomst op 23 september kwam een breed scala aan onderwerpen aan de orde: Natura 2000, al dan niet boomkijkers herintroduceren, de notitie faunabeheer, en een velddiscussie met betrekking tot de mogelijkheden voor herstel en uitbreiding van stroomdalgrasland op de Stalberg [Landgoed de Hamert].

KWALITEITSZORG

Volgend op het kwaliteitshandboek dat wij als gecertificeerd natuurbeheerder hebben leg-

gen wij bij onze beheerevaluatie de focus op het benoemen van onderdelen in het beheer die niet zijn verlopen als gepland. In elk district wordt in het voorjaar en het najaar besproken waar verbeterpunten liggen. Ook worden dan nieuwe aankopen besproken en teruggeblikt op opmerkingen die in de loop van het jaar zijn binnengekomen vanuit zowel medewerkers als van externen. In 2018 is hierbij speciale aandacht besteed aan bosbeheer door middel van een gezamenlijk veldbezoek met de Districtsbeheerder s en diverse kantoor-medewerkers. Het verbeteren van de kwaliteit van graslanden in termen van bloemrijkdom en aanwezigheid van fauna is een terugkomend punt in de besprekingen.

MONITORING

De provincie Limburg voerde zoals gebruikelijk de SNL- en Natura2000 monitoring in een deel van onze terreinen uit. In 2018 werden in het kader van de SNL [de Subsidieregeling Natuur en Landschap] Sarsven en de Banen en omgeving, Beijlshof, Exaten en de Tuspeel onder handen genomen. Echte verrassingen leverde dat niet op. Ondanks de droge zomer waren de meeste karakteristieke soor-

ten van het oeverkruidverbond [inclusief kleine biesvarens] weer aanwezig in de Banen en omgeving, hoewel sommige nu een wel veel drogere groeiplaats dan gebruikelijk hadden. Uit verdere monitoring-ronden zal blijken of de zomerdroogte van 2018 toch een klap aan deze soortgroep heeft toegebracht. Enigszins verrassend was dat er zich nog een territorium nachtegaal bevond in een dichter bosdeel van de Beijlshof. Deze soort gaat in Limburg sterk achteruit, terwijl hij vroeger kenmerkend was voor vele dichtere [hakhout]bosjes.

VLEERMUIS-TELLINGEN

Reeds 75 jaar geleden vonden er al vleermuistellingen plaats in de onderaardse mergel-

groeves van Het Limburgs Landschap. In de loop der tijd wisselden de te tellen groeves nogal eens als gevolg van veranderingen in de stabiliteit ervan. Door deze instabiliteit en alsmaar strengere wetgeving komen steeds minder groeves in aanmerking om geteld te worden, hetgeen leidt tot problemen bij het volgen van de populatie-ontwikkelingen van vleermuissoorten. In 2018 is in een drietal groeves gezocht naar oplossingen om dit probleem het hoofd te bieden. In de Koelebosch-groeven [laatste telling in 2002], Schoorberggroeven [2005] en het Houbenbergske [2006] zijn in de zomer van 2018 verstevigingen aangebracht en zijn andere reparatiewerkzaamheden aan het plafond uitgevoerd. Het project werd

gefinancierd door de provincie Limburg en uitgevoerd door Kleijnen Mergelbouwsteen bv. Hierdoor bleek het mogelijk de benodigde vergunningen op grond van de Mijnbouwwet te krijgen en daarmee de tellingen te kunnen hervatten. Ter voorbereiding op genoemde werkzaamheden werden door Bureau Bionet de drie groeves op 8 februari 2018 geteld op aanwezige vleermuizen. De verwachtingen waren hoog gespannen, de Koelebosch-groeve was immers altijd de groeve met de hoogste aantallen vleermuizen binnen de groeves van Het Limburgs Landschap. De telling van 2018 bevestigde deze status. Er werden zeven soorten vleermuizen geteld met een totaal van 644 exemplaren. Van de drie soorten die in het kader van de Europese Habi-

tatrichtlijn zijn aangewezen, Ingekorven Vleermuis, Meer-vleermuis en Vale Vleermuis, werden respectievelijk 185, 20 en 1 exemplaren geteld.

Ook in het Houbenbergske en Schoorberggroeve lagen de aantallen hoger dan tijdens de laatste telling. In het Houbenbergske werden 48 vleermuizen geteld en in de Schoorberggroeve waren het er 45.

HERINTRODUCTIE SOORTEN

De knoflookpad is sinds 2011 uitgezet in verschillende gebieden van Het Limburgs Landschap. Om dit te kunnen doen worden op verschillende plekken waar de soort nog voorkomt eisnoeren verzameld die vervolgens in Nijmegen opgekweekt worden door

medewerkers van Bureau Natuurbalans. Het resultaat wordt vervolgens als larf of klein padje uitgezet. Dit vindt per uitzetlocatie gedurende vijf achtereenvolgende jaren plaats, in 2018 op twee locaties in de Eckeltse Bergen. Aan de zuidzijde ging het daarbij om 950 larven, aan de noordzijde betrof het 450 jonge padjes en larven. Voor de plassen aan de zuidzijde was 2018 het vijfde en daarmee het laatste jaar van uitzetten. Aan de noordzijde wordt dit in 2019 nog eenmaal uitgevoerd. Ook in 2018 is geprobeerd het resultaat van het werk van de afgelopen jaren te achter-

halen. Gezien de verborgen levenswijze van de knoflookpad is dit niet makkelijk. In het voorjaar wordt geluisterd of de voortplantingsroep gehoord kan worden en in de zomer wordt gezocht naar larven, om te kijken of er succesvolle voortplanting is geweest. In onderstaande tabel staat een overzicht van de resultaten vanaf 2010 tot en met 2018. Het is nog te vroeg om hier conclusies uit te trekken.

EXOTEN

Exoten, zowel planten als dieren houden ons bij het beheer steeds meer bezig. Een

RESULTATEN UITZET KNOFLOOKPAD

in aantal waarnemingen

	2010	2011	2012	2013 koor / larven	2014 koor / larven	2015 koor / larven	2016 koor / larven	2017 koor / larven	2018 koor / larven
Zwart Water				10 / nb	3 / --	18 / --	26 / 1	nb / --	13 / --
Hamert				1 / nb	-- / --	21 / 2	15 / --	-- / --	19 / --
Eckeltse Bergen Zuid							1 / nb	8 / --	10 / --
Eckeltse Bergen Noord							-- / nb	4 / --	8 / --

uitzet nb niet bemonsterd -- geen waarnemingen

voorbeeld gekoppeld aan de knoflookpad: deze is uitgestorven in het Heerenven bij Siebengewald door de aanwezigheid van zonnebaars. Op één voortplantingsplek op de Hamert dreigt nu hetzelfde te gebeuren. Daar is afgelopen jaar tijdens een zoektocht naar knoflookpadlarven zonnebaars aangetroffen. Door de warme droge zomer kwam het water erg laag te staan. Deze gelegenheid is aangegrepen om te proberen de zonnebaars direct weer uit de plas te verwijderen. De plas is zo ver mogelijk droog gepompt en vervolgens elektrisch afgevisd. Hierbij zijn zeer veel zonnebaarsen verwijderd. Waarschijnlijk is het echter niet gelukt om er de zonnebaars uit te roeien.

SUBSIDIESTELSEL NATUUR EN LAND- SCHAP

Eind 2016 is bij de provincie subsidie op basis van de SNL-regeling aangevraagd voor de periode 2017 tot en met 2022 voor het beheer van onze natuurterreinen. In maart 2018 heeft de provincie het

merendeel van deze aanvraag goedgekeurd. Hierdoor is tot en met 2022 geld beschikbaar om het benodigde beheer uit te kunnen voeren. Niet voor alle aangevraagde percelen krijgen we subsidie. Bossen en graslanden kennen de grootste afgewezen oppervlakte. Als er natuurgebieden worden gekocht waarop de vorige eigenaar geen beheervergoeding heeft aangevraagd, komen wij daarvoor ook niet meer in aanmerking. Ook blijkt soms op percelen nog een subsidie van de vorige eigenaar te lopen omdat de administratie daarvan nog niet is afgehandeld.

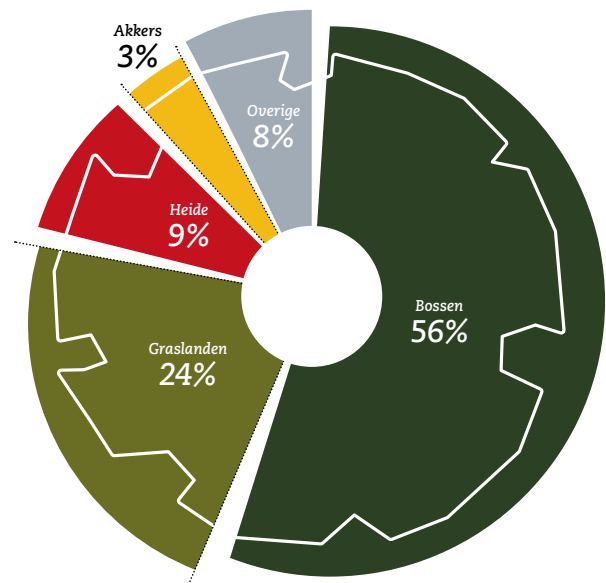
Elk jaar wordt gezien of de nieuw verworven terreinen toegevoegd kunnen worden aan deze aanvraag. Eind 2017 is voor de periode vanaf 2018 een uitbreiding van de terreinen aangevraagd van 106 ha. Eind 2018 is met ingang van 2019 een uitbreiding aangevraagd van 119 ha. In de tabel hiernaast staat een overzicht van de beschikte natuurbeheertypen en oppervlakten.

SNL NATUURTYPE

oppervlakte in hectare

Rivier	124,3
Beek en Bron	3,6
Zoete Plas	158,3
Moeras	8,0
Hoogveen	28,1
Vochtige heide	143,2
Zwakgebufferd ven	179,3
Zuur ven en hoogveenven	33,5
Droge heide	484,4
Zandverstuiving	14,0
Nat schraalland	19,8
Vochtig hooiland	30,6
Droog schraalgrasland	167,8
Bloemdijk	1,9
Kruiden- en faunarijk grasland	1468,5
Glanshaverhooiland	4,7
Kruiden- of faunarijke akker	252,6
Ruigteveld	23,8
Rivier- en beekbegeleidend bos	108,4
Hoog- en laagveenbos	307,1
Haagbeuken- en essenbos	181,6
Dennen-, eiken- en beukenbos	3360,0
Droog bos met productie	2,3
Vochtig bos met productie	0,4
Droog hakhout	7,0
Park- of stinzenbos	0,8
Totaal	7114

TERREINTYPEN IN BEHEER BIJ HET LIMBURGS LANDSCHAP

Guido Hambeukers, districtsbeheerder
Zuid Limburg:

“ De bosrand van het Eyserbos naar de Piepert is zeer soortenrijk, met ook heel zeldzame soorten. Geelgroene wespenorchis, franjegentiaan, sleedoornpage, grauwe klauwier: ze schreeuwen om voorrang bij het beheer. Mede met hulp van vrijwilligers lukt het steeds beter om het al deze soorten naar de zin te maken.”

“ Spectaculair was het overzomeren van een paar visarenden in de Lus van Linne. De vogels rommelden wat met takken, maar een nest leverde dat niet op. Vaak zijn zulke activiteiten wel een voorloper van een broedgeval een jaar later. Een geplaatst ‘kunstnest’ kan daarbij helpen. 2019 wordt spannend!”

Arjan Ovaa,
Stafmedewerker
beleids-
ondersteuning
en ecologie

BIJZONDER BEHEER

Elk jaar vindt er wel ergens beheer in bos plaats. Vaak gaat het daarbij om reguliere dunningen, het beperken van overlast door overhangend hout bij burens, het gevarieerder maken van bosranden, of paden en wegen veilig houden door losse takken en slechte bomen te verwijderen. In 2018 is er in District Zuid bij het bosbeheer extra aandacht besteed aan het vrijmaken van groeve-ingangen. Veel ingangen van ondergrondse mergelgroeven zijn bovenop begroeid met bos. Als hier zware bomen staan kunnen de wortels het plafond van het onderliggende gangenstelsel, onstabiel maken, zeker bij de ingang waar het plafond dun is. In samenspraak met de Zoogdierverseniging [vanwege het belang van vleermuizen] zijn de werkzaamheden uitgevoerd.

Bij Kasteel Neercanne is extra aandacht besteed aan de diverse oude bomen. Lanen en karakteristieke bomen zijn vrijgesteld om ze voldoende lucht en licht te geven. Ook de oorspronkelijke lanenstructuur wordt zo weer duidelijker zichtbaar. Tevens is hier een aantal mergelwanden open gekapt zodat bijzondere planten en dieren van kalkrijke bodems meer leefgebied krijgen. Een oude beuk is ontdaan van de kroon, zodat hij voor de wandelaars op een veilige manier aan zijn einde kan komen en toch een functie voor bijvoorbeeld

spechten, paddenstoelen en houtkevers kan vervullen.

In Midden-Limburg werd in 2018 getracht meer bloemrijke weides in het landschap terug te krijgen. Omdat veel van onze percelen uit intensief landbouwkundig gebruik komen, blijven ze vaak nog vele jaren ‘grasgroen’ en vrij monotoon. Na meerdere jaren beheer neemt vaak wel de structuurvariatie toe; de bloemrijkdom [en zeker de variatie daarin] laat echter op veel plekken te wensen over. We willen hier graag verandering in aanbrengen. Bij wijze van proef is in een grasland in het dal van de Haelense Beek een strook van 8 meter breed over een lengte van circa 500 m omgewerkt en ingezaaid met een ter plekke thuis-horend inheems bloemenmengsel. De komende jaren zal deze strook meerdere keren bezocht worden om te kijken of dit een goede methode is om een perceel bloemrijker te maken. Daarmee vergroten we natuurlijk ook de aantrekkelijkheid voor diverse insecten en andere dieren die daar weer op af komen.

In Noord Limburg is het afgelopen jaar bijzondere aandacht besteed aan het behouden van oude bossoorten. Zo is in Gennep onderzoek gedaan naar het behoud van dalkruid en is zowel bekalking als steenmeel toegepast om de bodem te verbeteren. Bij het zevenmorgen-

siep is de groeiplaats van hengel voorzien van kalk en steenmeel en bij de Rode Hoek is op dezelfde manier aandacht gegeven aan de bosanemoon.

ROUTES

Al onze terreinen zijn toegankelijk voor recreatie, via wegen, wandelpaden, fietspaden of ruiterroutes. Door de terreinen van Het Limburgs Landschap lopen diverse routes. Veel routes worden in eigen beheer onderhouden, maar een aantal routes wordt ook door derden beheerd, zoals in district Zuid door VVV Zuid-Limburg. De door het Limburgs Landschap uitgestippelde, aangelegde en beheerde wandelroutes hebben een totale lengte van 158 km. Daarnaast is 42 km aan ruiterroutes in beheer.

HISTORISCHE BUITENPLAATSEN

Als ergens de ensemblewaarden bij elkaar komen is het wel op de historische buitenplaatsen. Het Limburgs Landschap heeft vier Historische Buitenplaatsen in eigendom en Bleijenbeek in erfpacht. Menigeen mag het idee hebben dat deze belangrijke cultuurhistorische plekken er al eeuwenlang zo bij liggen, de dagelijkse praktijk is dat

ook het behoud van historisch groen elk jaar [veel] aandacht en tijd vergen. Op deze plekken is het de kunst erfgoed- en natuurbeheer optimaal op elkaar af te stemmen. De belangrijkste ontwikkelingen in 2018:

Historische Buitenplaats Arcen

Arcen heeft in 2018 in de bijzondere belangstelling gestaan van het Prins Bernard Cultuurfonds. Op vrijdag 22 juni tijdens de jaarlijkse studiedag van het Cultuurfonds en de Stichting Kasteelen, Buitenplaatsen en Landgoederen op Kasteel Arcen werd de toekenning van €100.000 van de Grote Herstelbijdrage Historische Buitenplaatsen 2018 overhandigd. Deze bijzondere bijdrage van het Cultuurfonds voor natuur en erfgoed in Nederland is bestemd voor het noodzakelijke herstel van Kasteel Arcen, waaronder €50.000,- voor het herstel van het kasteelgebouw en de omringende kademuren. De overige €50.000,- is bestemd voor grondaankopen in de omgeving van Landgoed Arcen.

Onderhoudswerkzaamheden werden verricht aan het oude bomenbestand. Het in vorige

jaren ontdekte doolhof, rondom de IJskelder werd hersteld door een bos-exploitatiedpad uit het doolhof te verwijderen, bomen aanwezig op de paden in het doolhof te verwijderen en een wandelpad om dit doolhof aan te leggen. Het geheel werd gecompleteerd met bankjes en infopanelen.

Verder werd in samenwerking met het Stadsarchief Venlo, een professionele kracht en vrijwilligers een start gemaakt met de inventarisatie van het archief van Kasteel Arcen.

Historische Buitenplaats Bleijenbeek

Voor Bleijenbeek werd een nieuwe Brim-onderhoudssubsidie aangevraagd en beschikt waarmee het [groen]onderhoud voor de komende zes jaar weer geborgd is. Dankzij de inzet van de vrijwilligers kon de opslag van boomvormende soorten onder de duim worden gehouden. De

Stichting Kasteel Bleijenbeek heeft zich ingespannen voor planvorming en fondswerving voor herstel van de toegangsbrug, het 'treibhaus' en een facilitaire ruimte.

Historische Buitenplaats Goedenraad

In opdracht van de Provincie Limburg, de RCE, Buitengoed Geul- en Maas, de gemeenten Eijsden-Margraten, Gulpen-Wittern, Meerssen, Beekdalen, Valkenburg en Limburgs Landschap werd door het Geldersch Genootschap een studie verricht m.b.t. de leegstand en de herbestemming van molens, boerderijen, kastelen en buitenplaatsen. Voor Limburgs Landschap ontstond daarmee de mogelijkheid Goedenraad als 'casus' in te brengen. Hoewel er momenteel geen leegstand is op Goedenraad, is het wel goed om over een [toekomst]visie te beschikken op het moment dat leegstand zich aandient.

Op basis van de ontstaansgeschiedenis van het landgoed is door het Gelders Genootschap een cultuur- en landschapshistorische analyse opgesteld, gekoppeld aan een landgoedvisie. Hierdoor is er inzicht ontstaan in de landschappelijke kernkwaliteiten, maar ook in alle veranderingen die de afgelopen vijftig jaar [soms sluipenderwijs] zijn opgetreden.

In overleg met de gemeente Gulpen-Witterom zou nu overwogen kunnen worden om het landgoed in de toekomstige omgevingsplannen beter te verankeren, bijvoorbeeld door het instellen van een dubbelbestemming 'landgoed'.

Historische Buitenplaats Elsloo

De in de loop van 2017 opgestarte visievorming voor

Elsloo kreeg begin 2018 haar beslag in de vaststelling van twee rapporten. Stichting in Arcadië leverde het rapport 'Kasteelpark Elsloo' op waarin de opties voor de versterking van de cultuurhistorische waarden worden uitgewerkt.

Tevens kon in nauwe samenwerking met het IVN de door H. Schreiber opgestelde 'Waardstelling en toekomstvisie botanische tuin Elsloo' vastgesteld worden en vertaald naar een actieprogramma. Vervolgens is gebleken dat de Sponsor Stichting Kasteelpark Elsloo en de N.V. Theodora bereid waren deze plannen ook financieel te ondersteunen. Daarmee werd het mogelijk een voor het bomenbestand noodzakelijk omvormingsplan in voorbereiding te nemen en een eerste fase omvorming botanische tuin door te voeren.

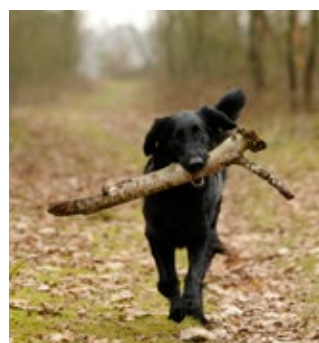
Met betrekking tot de bouwkundige waarden werd een bouwhistorisch onderzoek en waardestelling opgestart.

Historische Buitenplaats Neercanne

Aan de Stichting in Arcadië werd opdracht gegeven voor een 'Tuinhistorische verkenning en waardeverwachting' van het terrein omgrensd als Historische Buitenplaats. De eindrapportage is in 2019 te verwachten.

In het verslagjaar werd het achterstallig onderhoud in het bomenbestand weggewerkt. In het hellingbos boven het kasteel en parallel aan de noordelijke ontsluitingsweg werden gevaarlijke bomen gekapt en afgevoerd. De parkeerplaats en de boswachterswoning zijn nu veel meer in het zicht gekomen.

Verder werd een poging ondernomen de randafwerking

van de groter spiegelvijver in het Jekerdal te verbeteren. Er werd opnieuw Trisoplast aangebracht met een rootbarrier.

TOEZICHT EN HANDHAVING

Natuurgebieden zijn er om van te genieten en te koesteren. Gelukkig doen veel mensen dat, maar helaas niet iedereen. Toezicht en handhaving is voor deze groep helaas nodig. Het gaat daarbij om zaken als loslopende honden en illegale visserij.

In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van het aantal constateringen, waarschuwingen en verbalen dat door BOA's van de Stichting in Noord- en Midden-Limburg is opgemaakt. In verband met ziekte van één van onze BOA's hebben we minder toezicht kunnen doen dan gepland. In Zuid Limburg worden de BOA-werkzaamheden, met name gericht op groeves, door de Groene Brigade van de Provincie Limburg verricht.

STRAFBARE FEITEN

Constatering	263
Waarschuwing	82
Proces Verbaal	21
Inbeslagname	4

3.3 INRICHTINGSPROJECTEN

Verspreid in de provincie zijn 9 projecten in 2018 afgerond, terwijl 9 projecten nog in uitvoering zijn. In bijlage 4.8 treft u hiervan een overzicht aan.

PAS

Depositie van onder andere stikstof, afkomstig uit landbouw, verkeer en industrie zorgt nog steeds voor een sterke verzuring en vermessing van onze natuurgebieden. Een probleem dat door het rijk en de provincie wordt onderkend en wordt ondersteund door de PAS: Programmatische Aanpak Stikstof. Met geld afkomstig uit de PAS kunnen we in een aantal bijzondere natuurgebieden, o.a. Bemelerberg en Maasduinen, extra natuurherstelmaatregelen uitvoeren.

BEMELERBERG

Een eigen kudde met schapen en geiten was er al. Eind 2017 heeft Het Limburgs Landschap een herder in dienst genomen. Naast het periodiek begrazen binnen rasters heeft de organisatie het specifiek begrazen van terreindelen met een gescheperde kudde nu in eigen hand. Zes kilometer afrastering en 37 poorten zijn vervangen. In totaal kregen tien weilanden nieuwe afrasteringen en hekken. Daarnaast zijn twee zogenaamde nachtweides ingericht, één rondom de stal bij de Winkelberg en één nabij de Koeberg. Dit zijn kleinere weilanden waar de scha-

pen en geiten 's nachts en in de weekenden verblijven zodat hun uitwerpselen zo min mogelijk in de bloemrijke graslanden achter blijven. Geiten gebruiken het kleinste gaatje om te ontsnappen. Daarom zijn de nachtweides voorzien van extra degelijke afrasteringen van 1.40 meter hoog.

MAASDUINEN

In het uiterste westen van de Hamert zijn rondom een ven 250 bomen gekapt; op diverse plekken is een deel van het takken stamhout verwerkt als schuilgelegenheid en voedselbron voor onder andere insecten. De venoevers [0,44 ha] zijn afgeplagd; hierbij zijn de delen met waardevolle vegetatie, zoals dopheide, snavelzegge, veenpluis en mattenbies gespaard.

Net ten noorden van de Hanikerweg is de zuidoever van de Mussenslenk geplagd. Lokaal zijn hierbij

kleine plekken met snavelzegge gespaard. Ten zuiden van de Hanikerweg is op meerdere locaties rond de Valkenbergvennen gewerkt. Ook hier zijn oevers geplagd en bekalkt; door de uitermate droge omstandigheden tijdens de nazomer bleek het mogelijk een grotere oppervlakte te plaggen. Bovendien is opslag op de oevers verwijderd en zijn enkele tientallen bomen gekapt om voldoende zonlicht op ven en oevers te waarborgen; tevens zorgen we er zo voor dat minder blad en naalden in de vennen terecht komen.

WEERTERBOS

Op een groot aantal locaties in het Weerterbos is gemaaid om verruiging van vennen en venranden te voorkomen. Het maaisel is afgevoerd. Ook is op enkele locaties watercrassula verwijderd. In heideterreinen is bosopslag verwijderd. Dit werk wordt grotendeels door vrijwilligers uitgevoerd.

3.4 ERFGOED

Mark Rovers,
Projecten en gebouwenbeheer:

“Een bijzondere klus dit jaar was het restaureren van alle wieken bij de Torenmolens Gronsvelt. De wieken zijn gedemonteerd en vervolgens naar de molenbouwer getransporteerd. In hun werkplaats zijn de wieken geheel gedemonteerd en voorzien van een nieuwe onderhuidse constructie. Deze constructie was nodig om de Van Busselneuzen te kunnen restaureren. Deze aluminium neus zorgt net als bij een vliegtuigvleugel voor een betere aerodynamica. Een techniek die stamt uit de jaren ‘30 van de vorige eeuw. De wieken werden compleet gerestaureerd weer terug geplaatst en daarmee stond de molen er weer fraai bij tijdens de 400e verjaardag op 18 juli.”

RESTAURATIEPROJECTEN EN GROOT ONDERHOUD

Er is veel gebeurd het afgelopen jaar bij Nieuw Ehrenstein. De enorme klus om alle muren en daken te restaureren kwam in 2018 genoeg gereed. Alleen het dak van de villa moet nog gedaan worden. Het pand is nu weer beschermd tegen regen en de constructie is weer in orde. We kunnen ons nu steeds meer gaan concentreren op de afbouw van de horeca en het restaureren van de binnenzijde van de villa. Een doelstelling voor 2019.

Buitenom bij Nieuw Ehrenstein is er ook veel gedaan aan de riolering en het afvoeren van (afval)water. Zo hebben we een lange afvoer

gemaakt op het gemeentelijk riool zodat de septictank is vervallen. Het hemelwater is geheel los van het riool aangelegd en gaat via diverse leiding tracés weer terug de vallei in. Een deel van het water wordt opgevangen in een put voor hergebruik in de tuin en voor het spoelen van de toiletten.

Verder hebben wij ons afgelopen jaar veel bezig gehouden met het dagelijkse onderhoud aan al onze gebouwen en objecten. Ook is er achter de schermen veel gewerkt aan het uitwerken van nieuwe projecten die komende jaren gaan starten. De komende tijd zijn ons kantoor, Grathermolen, Groote Heide en het dienstencentrum van de Kasteeltuinen aan de beurt.

GEBOUWD ERFGOED STICHTING HET LIMBURGS LANDSCHAP

TECHNISCH ONDERHOUD

Onze gebouwen liggen vaak op de meest mooie plekken in ons Limburgse landschap. Helaas heeft dit ook een nadeel voor het gebruik van de gebouwen en dat is dat de benodigde voorzieningen er niet altijd liggen. Denk hier aan voldoende stroom, gas, internet enz.

Wij hebben dan ook nog een aantal huizen die op diesel of olie worden gestookt. In 2018 hebben wij bij zowel Cottessen 9 als Cottessen 3 de bestaande dieselketel vervangen voor een moderne HR ketel op gas. De diesel- en olietanks zijn gesaneerd en de techniek is geüpdatet. Helaas was het niet mogelijk om hier een duurzamere oplossing zoals een warmtepomp te kiezen. Enerzijds heeft dit te maken met de manier waarop deze oude vakwerkboerderijen zijn gebouwd en daardoor niet beschikken over de juiste isolatie en mogelijkheden tot vloerverwarming. Anderzijds zijn de kosten nog te hoog voor een installatie van dergelijke omvang. Wel hebben we de huizen al voorzien slimme thermostaten en thermostaatknoppen.

Ook op vlak van internet krijgen we steeds meer vragen van onze bewoners en gasten. Daarom hebben we alle vakantiewoningen nu voorzien van een 4G netwerk om toch internet te hebben en zijn we actief bezig met het participeren in glasvezelnetwerken.

Regio Noord

- 1 Ruïne Bleijenbeek
- 2 Sluizencomplex Reindersmeer
- 3 Boerderij Hagenaars
- 4 Jachthut op den Hamer
- 5 Werkschuur Hamert
- 6 Annakapel
- 7 Inaborg
- 8 Kasteel Arcen *
- 9 Kloosterhof
- 10 Wijmarsche Watermolen
- 11 Houthuizermolen
- 12 Huys Kaldenbroek

Regio Midden

- 13 Beijlshof
- 14 Stockxhof
- 15 Exatenhof
- 16 Grathermolen
- 17 Huisje Merum
- 18 Koningshof
- 19 Herenhof
- 20 Schrevenhof

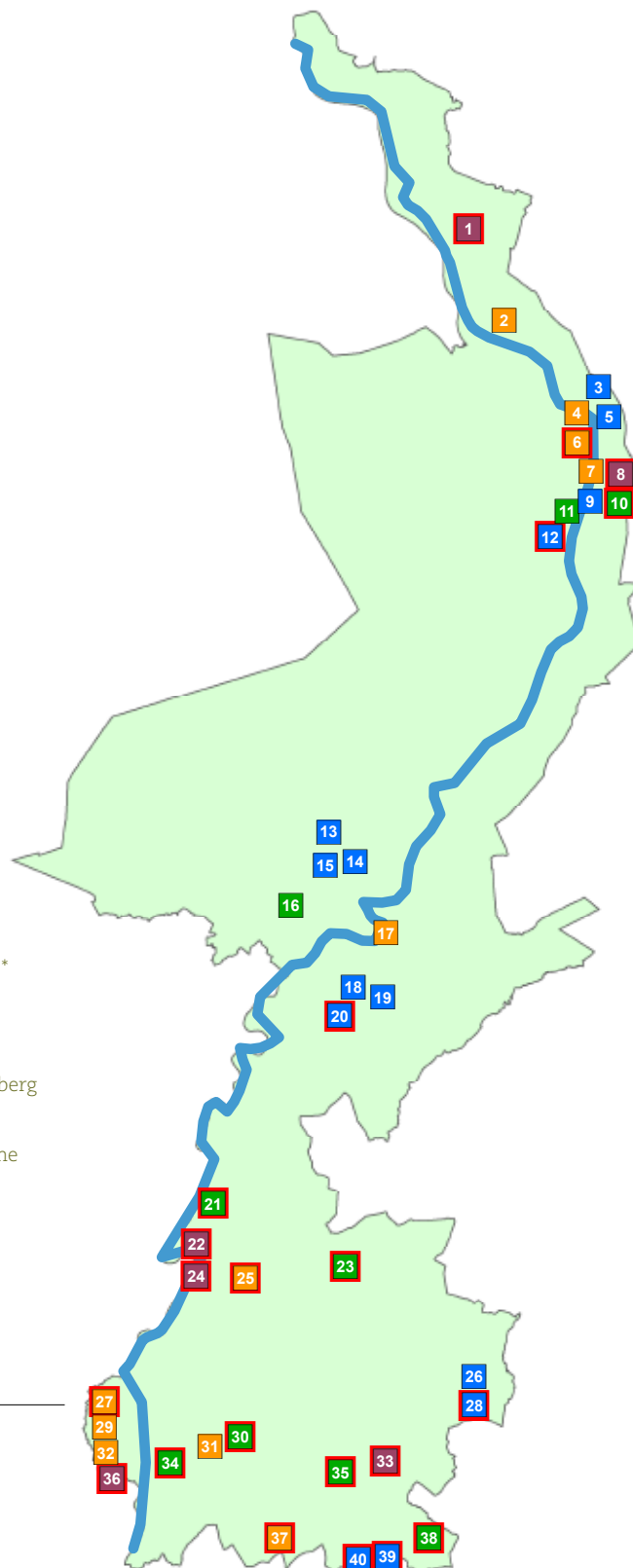
Regio Zuid

- 21 Standerdmolen Urmond
- 22 Ruïne Stein
- 23 Jansse Meule Oirsbeek
- 24 Kasteel Elsloo met slakmolen *
- 25 Oude Pastorie
- 26 Klarenanstel
- 27 Jezuietenberg
- 28 Hoeve Nieuw Ehrenstein
- 29 NAVO Hoofdkwartier Cannerberg
- 30 Van Tienhovenmolen
- 31 Kalkoven de Valk
- 32 Boswachterswoning Neercanne
- 33 Kasteel Goedenraad *
- 34 Torenmolen Gronsveld
- 35 Wittemer Molen
- 36 Kasteel Neercanne *
- 37 Hoogcruts
- 38 Frankenhofmolen
- 39 Hoeve Alleleyn

* Historische buitenplaats

Legenda

- Boerderij
- Gebouw overig
- Kasteel
- Molen
- Rijksmonument

ERFGOEDCOMMISSIE

De in 2017 opgerichte erfgoedcommissie vergaderde in 2018 twee keer. In de maartvergadering werd in de Anstelvallei een bezoek aan Nieuw Ehrenstein en Klarenanstel gebracht. In Nieuw Ehrenstein werd gediscussieerd over het interieur en bij het pand horende sfeer en allure. Bij Klarenanstel werd stilgestaan bij de mogelijke toekomst van deze sterk vervallen boerderij.

In de junivergadering presenteerde Jonathan Wanders zijn plannen voor Hoogcruts: HX. Over de visie werd uitvoerig gediscussieerd en de bevindingen worden door Jonathan in zijn programmering meegenomen. HX Hoogcruts ging in september 2018 van start, onder andere met een mooie tentoonstelling van het werk van Stefan Cools.

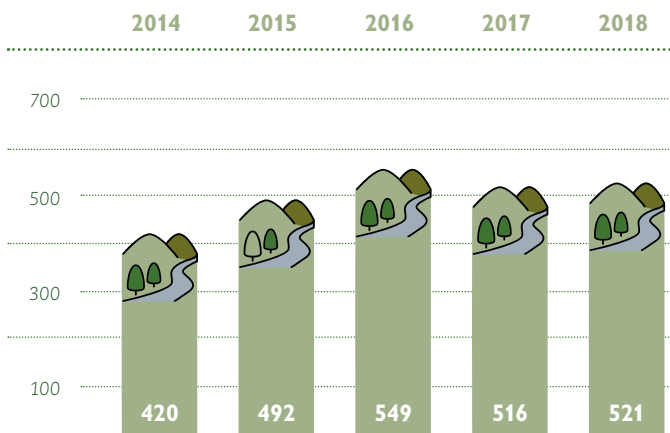
Tot slot organiseerde het Prins Bernhard Cultuurfonds een Studiedag voor Historische buitenplaatsen in Kasteeltuinen Arcen. Vanzelfsprekend werden de leden van de Erfgoedcommissie uitgenodigd om hierbij aanwezig te zijn. Het PBCF kende op deze dag een herstelbijdrage toe aan Landgoed Arcen t.w.v. €100.000.

VAKANTIEWONINGEN

De vakantiewoningen zijn dit jaar weer goed verhuurd geweest. We hebben in 2018 iets meer omzet gedraaid. Het aantal gasten lag een stuk hoger. De bezetting van de gebouwen is nagenoeg gelijk gebleven. De vraag naar accommodaties die geschikt zijn voor grote groepen blijft hoog. Gasten laten positieve reacties achter in het gastenboek en ook uit gesprekken met onze gasten blijkt dat men onze natuur en accommodaties goed kan waarderen. Mede door onze

NETTO OMZET VAKANTIEWONINGEN [K]

in euro

samenwerking met Beaujean Vacances als ook door de inzet van de sleutelbeheerders

en poetsers blijft het niveau hoog en worden klachten snel afgehandeld.

KASTEELTUINEN ARCEN

In 2018 bestond Kasteeltuinen Arcen 30 jaar. Voor het zesde seizoen was naast de zorg voor het Erfgoed ook de exploitatie een directe opgave van onze stichting. De tuinen en het kasteel waren vanaf donderdag 29 maart geopend tot en met zondag 4 november.

Na de sluiting in november van 2017 werd een aanvang gemaakt met de verbouwing van het keuken-deel van het Koetshuys. Zowel de sterk verouderde installatietechniek als de horecavoorzieningen werden op de schop genomen. Ook werd de horecaformule omgezet van zelf-service naar bediening. Een bewuste keuze om de bezoeker een hogere mate van comfort te bieden, maar die organisatorisch behoorlijk wat voeten in de aarde had. Mede doordat het moeilijk was om aan horecamedewerkers te komen waren de kosten ten opzichte van de omzet hoger dan begroot.

In het kader van het 30 jarige bestaan is er een aanvang gemaakt

met de ontwikkeling van een nieuwe tuin. Tuinarchitect Niek Roozen, tevens ontwerper van Kasteeltuinen Arcen in de jaren 80, heeft ons meegenomen in zijn gedachtegoed. In een aantal bijeenkomsten met o.a. het hoveniers-team is gekozen voor een thema en zijn de eerste ontwerpsschetsen ter tafel gekomen. De definitieve keuzes en investeringsbehoeften zullen in 2019 worden gemaakt.

Ook heeft er een bijzonder jubileumconcert plaatsgevonden bij het kasteel; Ein Sommer in Wien. Een avond in de Weense operettetraditie, uitgevoerd door Het Habsburgs Strauss Orkest o.l.v. Jeroen Weierink met Wilma Bierens [*sopraan*] en Sef Thissen [*bariton*] en dansers van het Charkov Staats Ballet. Op donderdag 5 juli was het bestuurlijke netwerk van Het Limburgs Landschap uitgenodigd en de mensen uit de diverse denktanks die in 2013 actief hebben meegedacht om de toekomst van Kasteeltuinen Arcen vorm te geven. Te gast waren o.a. Gouverneur Theo

Bovens en Burgemeester Antoine Scholten met echtgenotes en ook de medewerkers van onze organisatie. Op vrijdag 6 juli was er een uitvoering voor reguliere bezoekers.

Meer dan 25 evenementen en activiteiten werden opgezet. In het najaar werd een nieuwe impuls gegeven aan de avondopenstellingen. Het Lichtkunstfestival Enchanted Gardens werd i.s.m. Lumen in Art opgezet. Het evenement maakte deel uit van een Europees netwerk van lichtkunsevenementen. Het bezoekersaantal kwam uit op ruim 15.000 en de reacties waren zeer lovend.

De weersomstandigheden waren in 2018 voor de recreatieve sector niet ideaal. De hoge temperaturen die werden gemeten in Arcen waren niet direct in het voordeel van onze bedrijfsvoering. Uiteindelijk is nagenoeg het gelijke aantal bezoekers gehaald als in 2017: 176.200. Opvallend is de behoorlijke stijging van het aan-

deel Duitse gasten; ruim 37% in 2018, tegenover 27% in 2017.

Bijzonder was de waardering die we ontvingen uit het Europese tuinen netwerk. Op vrijdag 7 september kregen we de tweede prijs bij de European Garden Awards van de European Garden & Heritage Network. Een kroon op het werk van onze tuinmensen en het hele team. Voor het derde jaar op rij was Kasteeltuinen Arcen, volgens de ANWB, het Leukste uitje van Limburg. Ook bleven de recensies op de onlineplatforms overwegend positief.

Het rapportcijfer van de bezoekers steeg van een 8.3 naar een 8.8.

De inspanningen van de afdeling reserveringen werpen steeds meer vruchten af. Het aantal gereserveerde bezoeken steeg naar 14.000 [in 2013 nog 3200 en in 2017 ruim 10.000]. De omzet steeg met 36% naar €335.000 [was 245.000 in 2017].

De besteding per gast is over de hele linie gestegen in 2018: Parkeeren 19%, Oranjerie 8%, Horeca 8% en Entreegelden 8%.

Het aantal seizoenkaarthouders is licht gedaald van 5708 naar 5433. Dit was ook enigszins de verwachting omdat de spelregels omtrent het abonnement zijn versoerd. Voorheen waren alle evenementen gratis. Vanaf 2018 is een [geredu-

ceerde] bijdrage voor sommige evenementen van toepassing.

De exploitatie liet, met €3.127.000 aan baten en €2.996.000 aan kosten, een positief resultaat zien van €131.000. Dat is €156.000 minder dan begroot. De inkomsten waren €3.500 hoger dan verwacht. De kosten vielen echter fors hoger uit. Stijging van de omzetten, krapte op de arbeidsmarkt en de overgang bij het Koetshuys naar bediening van onze gasten maakten dat de personele kosten binnen horeca veel hoger uitvielen. Er waren extra uitgaven voor evenementen door o.a. het concert voor het jubileumjaar, de Koetsenparade en de variabele

kostenpost bij het Lichtkunstfestival. Er werden meer vrijwilligers ingezet dit jaar waardoor ook de vrijwilligersvergoedingen stegen. Marketinguitgaven waren hoger o.a. door het opvangen van vaste mensen die uit dienst gingen door middel van ZZP-ers. Met de kosten die gemoeid waren met het nieuw parket in het kasteel was geen rekening gehouden bij opstelling van de begroting.

Er waren ruim 60 vrijwilligers, 50 reguliere krachten en 10 mensen met afstand tot de arbeidsmarkt [via Unik] direct werkzaam binnen Kasteeltuinen Arcen.

AANTAL BEZOEKERS KASTEELTUINEN ARCEN

2013		81.000
2014		110.000
2015		133.000
2016		158.000
2017		176.000
2018		176.000

4 COMMUNICATIE

Waar de aanwezigheid van vrij toegankelijke natuurgebieden voor de Limburgers en de vele bezoekende toeristen normaal lijkt te zijn, beseffen zij meestal niet wat er voor nodig was om die gebieden veilig te stellen. Ze beseffen ook zeker niet altijd wat voor moeite het kost natuurgebieden te beheren om ze in optimale staat ook weer door te kunnen geven. De klimaat-discussie en de energietransitie met windmolens en zonneweides lijken mensen wel ineens bewust te maken van het belang van een evenwichtig gebruik van de leefomgeving. De extreme droogte en de 'eeuwigdurende' zomer van 2018 droegen bij aan de bewustwording.

Naast de zorgfunctie voor het landschap gaat het bij ons werk natuurlijk zeker ook om het genieten van dat landschap. De ervaring leert dat mensen 'gaan' voor waar ze om geven. We hopen juist vanwege dat 'geven om' dat mensen zich ook willen inzetten voor onze doelen. Dat merken we bijvoorbeeld aan onze grote groep vrijwilligers en de financiële steun die we ontvangen uit de samenleving.

Natuur en landschap hebben raakpunten met een groot aantal andere maatschappelijke belangen. Om onze aanpak te toetsen en nieuwe inzichten op te doen heeft de stichting zich omringd met een aantal adviescommissies zoals de Beheercommissie, Erfgoedcommissie en Redactiecommissie. Ook binnen het Algemeen en het Dagelijks Bestuur wordt gestreefd naar een brede maatschappelijke vertegenwoordiging. Door de samenwerking met onze steunstichting Robur ontstaat er uitwisseling en toetsing van ideeën. De steun die we uit de maatschappij krijgen onderstreept het draagvlak voor ons werk. We proberen ons motto "Mooi Dichtbij" ook te vertalen in makkelijke benaderbaarheid. Een tweede beleidskeuze is om actief deel te nemen aan diverse planologische projecten. Het Limburgs Landschap is er aan gewend geraakt om bij planvorming 'door de bril' van de ander naar problematieken te kijken. Vanzelfsprekend zonder de waarden van natuur en landschap uit het oog te verliezen. Door deze 'dichtbij' aanpak proberen we verankerd te blijven in de Limburgse samenleving.

Het vroegtijdig mensen betrekken bij beheeractiviteiten blijkt mogelijke misverstanden te voorkomen en begrip te kweken voor de soms landschappelijk ingrijpende beheermaatregelen. Het kappen van bomen blijkt begrijpelijkerwijs gevoeliger te liggen. Door in de voorfase al mogelijke 'steunzenders' als Milieufederatie, plaatselijke milieugroepen of bijvoorbeeld IVN-afdelingen te betrekken en aansluitend breed de omgeving te informeren kunnen projecten zonder 'mediastorm' uitgevoerd worden. Dat vraagt veel aandacht voor communicatie zowel via de [social] media als in het terrein. We hebben via deze aanpak maatregelen in en rond het Cannerbos, verondieping van het Smalbroek en het kappen van bomen op de Bemelerberg begeleid.

4.1 PUBLICITEIT

We kregen voor verschillende projecten publicitaire aandacht. Zo werd de gerestaureerde koets van Kasteel Arcen een item. Ook de nieuwe maar authentiek gelegde parketvloeren van Kasteel Arcen haalden ruim de pers. Dit bijzonder project was mogelijk dankzij *Workcamp Parquet*: een Europees samenwerkingsproject waarbij 45 [meester-]parketteurs en hun leerlingen uit 15 landen gezamenlijk een project doen ergens in een Europees kasteel. Dit jaar was Kasteel Arcen uitgekozen. In ruil voor een splinternieuw topparket moesten de 45 deelnemers gehuust en verzorgd worden voor die 8 dagen. Het heeft een fantastisch

resultaat opgeleverd, waar het publiek enthousiast op reageerde. Dat de gasten van de Kasteeltuinen alle werkzaamheden van dichtbij mochten volgen was een logische eis, waaraan de parketteurs graag meewerkten.

Naast de aandacht in de Limburgse media kregen we ook een aantal keren landelijke zenders op bezoek. Zo kwam in maart Vara's Vroege Vogels bij ons filmen voor een nieuwe programma-opzet. Tot ieders verrassing lag er op de opnamedagen sneeuw en vroom het. Ons team kon gelukkig voldoende items aandragen om er een aansprekend voorjaarsprogramma

over de Maasduinen van te maken. Aan het eind van het jaar kwam het KRO-NCRV team van BinnensteBuiten op bezoek. De Maasterassen, het Maasdal en de Maasduinen boden meer dan genoeg inspiratie voor een aantrekkelijke uitzending.

De veel bekeken serie *Natuurlijk Limburg* bij L1 werd in 2018 gemaakt in samenwerking met het LGOG [Limburgs Geschiedkundigen Oudheidkundig Genootschap]. Ook het Limburgs Museum haakte aan en zo kon een breed palet aan onderwerpen de revue passeren. Het was voor het nieuw samengestelde team erg wennen waardoor de productie aanzienlijk meer energie kostte dan eerdere jaren. Gelukkig zijn de reacties zo goed

limburg vertelt

De provincie Limburg heeft een aantal projecten die de provincie bekend maken en de provincie bekend maken.

De molen hoort bij het dorpsleven

De Provincie van Limburg is de maker van de serie 'De molen hoort bij het dorpsleven' van Limburg. De serie bestaat uit 10 afleveringen van elk 10 minuten. De serie is gemaakt door de Provincie van Limburg en de LGOG. De serie is gemaakt door de Provincie van Limburg en de LGOG.

De Provincie van Limburg is de maker van de serie 'De molen hoort bij het dorpsleven' van Limburg. De serie bestaat uit 10 afleveringen van elk 10 minuten. De serie is gemaakt door de Provincie van Limburg en de LGOG. De serie is gemaakt door de Provincie van Limburg en de LGOG.

De Provincie van Limburg is de maker van de serie 'De molen hoort bij het dorpsleven' van Limburg. De serie bestaat uit 10 afleveringen van elk 10 minuten. De serie is gemaakt door de Provincie van Limburg en de LGOG. De serie is gemaakt door de Provincie van Limburg en de LGOG.

De Provincie van Limburg is de maker van de serie 'De molen hoort bij het dorpsleven' van Limburg. De serie bestaat uit 10 afleveringen van elk 10 minuten. De serie is gemaakt door de Provincie van Limburg en de LGOG. De serie is gemaakt door de Provincie van Limburg en de LGOG.

De Provincie van Limburg is de maker van de serie 'De molen hoort bij het dorpsleven' van Limburg. De serie bestaat uit 10 afleveringen van elk 10 minuten. De serie is gemaakt door de Provincie van Limburg en de LGOG. De serie is gemaakt door de Provincie van Limburg en de LGOG.

De Provincie van Limburg is de maker van de serie 'De molen hoort bij het dorpsleven' van Limburg. De serie bestaat uit 10 afleveringen van elk 10 minuten. De serie is gemaakt door de Provincie van Limburg en de LGOG. De serie is gemaakt door de Provincie van Limburg en de LGOG.

De Provincie van Limburg is de maker van de serie 'De molen hoort bij het dorpsleven' van Limburg. De serie bestaat uit 10 afleveringen van elk 10 minuten. De serie is gemaakt door de Provincie van Limburg en de LGOG. De serie is gemaakt door de Provincie van Limburg en de LGOG.

De Provincie van Limburg is de maker van de serie 'De molen hoort bij het dorpsleven' van Limburg. De serie bestaat uit 10 afleveringen van elk 10 minuten. De serie is gemaakt door de Provincie van Limburg en de LGOG. De serie is gemaakt door de Provincie van Limburg en de LGOG.

De Provincie van Limburg is de maker van de serie 'De molen hoort bij het dorpsleven' van Limburg. De serie bestaat uit 10 afleveringen van elk 10 minuten. De serie is gemaakt door de Provincie van Limburg en de LGOG. De serie is gemaakt door de Provincie van Limburg en de LGOG.

dat we ook voor 2019 uitgaan van een productie in samenwerking met het LGOG en Limburgs Museum. Het LGOG had aan de uitzendingen een activiteitenprogramma gekoppeld. Dit werd heel positief ontvangen door het publiek en bezorgde het LGOG een deels nieuwe groep bezoekers. Omdat de activiteiten grotendeels gekoppeld waren aan terreinen van Het Limburgs Landschap profiteerde de stichting daar van mee.

Er is binnen de nieuw opgerichte Coöperatie Erfgoed Limburg een speciale werkgroep publiekscommunicatie opgezet waar we intensief aan deelnemen. Uit die samenwerking is een 10-tal erfgoedweekenden ontstaan. Ieder tweede volle weekend van de maand wordt voortaan een erfgoedweekend door een of meerdere erfgoedpartijen getrokken. Alle activiteiten die op erfgoedgebied ontwikkeld worden staan voortaan op de gezamenlijk ontwikkelde erfgoedagenda op Facebook. Dit alles is een logisch gevolg van de steeds intensievere samenwerking tussen de erfgoedorganisaties in Limburg.

Gekoppeld aan de erfgoedweekenden hadden wij in Dagblad de Limburger een serie tweepagina artikelen. Dat vloeide voort uit de samenwerking met Mediahuis Limburg, de moedermaatschappij van de Limburger. Het is 'sponsored content' waarbij wij de thema's

leveren en de te interviewen persoon. De krant levert de journalist en de fotograaf. Bij iedere aflevering hebben we ook een kleiner item aangeleverd over een andere erfgoedorganisatie waar we mee samenwerken. Die liften zo mee.

Door het overlijden van presentator Ger Houben van het radioprogramma 'Limburgs Land' op L1 werd dit programma gestopt. Wij waren vanwege ons werk regelmatig terugkerende gast en partner in dit programma. Hij is begraven vanaf de Bergse Hei bij Vilt, een van onze natuurgebieden. Ter nagedachtenis aan de jarenlange samenwerking is er door ons een bank geplaatst bij de studio van L1.

SOCIALE EN DIGITALE MEDIA

Voor social media maakt Het Limburgs Landschap en Kasteeltuinen Arcen o.a. gebruik van Facebook. Voor Het Limburgs Landschap steeg het aantal volgers van 3238 naar 3609, bij Kasteeltuinen Arcen van 6634 naar 9637. Onderwerpen die het bij kasteeltuinen goed deden waren berichten over winacties bij het ridderspektakel, Holland Koi en Enchanted Gardens. Daarnaast deden ook berichten over de fotowedstrijd lichtkunstfestival, het leukste uitje van Limburg, de zomerstart *[kinderen gratis toegang]* en een bericht over de rozentuin het opvallend goed. Met een bereik van bijna 44.000 personen was een

winactie voor tuincentrum Leurs het best bekeken bericht in 2018.

Bij Het Limburgs Landschap deden berichten over vacatures, fotowedstrijd, oproep voor het schenken van mijnlampen, de oehoe op het ooievaarsnest, de stormschade in het voorjaar en een gestolen zitbank *[met 17.700 viewers]* het opvallend goed.

Ook twitter wordt door verschillende collega's gebruikt, maar vooral op persoonlijke titel. Kasteeltuinen Arcen kent wel een eigen account met ruim 2000 volgers en heeft daarnaast ook een account op instagram en linkedin.

De website van Het Limburgs Landschap kende een lichte stijging van 74.000 naar 79.000 paginabezoekers in 2018. De natuurgebieden werden het meest bezocht, ruim 20.000 keer. Ook de agenda met alle excursies van Het Limburgs Landschap werd veel bezocht; de webpagina met excursies van het voormalig NAVO hoofdkwartier werd 9.122 keer geraadpleegd. De extra aangemaakte pagina voor de broedende ooievaar in Kasteeltuinen Arcen werd bijna 19.000 keer aangeklikt.

Digitale nieuwsbrieven verschenen in 2018 op regelmatige basis vanuit Kasteeltuinen Arcen; van Het Limburgs Landschap werden slechts enkele nieuwsbrieven verzonden.

4.2 ONTVANGSTLOCATIES

We ontvangen bezoekers gastvrij in onze terreinen door routes, recreatieve voorzieningen en infopanelen. In het verslagjaar hadden we een aantal infopunten onder handen. Er was op meerdere ontvangstlocaties van Het Limburgs Landschap veel te doen. Zo wordt het groot onderhoud van het Infocentrum op de Groote Heide in Venlo gecombineerd met plannen voor een grote verbouwing vanwege de horecafunctie die aan het gebouw gekoppeld gaat worden. Dat betekent ook een heel nieuw concept voor de informatiefunctie

daar. In eigen beheer is, in samenwerking met vrijwilligers en toekomstige exploitant, een concept ontwikkeld. Dit is aansluitend na een aanbesteding binnen ons Robur-netwerk praktisch uitgewerkt. In voorjaar 2019 wordt het vernieuwde centrum geopend.

Een ander groot publieksproject is de restauratie van het complex Nieuw Ehrenstein in de Anstelvallei bij Kerkrade waar in een deel van de schuren een horecafunctie komt. In de villa komt een tweetal grote vakantieappartementen. Omdat de boerderij geen bezoekerscentrumfunctie krijgt, is het niveau van de informatievoorziening hier volgend op de horecafunctie. Op basis van de cultuurhistorische studie van het complex is een aantal verhaallijnen geselecteerd dat gebruikt wordt binnen de aankleding van het gebouw en de directe omgeving. Omdat de uitwerking beperkt blijft wordt een en ander in eigen beheer verder begeleid.

4.3 FONDSENWERVING

Omdat we al meer dan de helft van onze begroting met eigen middelen moeten dekken is fondsenwerving essentieel om onze projecten op te kunnen starten. Alleen met extern geld krijgen we het fundament onder een project om daarmee vaak ook overheidsmiddelen aan een project te kunnen koppelen. Gelukkig hebben we een aantal waardevolle bronnen zoals de Nationale Postcodeloterij en Stichting Robur; bedrijven voor het Limburgs Landschap. Ook is er een aantal fondsen waar we om steun kunnen vragen zoals het Prins Bernhard Cultuurfonds. We zouden graag tijd besteden aan het zoeken naar nu nog onbekende fondsen die er speciaal voor ons type werkzaamheden zijn.

Nu is de realiteit dat dit vaak nog teveel toevalstreffers zijn.

Dankzij de niet gelabelde steun van de Nationale Postcodeloterij kunnen we in moeilijke projecten stappen. Zo konden we dankzij hun steun gronden aankopen die niet gesubsidieerd worden, een bijenproject op de Hamert doen, het 'eigen' deel aan natuurherstelprojecten betalen en ook restaureren aan de Torenmolen in Gronsveld, Kasteel Arcen, de Urmondermolen en de Glorriëte van Hoogcruts. Ook droegen ze bij aan de communicatie- en educatiekosten.

De Stichting Robur is een belangrijk netwerk. We kunnen met

elkaar nadenken over de uitdagingen waar we als maatschappij gezamenlijk voor staan. En we krijgen jaarlijks financiële steun voor speciale projecten. Eind 2018 waren er 80 bedrijven lid van Robur. Robur ondersteunde ons onder andere bij de aankoop van de Ophovense Zandberg. Van het Prins Bernhard Cultuurfonds kregen we €100.000 euro voor de aankoop van gronden in en rondom Landgoed Arcen. Ook kunnen we met dit geld verder met de restauratie van het kasteel en de kademuren van de grachten. Van de Limburgse afdeling van het PBCF kregen we bijdragen voor de restauratie van de koets van het kasteel en voor de Natuurlijk Limburg TV-serie bij L1.

We ontvingen van diverse mensen losse bijdragen en ook objecten voor de inrichting van onze historische gebouwen. Een spectaculaire bruikleen is de enorme boekenkast uit de Koninklijke bibliotheek die we van de RCE voor Kasteel Arcen kregen.

Het lukt niet altijd: zo trok een particulier fonds zich terug uit de financiering van de infotentoonstelling op de Groote Heide. Dat was gezien de al aangegane verplichtingen een tegenvaller.

4.4 ACHTERBAN

Vanzelfsprekend is een concrete achterban in de vorm van donateurs van groot belang. Dat is zowel vanwege die vele 'ambassadeurs' belangrijk als vanwege hun concrete financiële ondersteuning van ons werk. We zien gezien de leeftijdsopbouw van ons donateursbestand een jaarlijks verloop vanwege overlijden. Ook zeggen mensen nog steeds om financiële redenen op. Als we de afgelopen jaren bekijken zien we dat wij nu ook geconfronteerd worden met de landelijke, maatschappelijke, trend dat mensen zich minder makkelijk voor langere tijd 'binden'. De verhoging van de donateursbijdrage zorgde voor extra

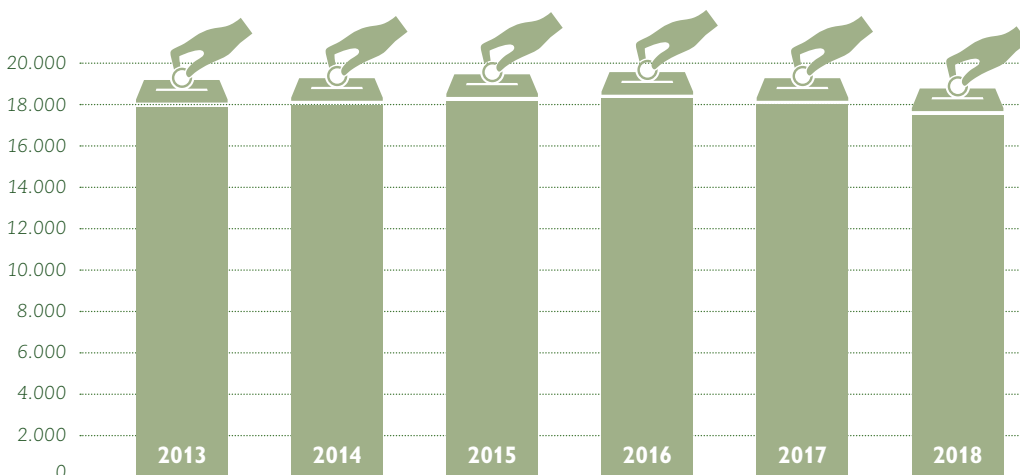
opzeggingen. Hoewel we daar rekening mee hadden gehouden is het toch jammer om zo aanhang te verliezen. Per saldo nam de financiële bijdrage van onze donateurs toe.

Omdat we de steun van de achterban hard nodig hebben om ons werk te kunnen doen, hebben we ook dit jaar weer aan actieve ledenwerving gedaan. Landelijke ervaringen laten zien dat wervingsacties steeds minder effect hebben. Toch moeten er acties zijn om mensen bewust met ons werk in contact te brengen en daaraan gekoppeld, over te brengen dat we steun nodig hebben.

Het instandhouden van Limburgs natuur en erfgoed is allesbehalve vanzelfsprekend en alleen met overheidssubsidie lukt het niet. We hebben om aan risicospreiding te doen en extra ervaring op te doen, een 4-tal verschillende wervingsmethodes gebruikt. Ze waren steeds regionaal gebonden maar met hetzelfde infomateriaal. De actie in Parkstad, waar we een open dag op Nieuw Ehrenstein aan koppelden, bleek het meeste rendement te geven. Maar nog steeds zijn we niet tevreden over het rendement ten opzichte van de [werk]investering.

Naast het ambassadeurschap is onze achterban ook vanwege de financiële steun van belang. Een mooie ontwikkeling is dat we de 'periodieke gift' gevers in aantal zien stijgen. Deze belastingregel blijkt voor ons als ANBI van groot belang. Ook hebben we een aantal kleine acties gevoerd rondom de adoptie van hoogstamfruit en hardstenen voor Kasteel Arcen. De actie voor antieke mijnlampen voor Nieuw Ehrenstein verliep opvallend goed, waarschijnlijk omdat die actie ook door de media goed opgepakt werd.

ONTWIKKELING AANTAL DONATEURS

4.5 VRIJWILLIGERS

We hebben door het jaar heen een groot aanbod aan activiteiten. Zo zijn er gemiddeld iedere week wel excursies of open dagen. Ondanks de lange winter en de hete zomer bleek het aantal excursiedeelnemers niet lager dan in 2017.

Gelukkig kunnen we rekenen op een groot aantal vrijwilligers vanuit allerlei achtergronden. Bij complexen met veel bezoek kunnen we rekenen op gastheren en -vrouwen die mensen rondleiden of uitleg geven. Dankzij een groot aantal vrijwillige gidsen kunnen we een uitgebreid excursieprogramma aanbieden. Dat gaat van kinderexcursies tot liefhebbersexcursies over eetbare planten, braakballen pluizen of juist op zoek gaan naar een bijzondere ervaring tijdens een beleef de Nachtextcursie of Vollemaan-wandeling.

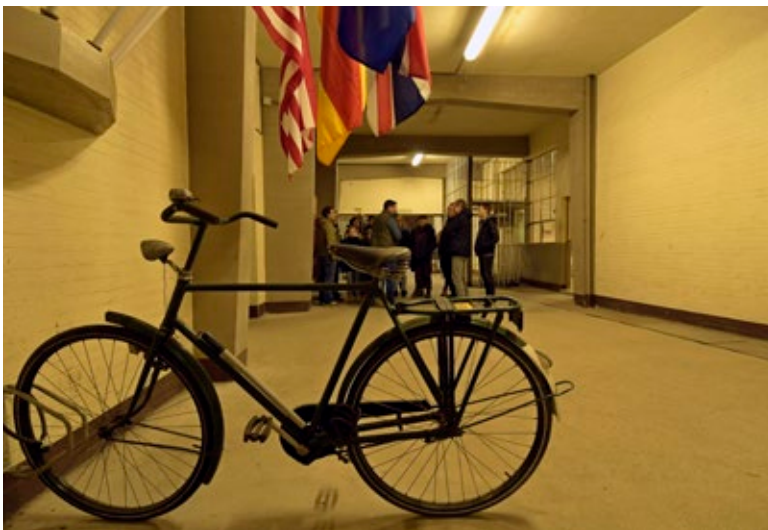
Vanuit de samenwerking binnen Nationaal Landschap Zuid-Limburg hebben we dankzij de inzet van veel vrijwilligers ook deel genomen aan de Beleefweek. Het bleek dat ons Bezoekerscentrum de Oude Pastorie in Beek een hotspot was. Het horecateam en de vrijwilligersgroepen hadden samen een hele serie gevarieerde activiteiten georganiseerd. Dat heeft enige aanloop gekost. Het op elkaar afstemmen van doelen en verwachtingen met verschillende vrijwilligersteams, de exploitant en Limburgs Landschap vroeg extra aandacht. Nu de aansturing

in onderling overleg is bepaald lijken we een opgaande lijn te pakken te hebben.

We hebben voor de vrijwilligersgroep op Kasteel Arcen en in de tuinen een aantal bijeenkomsten gehouden voor teambuilding en bijscholing. Dat geldt minder binnen Nationaal Park De Maasduinen. Gezien het steeds verder beperkte budget van het Nationaal Park, is er besloten om daar voorlopig geen nieuwe activiteiten op te zetten. We handhaven het publieksprogramma zoals het is maar breiden niet meer uit en investeren niet meer in nieuwe cursussen. Die verminderde inzet op nieuwe initiatieven binnen NP De Maasduinen sluit overigens goed aan op de functieaanpassing van Lia Oosterwijk. Zij is na een interne sollicitatieronde aangesteld

als de coördinator vrijwilligersbeleid. Die functie vloeit voort uit de Vrijwilligersnota die eerder is vastgesteld.

Tijdens NL-doet, een landelijk initiatief, hadden we een activiteit bij de Curfsgroeve om wilde bijen meer leefruimte te geven. Gouverneur Bovens kwam met zijn team spontaan meehelpen. Ook bij de vuilruimacties langs de Maas kregen we weer veel hulp. Vaste groepen waar we jaarlijks op kunnen rekenen maar ook nieuwe mensen die zich bij dit [helaas] noodzakelijke jaarlijks terugkerende werk wilden inzetten. Iedereen kon weer met eigen ogen zien dat de plastic soep niet vanzelf in de oceanen komt en dat de Maas één van de bronnen is.

Een tweetal bijzondere activiteiten hadden we in het voormalige Navo-hoofkwartier in de Cannerberg. In samenwerking met het Limburgs Museum was er een voorstelling van filmbeelden uit 1918 met het Heuvelland als thema. Uiteindelijk moesten de muzikanten 3 keer optreden om de ruim 300 mensen de film met live-muziek te kunnen laten ervaren. Eind december was er een open weekend en ook hier liep het storm. Omdat er met voorverkochte kaarten gewerkt werd voorkwamen we de 'tsunami' aan bezoekers van 2017. Dankzij onze ticketmodule op de website kunnen we nu op meerdere plekken met voorverkoop werken. Bezoek aan Bleijenbeek, Cannerberg en bronst van de edelherten

kunnen we zo beheersbaar houden.

Met veel inzet van de betrokkenen kon er ook een aantal bijzondere vaak nieuwe initiatieven in onze terreinen laten plaatsvinden. Zo hebben we samen met de ANWB en de andere Provinciale Landschappen landelijk de 'Lenterondjes' georganiseerd. Helaas sloeg het aanbod niet aan bij het publiek. Er was slechts een kleine 100 man op landgoed Arcen aan de wandel.

Een groot succes was het concert van Frans Pollux in het Jaomerdal. Het natuurgebied was hierbij niet slechts een decor maar onderdeel van het programma. Er waren excursies aan gekoppeld en

natuurlijk was er vooraf een flora en faunatoets gedaan. Gedurende 3 avonden maakte een geïnteresseerd publiek kennis met de schoonheid, geschiedenis en natuurwaarde van het Jaomerdal en werd bij een ondergaande zon genoten van de prachtige liedjes van Pollux en band.

Vanwege het 30-jarig bestaan van de Kasteeltuinen was er een aantal jubileumactiviteiten. Zo was er een klassiek concert met dansvoorstelling op het voorplein van het kasteel. Ook was er naar aanleiding van de restauratie van de koets van Kasteel Arcen een koetsenparade.

Andere initiatieven waren de Poëzieroute door het Jammerdal in Venlo. Door het externe team van HX-hoogcruts is een activiteitenprogramma opgezet met lezingen, tentoonstellingen, jeugdeducatie en weekendopenstellingen. Zo konden we de kloosterruïne aan veel meer mensen laten zien dan we ooit met ons eigen team hadden gekund. Ook in 2018 waren er bij evenementen grote aantallen extra bezoekers in onze terreinen, zowel actief als

kijkend zoals bij Venlo Stormt en de Venloop. Door onze gebieden voor dit type activiteiten open te stellen kunnen we, onder de juiste voorwaarden, mensen op een andere manier met onze terreinen kennis laten maken. Dat geeft extra draagvlak voor ons werk. Overigens worden we steeds vaker gevraagd voor dit type sportieve gebeurtenissen. Het blijft steeds weer zoeken naar de balans tussen natuurdoelen en de gastvrije houding die volgt uit ons motto Mooi Dichtbij.

Hoewel we gezien de tijdsdruk nog terughoudend zijn met het verzorgen van lezingen zijn we op een aantal uitnodigingen wel ingegaan. Zo was er bijvoorbeeld een lezing met filmbeelden en discussies over duurzaamheid bij klanten van de ING-bank. Ook gaven we een lezing over monumenten in het groen bij de Rijksdienst voor Cultureel erfgoed en verzorgden we deelprogramma's tijdens een landelijke studiedag over Historische buitenplaatsen van het Prins Bernhard Cultuurfonds.

ENKELE EXCURSIECIJFERS

Groote Heide kinderactiviteiten: 61

Deelnemers excursies:

570 deelnemers bij 41 wandelingen.

Bleijenbeek: 514 mensen gingen mee met aangevraagde en dus betaalde excursie.

De vrije inloop excursies trokken gemiddeld meer dan 10 mensen per keer en er waren 8 bruiloftreportages. In de rest van De Maasduinen konden we dankzij de vrijwilligers 64 excursies en 17 kinderactiviteiten organiseren.

4.6 SAMENWERKING

Gelukkig zet ook een aantal andere organisaties zich in voor de kwaliteit van de leefomgeving waarbij natuur en landschap een belangrijke rol bij spelen. Een goede afstemming is dan noodzakelijk om geen werk dubbel te doen. Die afstemming gebeurt binnen het Natuurbeschermingsoverleg. Een gezamenlijke visie op Zonne-energie is daaruit voortgekomen. We trokken samen op rondom een aantal toekomstige windmolenprojecten. Ook rondom hoogwaterbestrijding en thema's als de financiering van het natuurbeheer werkten we samen. Provinciale Staten werd om aandacht gevraagd voor de stagnerende

uitvoering en dreigende financiële tekorten. Gezamenlijk proberen we om de banden aan te halen met de LLTB. In verschillende gesprekken bleek dat er veel zaken zijn waarover we het eens zijn. Voorbeelden zijn de zorg over de onveiligheid in het buitengebied, de noodzaak het grondgebruik aan te passen op een veranderend klimaat en het zuinig zijn op landschap en landbouwgrond bij het plannen van zonnenvelden. Daar gezamenlijk aan trekken geeft energie.

De in eerdere jaren voorbereide grondruil tussen de grotere terreinbeherende organisaties werd

in het verslagjaar geëffectueerd. Een tweede fase is gelijk erna in voorbereiding genomen. De samenwerking met de erfgoedorganisatie ontwikkelt zich goed. Het eerder opgezette Erfgoedplatform is doorontwikkeld tot een Coöperatie die aan het eind van het verslagjaar werd gepresenteerd. Ook is er in samenwerking een studie verricht naar herbestemming van erfgoedcomplexen in het Nationaal Landschap Zuid-Limburg. Landgoed Goedenraad was een van de onderzochte landgoederen.

Een heel speciale vorm van kortdurende samenwerking was die met Museum van Bommel van Dam in Venlo. Daar is men bezig om kunstenaars bij maatschappelijke vraagstukken te betrekken door hen voorstellen voor kunstprojecten te laten doen. In 2018 was het thema van hun zogenaamde *Call#* de intensieve veehouderij. Daarvoor waren naast Het Limburgs Landschap ook vertegenwoordigers van de LLTB, de HAS, Natuurrijk Limburg, de Milieufederatie en de gemeente Venlo betrokken als juryleden. Bij de aangedragen projecten kon iedereen vanuit zijn eigen kennis de ideeën beoordelen. Omdat dit in samenspraak ging, werd het een opbouwende dialoog tussen de betrokken partijen. Het Varkensparfum werd nummer 1.

4.7 BELEID EN BELEIDSBEÏNVLOEDING

De overheid gaat bij planologische projecten steeds meer werken met stakeholders. Die aanpak betekent dat we steeds vroeger bij de planontwikkeling worden betrokken. Die manier van werken is ook het uitgangspunt bij de in voorbereiding zijnde Omgevingswet. Om de consequenties daarvan te ontdekken werd dit jaar in Venlo een grote bijeenkomst georganiseerd om vanuit allerlei gezichtspunten te kijken naar die nieuwe manier van werken. Daar hebben we actief aan deelgenomen.

Waterthema's zijn belangrijk in zowel beleid als uitvoering. Daarbij gaat het veelal om langlopende projecten, die zowel gekoppeld zijn aan het voorkomen van wateroverlast als aan het voorkomen van problemen die ontstaan door droogte. Ook waterkwaliteit, hoewel nog steeds wat onderbelicht vanuit natuurbelang, komt steeds meer in beeld.

Twee belangrijke overlegcircuits waar Het Limburgs Landschap, samen met een aantal andere stakeholders in participeert, zijn gekoppeld aan het Deltaprogramma Maas [DPM] en het Delta-programma Hogere Zandgronden [DHZ]. Het eerste is hoofdzakelijk gericht op het

tackelen van problemen die een teveel aan water kan veroorzaken. Het tweede programma is erop gericht om de vraag naar water vanuit de verschillende gebruiksfuncties in balans te brengen met het beschikbare water. Dit door maatregelen die de watervraag verminderen, water vasthouden in het gebied en sponswerking van de bodem verbeteren.

Binnen DPM zijn er zijn twee koploperprojecten die voor onze stichting relevant zijn: één in de regio Venlo en één in de omgeving van Maastricht. In Venlo zaten we in de projectgroep om te onderzoeken hoe integrale hoogwaterbeveiliging met andere planologische opgaves gekoppeld kon worden [Meer Maas, Meer Venlo]. Omdat wij grote delen van het Venlose Maasdal beheren hebben we daar veel energie in gestopt. De gemeente Venlo heeft in 2018 echter aangegeven niet langer projecttrekker te willen zijn. Daardoor is het project stopgezet. In Maastricht volgden we een vergelijkbaar proces meer op afstand. De eerste ideeën hoe water, ook bij verwachte hogere waterstanden veilig door Maastricht geleid kan word, zijn gepresenteerd. Daarbij zijn ook ideeën die

impact hebben op gebieden zuidelijk van Maastricht welke we beheren. Zulke plannen kunnen een meerwaarde bieden voor natuur en landschap, mits ze logisch in het landschap ingepast kunnen worden.

Samen met het Wereld Natuurfonds, de Stichting Ark en Staatsbosbeheer hebben we in 2018 een visie laten opstellen voor de Terrassenmaas. Dit noordelijke deel van de Limburgse Maas heeft een unieke geologische opbouw en wordt tegelijkertijd bedreigd door afgravingen en dijkenaanleg om meer hoogwaterveiligheid te creëren. De visie is bedoeld om het subtiele terrassenlandschap langs de Maas als uitgangspunt te nemen bij het treffen van waterveiligheidsmaatregelen, en daarbij ook kansen te benutten om het landschap te versterken.

De waterveiligheidsplannen in Noord- en Midden-Limburg, gekoppeld aan kadeaanleg vragen veel tijd omdat er een heel circuit aan bijeenkomsten is opgezet. Doordat er 14 dijktrajecten onderscheiden werden, was deze reeks aan bijeenkomsten voor ons niet te behappen. Noodgedwongen moesten

we een aantal trajecten aan ons voorbij laten gaan. De maatregelen in het Maasdal worden landschappelijk zeer ingrijpend. Ons aanbod om alle trajecten in een aantal sessies met het Waterschap door te nemen werd vanwege 'precedentwerking' niet door het Waterschap aangenomen. Gevolg is dat we nu nog maar bij een beperkt aantal trajecten in de integrale planvorming zitten. Meer concreet: Well en omgeving, Baarlo-Maasbree en 3 deelplannen rondom Arcen.

We hebben deelgenomen aan de initiatieven rondom Nationaal landschap Zuid-Limburg. De plannen leveren vooralsnog niets concreets op voor de natuurdoelstelling van onze terreinen in het zuiden van de provincie. Toch hebben we gezien de potentiële positieve impuls voor het agrarisch landschap in het algemeen en ook voor recreatieve routestructuren en zonering actief deelgenomen.

Een planologisch project waar we bij betrokken raakten was de bouw van woningen in het Manresapark in Venlo. Daarbij werden we gevraagd om mee te denken over de inpassing en een goede compensatie. Op basis van

eerdere onderzoeken is in overleg met de gemeente Venlo een versterking van de ecologische structuur tussen Jammerdal en Groote Heide voorgesteld. In Venlo hebben we daarnaast meegedaan aan een grensoverschrijdende studiedag over planologie. In Stein werden we als beheerder van de Kasteelruïne Stein door de bewoners betrokken bij de discussie over de mogelijke uitbreiding van brouwerij de Fontein.

In de Gemeente Bergen zijn plannen voor een energielandgoed. Nadat we intensief betrokken zijn geweest bij de acties tegen een windmolenpark bij Gennep en die plannen afgeblazen werden, zijn er nu plannen voor een combinatie van windmolens, zonneweides en biomassa. Het is de bedoeling dat die komen op gronden die nu intensief voor de graszodenteelt worden gebruikt. In de nieuwe plannen is veel aandacht voor natuurontwikkeling en aangezien de voorgestelde windmolens direct naast een

grote groep op Duits grondgebied komen te staan, zijn we hier met een positieve grondhouding in de discussie gestapt. Deze ontwikkelingen passen ook bij de visies op de inpassing van zonne-energie en windmolens die de Limburgse Natuur- en Milieufederatie in samenspraak met Limburgs Landschap heeft opgesteld.

In Weert zijn we ook betrokken bij windmolenplannen. Omdat deze midden tussen onze peelvennen waren gepland hebben we ons kritisch opgesteld. Dat heeft hier helaas niet tot het afblazen van deze plaatsing geleid. Dat komt voor een belangrijk deel omdat de provincie elke gemeente een eigen taakstelling gaf. Als de opgave meer regionaal ingevuld zou mogen worden kan er veel integraler gedacht worden. De ligging van het windmolenpark nabij de herstelde vennen Kwegt, Schoorkuilen en Roeventerpeel, maakt dat we ons zorgen maken over de effecten van deze molens op

de daar levende watervogels. De gesprekken hebben er wel toe geleid dat de windmolens nu een stukje zuidelijker geplaatst worden zodat ze uit de 'gouden' natuur blijven.

Van geheel andere aard is het regelmatige overleg dat plaatsvindt over faunabeheer. Stichting het Limburgs Landschap is zowel ambtelijk als bestuurlijk vertegenwoordigd in de Faunabeheereenheid Limburg, waar boeren, jagers, grondeigenaren en enkele andere maatschappelijke partners praten over zaken rond schadeveroorzakende diersoorten. In 2018 was vooral het wild zwijn een prominent gespreksonderwerp. Een uitbraak van Afrikaanse varkenspest in Belgisch Luxemburg en een gezonde stand van de soort in onze provincie waren daar prominente oorzaken van. Het Limburgs Landschap [dat in 2018 ook een notitie faunabeheer vaststelde] staat schadebestrijding van het zwijn in haar terreinen onder voorwaarden maar wel in toenemende mate toe. Zo'n standpunt met betrekking tot jacht en schadebestrijding wordt in regionale schadetafels [waarbij beheerders op het niveau van een wildbeheereenheid rond de tafel zitten en praktische afspra-

ken maken] door ons ook uitgedragen.

Veel plannen en projecten hebben niet alleen effecten op onze eigen gebieden, maar ook meer regionaal of zelfs op provincieniveau. Afstemming met andere partijen is daarom nuttig. De gezamenlijke terreinbeheerders [Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en Het Limburgs Landschap] en de milieufederaties overleggen daartoe regelmatig in het NB-overleg. Zo kan een meer afgewogen en gezamenlijk standpunt worden bepaald, en kan tevens worden bekeken hoe we elkaar vertegenwoordigen bij vraagstukken die onze doelstellingen raken.

Aangezien er in 2019 verkiezingen zijn, zijn we door diverse politieke partijen en fracties van de Waterschappen gevraagd om onze visies te geven als reacties op hun [concept]plannen. Dat is meestal in samenspraak met de organisaties uit het NB-overleg gebeurd.

5 ORGANISATIE

Het Limburgs Landschap beheert natuur en erfgoed in Limburg, exploiteert Kasteeltuinen Arcen, kent een Landbouwbedrijf Limburgs Landschap B.V. en wordt ondersteund door stichting Robur – Bedrijven voor het Limburgs Landschap. Alle medewerkers staan op de loonlijst van Stichting het Limburgs Landschap. Beide stichtingen hebben een eigen [vrijwilligers] bestuur. Het bestuur is verantwoordelijk voor en houdt toezicht op de organisaties. De werkorganisatie wordt geleid door de directie-rentmeester, de heer W.F.G. Alblas.

Ciçonne Beijer,
Hoofd bedrijfsvoering:

“ Het afgelopen jaar hebben we een flinke slag gemaakt in het digitaliseren van ons volledige archief. We planden enkele opruimdagen in waarop met collega's elk dossier werd doorgepluisd. Archiefwaardige zaken werden ingescand en digitaal opgeslagen en de papieren mappen werden vernietigd. Deze monsterklus hopen we in 2019 af te ronden, waardoor we veel opslagruimte besparen.

5.1 BESTUUR, COMMISSIES EN BEZOLDIGINGSBELEID

Stichting het Limburgs Landschap heeft een algemeen en een dagelijks bestuur. Het algemeen bestuur vergaderde in het verslag jaar drie keer. In een extra vergadering werd gesproken over een nieuw bestuursmodel van de Stichting. Het algemeen bestuur heeft de volgende taken: het vaststellen van het [financiële] jaarverslag, de begroting en het beleid in hoofdlijnen. Tevens heeft het een adviserende rol en een signaleringsfunctie richting dagelijks bestuur en directie. Tijdens de verslagperiode is de heer S. Kamps afgetreden. De dames W. Raab, P. Dassen en E. van der Tempel zijn herbenoemd. Ook de heren P.J. Voncken en F. Offerein zijn herbenoemd i.v.m. de naderende overgang naar een raad van toezicht. Het dagelijks bestuur vergaderde in het verslagjaar vijf maal, zoals gebruikelijk.

Naast het bestuur wordt Het Limburgs Landschap ondersteund en geadviseerd door een viertal commissies. Deze commissies bestaan uit medewerkers, bestuursleden en/of vrijwilligers. De personeelscommissie vergaderde twee keer. De redactiecommissie van het kwartaalblad vergaderde viermaal. De beheercommissie vergaderde drie keer en de erfgoedcommissie twee keer.

Voor de inschaling van de directeur en medewerkers wordt gebruik gemaakt van een functiewaarde-

ringssysteem afgestemd op de beloningsstructuur zoals vastgesteld in de Raam CAO Bos & Natuur. De Landschappen hebben in de CAO een eigen ondernemersdeel met de bijbehorende salaristabellen. Het bestuur heeft de hoogte van de directiebeloning en andere bezoldigingscomponenten vastgesteld. De directeur is ingeschaald in schaal 12 van deze CAO.

De medewerkers van de Kasteeltuinen vallen onder de CAO dagrecreatie en de daarbij behorende salaristabellen.

BELONING DIRECTIE

Het bestuur heeft het bezoldigingsbeleid, de hoogte van de directiebeloning en de hoogte van andere bezoldigingscomponenten vastgesteld. Het beleid wordt periodiek geactualiseerd. De laatste evaluatie was in 2018.

Bij de bepaling van het bezoldigingsbeleid en de vaststelling van de beloning volgt Stichting het Limburgs Landschap de Regeling beloning directeuren van goededoelenorganisaties [zie www.goededoelennederland.nl].

De regeling geeft aan de hand van zwaartecriteria een maximumnorm voor het jaarinkomen. De weging van de situatie bij de stichting vond plaats door het dagelijks bestuur. Dit leidde tot een zogenaamde BSD-score van 475 punten

met een maximaal jaarinkomen van €129.559 [1 FTE/12 mnd.].

De voor de toetsing, aan de geldende maxima, relevante werkelijke jaarinkomen van de directie bedroeg in 2017 voor W. Alblas €92.833 [1 FTE/12 mnd.]. Deze beloning bleef binnen de geldende maxima.

Het jaarinkomen, de belaste vergoedingen/bijtellingsen, de werkgeversbijdrage pensioen en de overige beloningen op termijn bleven voor W. Alblas, met een bedrag van €105.883, binnen het in de regeling opgenomen maximum bedrag van €187.000 per jaar.

De belaste vergoedingen/bijtellingsen, de werkgeversbijdrage pensioen en de overige beloningen op termijn stonden bovendien in een redelijke verhouding tot het jaarinkomen.

De hoogte en samenstelling van de bezoldiging wordt in de jaarrekening toegelicht in de toelichting op de staat van baten en lasten.

5.2 PERSONEEL

In 2018 hebben de volgende wijzigingen in het personeel plaatsgevonden:

Bij de afdeling bedrijfsvoering is mevrouw Kerstin Bloemen-Maes op de financiële administratie aan de slag gegaan. De heer Marius Grutters heeft zijn taak hoofd bedrijfsvoering overgedragen aan mevrouw Ciçonne Beijer-Hermesen. Mevrouw Wendy Simons-Schreven heeft in 2018 een vaste aanstelling gekregen als medewerker archief en secretariaat. Dit ter vervanging van uren die mevrouw Margriet Clabbers-Seuren minder is gaan werken. Bij de afdeling projecten en gebouwenbeheer is de heer Christian Christoffel voor het gebouwenbeheer aangesteld. Mevrouw Lia Oosterwijk heeft de taak coördinator vrijwilligerswerk gekregen. De heer Gijs Looijen heeft een tijdelijke aanstelling gekregen i.v.m. een project bij beheerplanning. De heer Carlo van Seggelen is in 2018 de afdeling beheerplanning en kwaliteitszorg gaan versterken, voorheen was hij districtsbeheerder in zuid. Deze functie is overgenomen door de heer Guido Hambeukers. De heer Patrick Kloet is als opvolger van Guido Hambeukers aangesteld als assistent-Districtsbeheerder.

In district noord is de heer Bernd Jan Bulsink aangesteld als vervanger van Wiel Laarakker die in 2017 met pensioen is gegaan.

Bij de Kasteeltuinen Arcen heeft halverwege het jaar mevrouw Laura Bosma [*Medewerker marketing en communicatie*] de organisatie verlaten. Haar functie is herverdeeld onder andere medewerkers. Eind 2018 heeft mevrouw Vera Lenssen [*Hoofd communicatie, marketing en sales*] haar werkzame carrière bij de Kasteeltuinen beëindigd. Verder zijn er de gebruikelijke personeelswisselingen bij de Kasteeltuinen Arcen, met name in de horeca. Dit komt voornamelijk doordat daar gebruik gemaakt wordt van tijdelijke seizoencontracten. Gedurende het jaar 2018 is het moeilijker geweest om seizoenkrachten aan te stellen; gedeeltelijk is dit opgevangen door het inhuren van [uitzend]krachten.

Gemiddeld over het jaar waren er 67,4 fte werkzaam bij de Stichting, waarvan 32,3 betrekking hebben op de Kasteeltuinen.

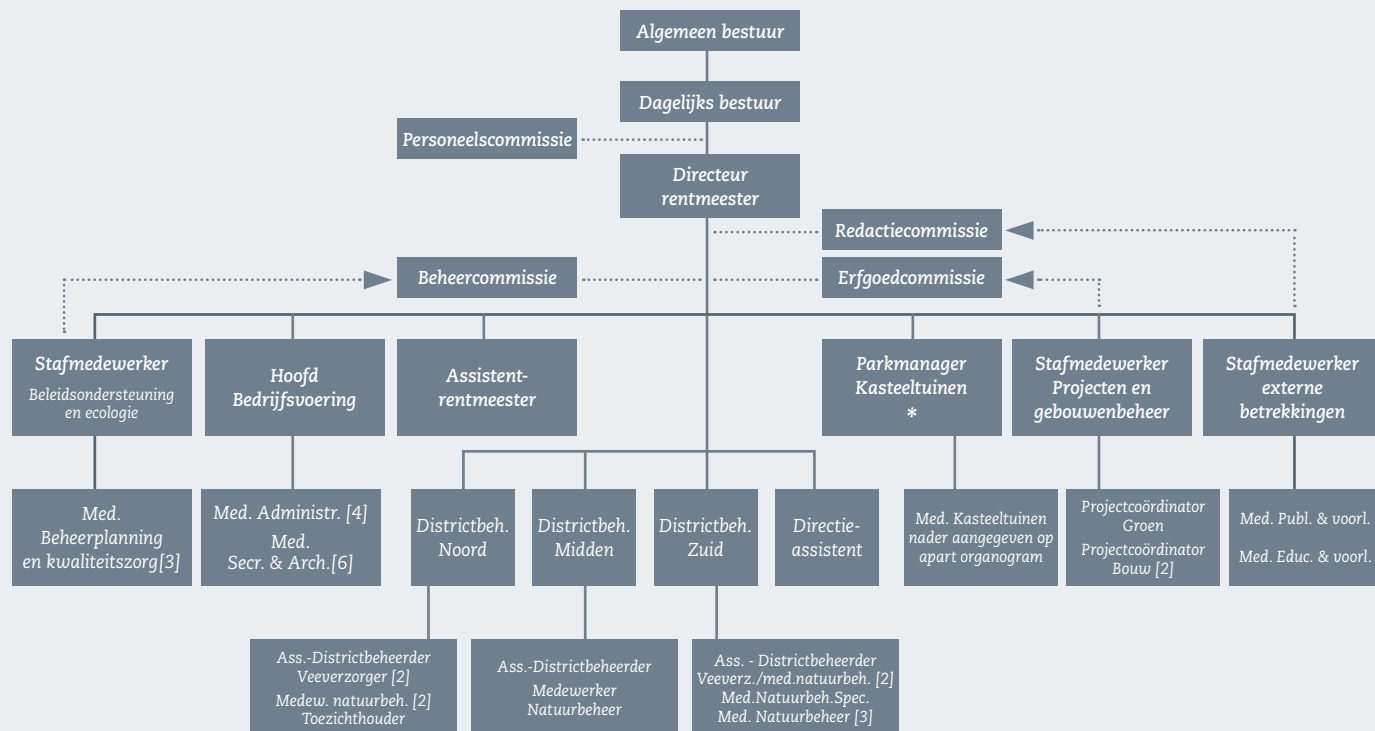
Het ziekteverzuim was in 2018 aan de hoge kant te noemen door enkele langdurig

zieken. Het percentage komt dit jaar uit op 5,9%.

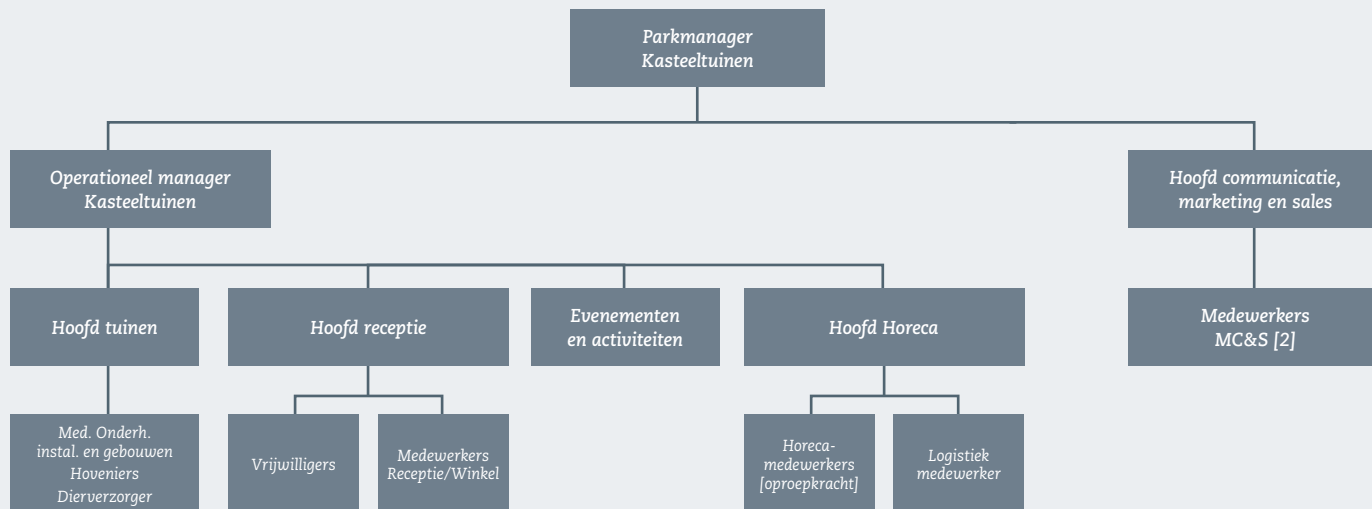
De structuur binnen de organisatie wordt in de organogrammen weergegeven.

ORGANOGRAM STICHTING HET LIMBURGS LANDSCHAP

per 31-12-2018

* ORGANOGRAM KASTEELTUINEN ARCE TIJDENS HET SEIZOEN

5.3 ONDERNEMINGSRAAD

Sinds november 2017 heeft Het Limburgs Landschap een ondernemingsraad. De ondernemingsraad vergaderde in 2018 zes keer, waarvan twee overlegvergaderingen met de directeur-rentmeester in diens rol als WOR-bestuurder. In de eerste vergadering werd het aanpassen van procedures i.v.m. de wijziging van personeelsvergadering naar ondernemingsraad opgepakt.

De belangrijkste onderwerpen in de vergaderingen waren daarna het vrijwilligersbeleid [ingestemd], het personeelsreglement en de Risico Inventarisatie en Evaluatie [RIE]. Na enkele door de Ondernemingsraad verzochte aanpassingen heeft de OR in de eerste vergadering van 2019 ingestemd met het personeelsreglement. De RIE en bijhorende actiepunten is toegelicht door de preventie-medewerker en worden door de OR gevolgd.

Daarnaast adviseerde de ondernemingsraad over de personeelsvereniging, bedrijfskleding, het gebruik van dienstauto's, de calamiteiten-telefoon, een ontmoeting met de vertrouwenspersoon en beeldschermwerk. In de laatste vergadering werd door de OR ingestemd met de verplichte ATV-dagen voor 2019.

De ondernemingsraad heeft twee dagdelen deelgenomen aan een basiscursus OR, waarvan één dagdeel met de WOR-bestuurder. Daarnaast gingen twee OR-leden naar de medezeggenschapsdag Bos en Natuur en ging de voorzitter naar de Landelijke medezeggenschapsdag.

6 BIJLAGEN

6.1 MISSIE EN STRATEGIE

STICHTING HET LIMBURGS LANDSCHAP UIT DE STATUTEN

MISSIE

Stichting het Limburgs Landschap is opgericht in 1931. De Stichting heeft tot doel het behoud en beheer van in natuurwetenschappelijk en landschappelijk opzicht belangrijke terreinen en andere objecten in de provincie Limburg, waartoe tevens gerekend wordt het in stand houden en beheren van beschermde monumenten in eigendom.

Dit geschiedt zowel ter wille van de natuur zelf als ten behoeve van het geestelijk en lichamelijk welzijn van de mens. Haar streven is mede gericht op:

- a. het bevorderen van het behoud, het herstel en de ontwikkeling van natuur en landschap;
- b. het bevorderen van de zuiverheid van water, bodem en lucht, alsmede het beschermen van de stilte;
- c. het bevorderen van het besef dat de mens hiervoor verantwoordelijkheid draagt.

STRATEGIE

De stichting tracht haar doel te bereiken door:

- a. het in eigendom of anderszins verwerven, beheren, exploiteren, en voor zover verantwoord, toegankelijk stellen van registergoederen;
- b. het bijeenbrengen van gelden nodig ter bereiking van het doel;
- c. bemoeiingen bij- en samenwerking met de overheid en alle daartoe in aanmerking komende instellingen en particulieren;
- d. het geven van voorlichting, adviezen en het bedrijven van activiteiten op het terrein van public relations;
- e. het aanwenden van alle andere wettige middelen, welke voor het doel der stichting bevorderlijk kunnen zijn.

6.2 LEDEN ALGEMEEN BESTUUR 2018

SAMENSTELLING BESTUUR

PER 31-12-2018

DAGELIJKS BESTUUR:		BENOEMD	TERMIJN EINDIGT
Mr. W.T.M. Raab	voorzitter	2014	2022
Mr. P.J.J.M. van der Tempel-Kloosterman	penningmeester	2014	2022
Ir. A.J.E.J. van Casteren		2016	2024
Drs. M.A.G. Gerits		2009	2021
Drs. F.J. Offerein		2010	2020
Mw. C.J.F. de Rijk-Bex	secretaris	2015	2023
Mr. P.J. Voncken		2010	2020

ALGEMEEN BESTUUR:		BENOEMD	TERMIJN EINDIGT
Drs. F.G.J.M. Beckers		2012	2020
Dr. P. Dassen-Housen		2014	2022
Drs. H.F.M. Evers		2012	2020
P.C.M. Freij		2015	2023
H.G.J. Gipmans		2015	2023
Drs. C.A.M. Hanselaar-van Loevezijn		2013	2021
A.L.J. Houtappels		2017	2025
Dr. J.J. de Jong		2013	2021
Dr. H.P. Jung		2011	2019
Ir. M.A.A.M. Mulders		2017	2025
Drs. F.G.M. Scheijmans		2013	2021
Dr. J.J. Schrijen		2017	2025
Mr. R.L.J. Stevens		2012	2020
H.P. Willekens		2011	2019

6.3 RELEVANTE [NEVEN]FUNCTIES LEDEN ALGEMEEN BESTUUR

Toine van Casteren	Managing Director Concrecy B.V.
Mari-An Gerits	Adviseur VNG Realisatie Bestuurslid van de Stichting Natuur en Milieu Centrum de IJzeren Man in Weert
Fred Offerein	Projectmanager Universiteit Maastricht Lid Stichtingsraad Omroep L1, met natuur, bos en landschap als portefeuille
Wendy Raab	Senior rechter bij de rechtbank Limburg. Lid van de Raad van Toezicht van Stichting LandschappenNL Vice-voorzitter Stichting Unie van Provinciale Landschappen Bestuur ROBUR
Chantal de Rijk	Commercieel directeur Jan Linders Supermarkten
Els van der Tempel	Penningmeester bij de wereldwinkel Nuth
Piet Voncken	Gepensioneerd bestuursrechter Rechter-plaatsvervanger rechtbank Limburg.
Frans Beckers	Oud-burgemeester (Stramproy, Schinnen)
Petra Dassen	Burgemeester gemeente Beesel Lid AB bestuur Veiligheidsregio Lid Euregioraad Lid Stuurgroep Integriteit Provincie Limburg Lid bestuur BsGW Commissaris WML Bestuurslid Coöperatie verbindend leiden [eindigt medio 2018] Voorzitter stichting Jeugdcultuurfonds Limburg Lid bestuur Stichting Wens in beweging Lid adviescommissie Kansfonds, Hilversum Lid Rvt Philharmonie Zuid Nederland

Henk Evers	Burgemeester gemeente Nederweert
	Lid Algemeen Bestuur Veiligheidsregio Limburg Noord
Peter Freij	Bestuurslid Natuur- en Milieufederatie Limburg
	Bestuurslid Carillon Venlo
	Bestuurslid VTC Casino
	Voorzitter Jeugdfondsen Sport en Cultuur Venlo
Erik Gipmans	Algemeen directeur Gipmans Groep BV, Venlo
	Bestuur NAKtuinbouw
	Bestuur Stichting STOP/SAF
	Bestuur Stichting Innovatie Glastuinbouw Nederland
Ellen Hanselaar	Bestuur EDB Greenport Venlo
	Directeur JKF Kinderfonds te Arnhem.
Twan Houtappels	Bestuur VKK [Vrienden van Kleine Kernen] Gelderland
	Bestuurslid Molenstichting Limburg [vice-voorzitter]
Joop de Jong	Bestuurslid Molenstichting Leudal [voorzitter]
	Universitair Hoofddocent, Universiteit Maastricht
	Bestuur Maastricht Centre for Arts and Culture, Conservation and Heritage
	Bestuur Stichting Limburgse Kastelen
	Lid adviescollege cultuur Elisabeth Strouven Fonds
	Lid Erfgoedplatform Limburg
	Lid raad van Toezicht Limburgs Museum
Hans Peter Jung	Lid Council Europa Nostra
	Lid adviescollege Natuur Elisabeth Strouven Fonds
	Huisarts
Ron Mulders	Lid overlegorgaan Nationaal Park de Maasduinen
	Lid Raad van Toezicht Burgerkracht Limburg
Ron Mulders	Zelfstandig ondernemer: adviseur, interim-manager en spreker en oprichter van Pommeron b.v.

Frank Scheijmans	Veterinair adviseur [expertise en contra-expertise]
	Assistent Gouverneur Rotary District 1550
	Bestuur Vocaal Ensemble Silhouet Roermond
	Bestuur Stichting Vrienden van de Beiaard Weert
	Bestuur Beiaardcomité St. Martinus Weert
	Bestuur Stichting Dienstverlening RC Weert
Jan Schrijen	Burgemeester Valkenburg aan de Geul
	Kamerheer van Zijne Majesteit de Koning in de provincie Limburg
	Lid RvC Vereniging Hendrick de Keyser
Rob Stevens	Voorzitter Raad van Toezicht philharmonie zuidnederland
	Vicevoorzitter Raad van Toezicht Marres, Huis voor Hedendaagse Cultuur in Maastricht
	Vicevoorzitter Raad van Commissarissen Wonen Zuid, woningcorporatie in Roermond
Peter Willekens	Voorzitter herinrichtingscommissie Sarsven en de Banen
	Voorzitter Limburgs Openluchtmuseum Eynderhoof
	Voorzitter Dorpsraad Budschoep-Nederweert
	Deskundig lid pachtkamer Limburg
	Lid van de bezwaar en beroepencommissie Waterschap Limburg

6.4 ORGANISATIE PER 31-12-2018

Directeur-rentmeester

Drs. W.F.G. Alblas

Directie-assistent

Ing. D.B. Bouten

RENTMEESTERIJ

Assistent-rentmeester

L.J.J. Daamen Bsc.

VOORLICHTING EN PUBLICATIE

Stafmedewerker externe betrekkingen

E.E.L.M. Staal

Medewerker voorlichting en publiciteit

H.W.G. Heijligers

Medewerkster voorlichting en educatie

L. Oosterwijk B.

PROJECTEN EN GEBOUWENBEHEER

Stafmedewerker projecten en gebouwenbeheer

Ing. R.H.M. Gerats

Medewerker projectcoördinatie groen

Ing. J.H. Leunissen

Medewerker projectcoördinatie bouw

Ing. M. Rovers

Medewerker projectcoördinatie bouw

C.W.O. Christoffel

BEHEERPLANNING EN KWALITEITSZORG

Stafmedewerker beleidsondersteuning en ecologie

Ir. A.H. Ovaa

Medewerker beheerplanning en kwaliteitszorg

Ing. H. Bussink

Medewerker Beleidsondersteuning en Ecologie

Ing. C.A.M. van Seggelen

Projectmedewerker beheerplanning

G.C.P. Looijen

BEDRIJFSVOERING

Hoofd bedrijfsvoering

C.M. Beijer-Hermesen B.

Medewerker bedrijfsvoering

R.W. Hermens

Medewerker bedrijfsvoering

Ing. M.L.H.M. Grutters

Medewerkster bedrijfsvoering

C.M.P.M. Bloemen-Maes B.

Directiesecretaresse	C.J. van Eersel-Schraven
Secretaresse	M.J.J.M. Clabbers-Seuren
Medewerkster bedrijfsvoering	A.L. Bos-Pauwels
Medewerkster secretariaat / archief	F.H.W. Hovens
Medewerkster secretariaat / bedrijfsvoering	M. Evenhuis B.
Medewerkster secretariaat / archief	M. Evenhuis-Thomson
Medewerkster secretariaat / archief	W. Simons-Schreven

BUITENDIENST

Regio noord:

Districtsbeheerder	Ing. M.I.J.T. van Roosmalen
Assistent-districtsbeheerder	Ing. L.M. van der Linden
Veeverzorger / medewerker natuurbeheer	P. van der Maden
Veeverzorger / medewerker natuurbeheer	R. Berkers
Medewerker natuurbeheer	J.H.Th. de Kievit
Boswachter / toezichthouder	R.J.A. Vossen

Regio midden:

Districtsbeheerder	G.J. Berends
Assistent-districtsbeheerder	F.G.M. Ewalds
Medewerker natuurbeheer	L. Kuijpers

Regio zuid:

Districtsbeheerder	G.A.M.J. Hambeukers
Assistent-districtsbeheerder	P. Kloet
Veeverzorger / medewerker natuurbeheer	F.W.J. Kroonen

Medewerker natuurbeheer specialist	M.M.J.H. Peerboom
------------------------------------	-------------------

Medewerker natuurbeheer	W.J.H. Hamers
-------------------------	---------------

Medewerker natuurbeheer	D. van Delft
-------------------------	--------------

Schaapsherder	L. Vossen
---------------	-----------

KASTEELTUINEN ARCEN

Parkmanager	R.G.M. Rambags
-------------	----------------

Operationeel manager	N.P.W. van Schijndel
----------------------	----------------------

Medewerkster sales	N.E. Youcef-Ettoumi
--------------------	---------------------

Medewerkster evenementen en activiteiten	I. Swinkels
--	-------------

Medewerkster entree/receptie/sales	L.D.C. Hegger
------------------------------------	---------------

Coördinator Oranjerie en bloemwerken	C.M.P. Rijnen-Peeters
--------------------------------------	-----------------------

Coördinator receptie, entree, vrijwilligers	F.M.E.J. van den Eerenbeemt-van Vugt
---	--------------------------------------

Coördinator horeca en facilitair	H.H.M. Jeucken-Janssen
----------------------------------	------------------------

Assistent coördinator horeca en facilitair	J. Hollman
--	------------

Locatiehoofd horeca	S. Freund
---------------------	-----------

Locatiehoofd horeca	M.L.E. Zeelen-Clabbers
---------------------	------------------------

Hoofd tuinen	H.W.G.M. Lintjens
--------------	-------------------

Coördinator onderhoud/gebouwen	J.W.A.F. Hoeijmakers
--------------------------------	----------------------

Voorman tuinen	A.J.M. Jakobs
----------------	---------------

Voorman tuinen	R.J.P. Camps
----------------	--------------

Tuinman	A.J.H. Versteegen
---------	-------------------

Tuinman	P.M.M.G. Hermans
---------	------------------

Tuinman	M.M.R. Hendriks
---------	-----------------

6.5 COMMISSIES PER 31-12-2018

BESTUURSCOMMISSIE PERSONELE AANGELEGENHEDEN:

Mr. P.J. Voncken, voorzitter

Mw. C.J. F. de Rijk-Bex

Drs. W.F.G. Alblas

REDACTIECOMMISSIE KWARTAALBLAD:

Drs. F.J. Offerein, voorzitter

Drs. W.F.G. Alblas

H.W.G. Heijligers

Ir. A.H. Ovaa

E.E.L.M. Staal

A.A.F.M. Urlings

BEHEERCOMMISSIE:

Drs. M.A.G. Gerits, voorzitter

Drs. W.F.G. Alblas

Dr. R. Bobbink

Dr. A. van den Burg

J.T. Hermans

Drs. H. Kossen

Prof. dr. L.P.M. Lamers

Dr. H. de Mars

Ir. A.H. Ovaa

Prof. dr. J. Roelofs

Ing. C.A.M. van Seggelen, secretaris

Dr. Ir. N.A.C. Smits

Prof. dr. ir. M.F. Wallis de Vries

ERFGOEDCOMMISSIE:

Drs. W.F.G. Alblas

Ir. R. Brouwers

Ir. T.v.Casteren , voorzitter

Ing. R.H.M. Gerats, secretaris

Dr. M.P.C.P. Paulissen

Drs. J. Roymans

E. Staal

Mr. J.L.M. van Susante

Ir. P. Verhoeff

AGENDALID:

P. Vleugels [Provincie Limburg]

A.Vos [RCE]

6.6 STICHTING ROBUR, BEDRIJVEN VOOR HET LIMBURGS LANDSCHAP

De stichting 'Stichting Robur, bedrijven voor Het Limburgs Landschap' is statutair gevestigd te Venlo en houdt kantoor op Boerderij Kloosterhof, Rijksstraatweg 1, 5943 AA Lomm.

De stichting heeft ten doel:

- a. de ondersteuning van de stichting: Stichting het Limburgs Landschap, gevestigd te Maastricht – hierna genoemd: 'Het Limburgs Landschap' – door bedrijven en instellingen ten behoeve van concrete en herkenbare projecten en activiteiten, die niet of niet geheel uit de exploitatie-rekening van Het Limburgs Landschap worden gefinancierd;
- b. het verrichten van alle verdere handelingen, die met het vorenstaande in de ruimste zin verband houden of daartoe bevorderlijk kunnen zijn.

SAMENSTELLING BESTUUR STICHTING ROBUR PER 31-12-2018

P.M.J. Thissen - voorzitter

*H.J.G. Berden - secretaris/
penningmeester*

R. Goedmakers

J. Holtackers

Mw. Mr. W. Raab

Mr. J. Stoop

Mr. H.J.J. Narinx

6.7 SPECIFICATIE NATUURTERREINEN

REGIO NOORD

In hectaren		eigen- dom	in beheer	in erfpacht	totaal
Zwart Water / de Weerd	Venlo/Velden	375,3			375,3
De Hamert / Stalberg / Roobeek	Wellerlooi	1099,5			1099,5
Ravenvennen / Vreewater	Lomm	493,2	1,3		494,4
Bosserheide	Well	120,2	0,8		120,9
Boshuizerbergen / Geysteren	Venray	239,1	0,1		239,2
Eckeltse Bergen / Bergerhei / Ottenskamp	Bergen	358,2			358,2
Kasteel Arcen / Barbara's Weerd	Arcen	492,2			492,2
Rode Hoek	Wellerlooi	202,9	6,3		209,2
Onderste Bovenste Molen / Jammerdal	Venlo	47,9	8,2		56,1
Kaldenbroek / Siebersbeek / Houthuizer molen	Grubbenvorst/Lottum	112,3	0,5		112,8
Dorperheide / Walbeckerheide	Arcen	234,6			234,6
Groote Heide	Venlo	66,8		193,0	259,8
Heulöerbroek / Heukelomse beek	Bergen	166,7			166,7
Rivierpark Venlo-Tegelen	Venlo/Tegelen	13,7			13,7
Rivierpark Blerick-Baarlo	Venlo-Blerick/Baarlo	40,2	0,6		40,8
De Baend	Wellerlooi	0,0	0,0		0,0
Rivierpark Venlo-Velden	Venlo/Velden	46,3	4,5		50,8
Hoogwatergeul Lomm	Lomm	19,9			19,9
Heezeland	Gennep	10,9			10,9
Hoogzand	Venray	9,6			9,6
Omgeving Siebengewald	Siebengewald	2,5			2,5
Sevenum Steegberg	Sevenum	0,4			0,4
In de Horsten	Maasbree	1,1			1,1
Aschbroek	Maasbree	9,9			9,9
Gennepse Hei	Gennep	49,2	13,4		62,6
Bleijenbeek	Afferden			3,0	3,0
Molenberg	Plasmolen	0,8			0,8
Dubbroek / Blericksche bergen	Baarlo	155,6			155,6
Langhout	Maasbree	17,6			17,6
Winkel	Maasbree	13,0			13,0
Totaal Noord-Limburg		4.399,4	35,6	196,0	4.631,0

OVERZICHT VAN DE TERREINEN

Per 31-12-2018

Het totale areaal aan natuurterreinen van SLL bedroeg	in eigendom:	8575,4 ha
per 31-12-2018, verdeeld over 88 natuurterreinen:	in beheer:	197,4 ha
	in erfpacht:	196,0 ha
	Totaal:	8968,7 ha

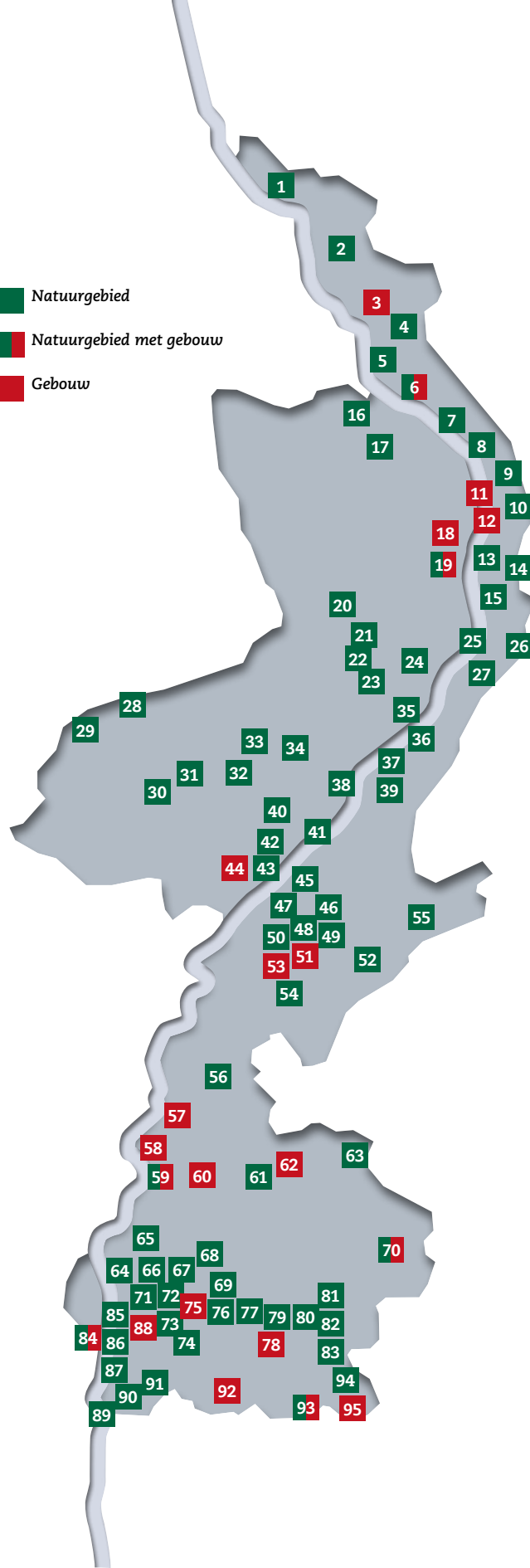
REGIO MIDDEN

In hectaren		eigen- dom	in beheer	in erfpacht	totaal
Turfkoelen / omgeving Paarlo	Vlodrop	11,1			11,1
Sarsven en Banen / Schoorkuilen	Nederweert	251,2			251,2
Weerterbos / Hugterbroek	Nederweert	810,5			810,5
Roeventerpeel	Weert	46,9			46,9
Rozendaal / Marissen	Maasbracht-Montfort	353,7	1,8		355,5
Wellenstein	Nederweert	48,6			48,6
Exaten / Haelense beekdal	Baexem	227,1			227,1
Spaanse Bos	Heythuysen	42,3			42,3
Beijlshof	Heythuysen	95,2			95,2
Tuspeel	Heel/Panheel	28,1			28,1
Beesels Broek	Beesel	39,0	3,9		42,8
Smalbroek Zuidplas	Roermond	168,2			168,2
Sint Anna's Beemd / Slaag / Polderveld	Heel	99,4			99,4
Linnerweerd	Linne	23,6	26,4		50,0
Linnerheide	Ambt Montfort	144,2			144,2
't Sweeltje / Munningsbos	Ambt Montfort	120,4	0,3		120,7
Oolerveld / Isabellegreend / Ooldergreend	Roermond	252,8	2,2		255,0
Osen / overlaat van Linne	Roermond	177,3			177,3
Aerwinkel / op de Borg / Vlootbeek	Posterholt-St.Odiliënberg	24,1	1,5		25,6
Haelensch Broek	Haelen	5,1	5,8		10,9
Molengreend	Maasbracht	0,0			0,0
Nieuw Tergouwen	Maasbracht	0,2			0,2
Kesselse bergen	Kessel	0,8			0,8
Schelkensbeek	Reuver	6,9			6,9
Neerbeekdal	Neerbeek	0,9			0,9
Grathemer Molen	Grathem	0,2			0,2
Ophovense Zandberg	Roggel	30,2			30,2
Totaal Midden-Limburg		3.007,8	41,9	0,0	3.049,7

REGIO ZUID		eigen- dom	in beheer	in erfpacht	totaal
In hectaren					
Platte Bosch	Nijswiller	6,0			6,0
De Dellen / Meerssenerbroek / Curgsgroeve	Meerssen	120,9	74,0		194,9
Kasteel Neercanne / Millenniumbos	Maastricht	58,7			58,7
Gerendalsbos	Schin op Geul	0,6			0,6
Van Tienhovenmolen	Bemelen				0,0
Bemelerberg-Schiepersberg	Bemelen	251,4			251,4
Bergse Heide / Ingendael	Berg en Terblijt	171,6	24,9		196,5
Kasteel Goedenraad / Eyserbos / Bulkemsbroek	Eys-Wittem	67,1	0,8		67,9
Cottessen / Bellethoeve	Vaals	85,8			85,8
Wittermer Molen	Wittem	31,0	2,2		33,2
Gronsveld Hoogstamboomgaard	Gronsveld	3,1			3,1
Klingeleberg	Simpelveld	5,9			5,9
Wolfhagerbos	Schinnen	9,8			9,8
Rüscher groeve	Schinveld	11,3			11,3
Eijsder Beemden	Eijsden	51,2	3,0		54,2
Kleine Weerd	Maastricht	2,5	6,2		8,7
Pietersplas	Maastricht	141,3	0,7		142,0
Platiel Mesch / Mescher plukbos	Eijsden	8,7			8,7
Kasteel Elsloo	Elsloo	13,7			13,7
Landgoederenzone Maastricht	Maastricht	10,9			10,9
Oude Pastorie Beek	Beek	1,6			1,6
Vrouwenbosch	Spaubeek				0,0
Volmolen Frankenhofmolen	Vaals	16,7			16,7
Tiende Vrij / Zinkwit	Eijsden	8,1			8,1
Hoog Cruts	Margraten	1,0			1,0
Ruïne Stein	Stein	11,2			11,2
Janssen Molen	Oirsbeek	0,1			0,1
Standerdmolen Urmond	Urmond	0,1			0,1
Anstelvallei	Kerkrade	85,0			85,0
Platsbeek	Nuth	0,1			0,1
Limbrichterbosch	Limbricht	0,8			0,8
Totaal Zuid-Limburg		1.168,1	119,8	0,0	1.288,0
Totale oppervlakte SLL in ha.		8.575,4	197,4	196,0	8.968,7

- 1 Molenberg
- 2 Gennepse Hei
- 3 Bleijenbeek
- 4 Eckeltse Bergen
- 5 Heukelomse Beek
- 6 Bosserheide - Bezoe-
kers-centrum De Sluis
- 7 Rode Hoek
- 8 Landgoed de Hamert
- 9 Dorperheide
- 10 Landgoed Arcen
- 11 Kasteel Arcen en Kasteel-
tuinen
- 12 Wijmarsche watermolen
- 13 Ravenvennen
- 14 Vreewater
- 15 Zwart Water
- 16 Boshuizerbergen
- 17 Hoogzand
- 18 Houthuizer Molen
- 19 Kaldenbroek - Siebersbeek
en Huys Kaldenbroek
- 20 Steegberg
- 21 Winkel
- 22 Aschbroek
- 23 Langhout
- 24 Dubbroek
- 25 Maascorridor
- 26 Groote Heide
- 27 Jammerdal
- 28 Kievitsloop
- 29 Weerterbos
- 30 Roeventerpeel - Einderbeek
- Schoorkuilen
- 31 Sarsven en De Banen
- 32 Aan de Bergen
- 33 Spaanse Bos
- 34 Ophovense Zandberg
- 35 In den Horsten
- 36 Schelkensbeek
- 37 Lommerbergen
- 38 Neerbeekdal
- 39 Beesels Broek
- 40 Landgoed Beijlshof
- 41 Haelens Broek
- 42 Haelens Beekdal -
Landgoed Exaten
- 43 Tuspeel
- 44 Grathermolen
- 45 Maasplassen
- 46 Linnerheide - Mortelshof
- 47 Linnerweerd
- 48 Landgoed Rozendaal
- 49 Het Sweetsje

- Natuurgebied
- Natuurgebied met gebouw
- Gebouw

- 50 Reigersbroek
- 51 Historische tuin Montfort
- 52 Schrevenhof - Koningshof -
Heerenhof
- 53 Aerwinkel - Voorsterveld
- 54 Marissen
- 55 Turfkoelen
- 56 Limbrichterbos
- 57 Standerdmolen Urmond
- 58 Ruïne Stein
- 59 Kasteelpark Elsloo - Kasteel
en Slakbeekmolen
- 60 Oude Pastorie
- 61 Wolfhagerbos
- 62 Janssenmolen
- 63 Ruschergroeve
- 64 Mariënwaard
- 65 Meerssenerbroek
- 66 De Dellen
- 67 Curfsgroeve
- 68 Ingendaal
- 69 Bergse Heide - Meertens-
groeve
- 70 Anstelvallei en Nieuw
Ehrenstein
- 71 Hamsterakkers Amby
- 72 Bemelerberg
- 73 Groeve 't Rooth
- 74 Schiepersberg - Juliana-
groeve
- 75 Van Tienhovenmolen
- 76 Akkerreservaat Sibbe
- 77 Gerendal
- 78 Wittemer Molen
- 79 Eyserbos - Trintelen
- 80 Landgoed Goedenraad en
Kasteel Goedenraad
- 81 Klingeleberg
- 82 Bulkemsbroek
- 83 Platte Bosch
- 84 Cannerbos en Chateau
Neercanne
- 85 Kleine Weerd
- 86 Pietersplas
- 87 Eijsder Beemden
- 88 Torenmolen Gronsveld
- 89 Navagne
- 90 Het Tiende Vrij
- 91 Mescher Plukbos
- 92 Hoogcruts
- 93 Cottessen en Hoeves
Cottessen
- 94 Holset - Harles
- 95 Frankenhofmolen

6.8 OVERZICHT INRICHTINGSPROJECTEN

PROJECTEN AFGEROND IN 2018

2018.019	Bijen
Meerjarenovereenkomst Provincie Jaarschijf 2016	
2016.014	Bemelerberg
2016.015	Boshuizerbergen
2016.016	Geuldal
2016.017	Maasduinen
2016.018	Roerdal
2016.019	Sarsven en de Banen
2016.020	Weerterbos
2016.035	St. Pietersberg en Jekerdal

PROJECTEN IN UITVOERING IN 2018

2017.010	Reigersbroek
Meerjarenovereenkomst Provincie Limburg Jaarschijf PAS 2018	
2018.002	Bemelerberg
2018.003	Boshuizerbergen
2018.004	Geuldal
2018.005	Maasduinen
2018.006	Roerdal
2018.007	Sarsven en de Banen
2018.008	Weerterbos
2018.009	St. Pietersberg en Jekerdal

6.9 VERANTWOORDINGSVERKLARING

STICHTING HET LIMBURGS LANDSCHAP, CBF

Stichting het Limburgs Landschap onderschrijft de Code goed bestuur voor goede doelen, en handelt overeenkomstig. In deze verantwoordingsverklaring legt het bestuur verantwoording af over de drie algemeen geldende principes:

1. ONDERSCHIED DE FUNCTIES TOEZICHT HOUDEN, BESTUREN EN UITVOEREN

Het interne toezicht op bestuurlijke/uitvoerende taken vindt bij Het Limburgs Landschap plaats door het bestuur [DB + AB]. Het Algemeen Bestuur stelt begroting, jaarrekening en hoofdlijnen van beleid vast, en benoemt de leden van het dagelijks bestuur en de directeur-rentmeester. Het Bestuur is onbezoldigd.

Het dagelijks bestuur houdt namens het Bestuur toezicht op de werkorganisatie. De dagelijkse bestuurlijke/uitvoerende taken zijn gedelegeerd aan de directeur-rentmeester, die wordt ondersteund door het kantoor in Lomm en de teams van de 3 districten en Kas-teeltuinen Arcen.

De voorzitter en secretaris van het dagelijks bestuur houden jaarlijks een functioneringsgesprek met de directeur-rentmeester, met terugkoppeling naar het dagelijks bestuur. Mede door de invulling door DB-leden van de personeelscommissie en voorzitterschap-

pen van de beheer-, erfgoed- en redactiecommissie is het dagelijks bestuur goed in staat om toezicht te houden op de uitvoering door de organisatie.

Het bestuur legt door middel van Jaarverslag en jaarrekening verantwoording af aan donateurs en subsidiegevers. Deze documenten worden beschikbaar gemaakt via de website van de stichting. In het verslagjaar is door het Algemeen Bestuur geconstateerd dat de hier ontstane werkwijze in de praktijk meer lijkt op het Raad van Toezicht model. De informatiepositie van het AB is te klein, en de afstand tot het werk van de Stichting te groot om de formele bestuursverantwoordelijkheid te kunnen waarmaken. Het Algemeen Bestuur heeft aangegeven de formele organisatie van de Stichting daarom te willen aanpassen. Een wijziging naar een Raad van Toezicht met een directeur-bestuurder is daarom in gang gezet. Ingezet wordt op een statutenwijziging per 1 januari 2020.

2. OPTIMALISEER DE EFFECTIVITEIT EN EFFICIENCY VAN BESTEDINGEN

In het beleidsplan 2010-2020 heeft Het Limburgs Landschap de richtinggevende doelstellingen op de voor haar relevante gebieden en niveaus vastgelegd. Op basis van dit beleidsplan, de beheer-

plannen en projectplannen voor terreinen en gebouwen enerzijds en de meerjarenraming anderzijds wordt jaarlijks de begroting opgesteld.

Bij de besteding van de middelen wordt getoetst op kwaliteit en haalbaarheid en relevantie in het licht van de doelstellingen, waarbij er een zorgvuldige voorbereiding en vergelijking met eerdere bestedingen aan vooraf gaat. De belangrijkste bedrijfsprocessen zijn daartoe geïdentificeerd en beschreven.

De kwaliteit van het natuurbeheer is gecertificeerd in het kader van de Subsidieregeling Natuur en Landschap [SNL]. De Stichting Certificering SNL heeft in 2017 besloten dat het kwaliteitssysteem van Limburgs Landschap op orde is, en dat het certificaat behouden kan blijven.

De kwaliteit van het erfgoedbeheer is getoetst door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en de Raad voor Cultuur. Op grond van het positieve advies van de Raad heeft de minister van OCW in 2017 Stichting het Limburgs Landschap aangewezen als Professionele Organisatie voor Monumentenonderhoud [POM].

Monitoring en evaluatie van de uitvoering van activiteiten en interne processen vindt plaats op basis van bespreking en verslaglegging vanuit de afdelingen, bespreking in de staf en waar

relevant behandeling in de beheercommissie, erfgoedcommissie, redactiecommissie en personeelscommissie met terugmelding in het bestuur. Een en ander is een continue proces met globaal onderstaande frequenties:

- Werkoverleggen directeur-rentmeester met staf, districts-hoofden en kasteeltuinen 1x per 2 weken
- Maandrapportages begroting-realisatie
- Dagelijks bestuur 5x per jaar
- Beheercommissie 3x per jaar
- Erfgoedcommissie 3x per jaar
- Redactiecommissie 4x per jaar
- Personeelscommissie 2x per jaar
- Algemeen bestuur 2x per jaar

De leerpunten worden zo met elkaar gedeeld en kunnen zo worden benut of mede aanleiding geven tot aanpassing van werkwijzen en procedures.

Het beleggingsbeleid is door het Algemeen Bestuur vastgelegd in het Treasury Statuut. Uitgangspunten zijn een laag risico- profiel, beleggen met het oog op de lange termijn en het leveren van een bijdrage aan de exploitatie. Na hernieuwde weging van deze aspecten is in 2017 in het Treasury Statuut vastgelegd dat maximaal 25% van het beschikbare vermogen belegd mag zijn in aandelen. Dit gebeurt door te participeren in een duurzaam beleggingsfonds.

De totale besteding aan de doelstelling bedraagt 96,8% van de totale baten. De wervingskosten bedragen 2,7% van de geworven baten.

3. OPTIMALISEER DE OMGANG MET BELANGHEBBENDEN

Stichting het Limburgs Landschap staat dagelijks in contact met een zeer grote en diverse groep van mensen, organisaties en overheden. Iedere doelgroep vraagt zijn eigen benadering. De inhoud, kwaliteit en wijze van de te verstrekken informatie wordt daar voortdurend op afgestemd, waarbij er steeds naar gestreefd wordt de communicatie zodanig in te richten dat de verstrekte informatie relevant, eenduidig en toegankelijk is.

Communicatiemiddelen die worden ingezet zijn het Kwartaalblad, de website en de facebookpagina. Daarnaast zijn verschillende medewerkers actief op sociale media zoals Twitter. Met name bij de uitvoering van projecten of bosbeheer is het van belang dat bezoekers uitleg krijgen over het wat en waarom van de werkzaamheden, en bij wie ze terecht kunnen voor informatie. Daartoe worden info-bordjes opgehangen.

Bijzondere aandacht gaat hierbij uit naar de landbouwsector waarmee bij de realisatie van de doelstellingen heel direct en op meerdere wijzen wordt samenge-

werkt. Bij de aankoop van grond, bij het beheer van terreinen middels pacht of inscharing of als groenaannemer. Maar ook in talrijke overlegsituaties inzake gebiedsontwikkeling, waarbij de belangen ook regelmatig tegengesteld kunnen zijn. Onze insteek is dan steeds een constructieve opstelling opkomend voor het eigen belang met oog voor dat van de anderen.

Ideeën, opmerkingen, wensen en klachten komen via vele sporen binnen bij Het Limburgs Landschap, vanwege haar brede maatschappelijke verankering. De organisatie is goed bereikbaar via één algemeen e-mailadres, en één algemeen telefoonnummer. De organisatie staat open voor alle reacties en ideeën vanuit de overtuiging dat een sterke achterban voor het bereiken van de doelstellingen van Het Limburgs Landschap onontbeerlijk is en alleen behouden en uitgebouwd kan worden in interactie met deze achterban. Een klacht is een kans op verbetering. Een idee is een kans op een nieuw project.

*Namens het bestuur
van de Stichting
Het Limburgs Landschap*

Het Dagelijks Bestuur

DEEL II

FINANCIEEL VERSLAG OVER 2018

STICHTING
HET LIMBURGS LANDSCHAP

GECONSOLIDEERDE JAARREKENING 2018

ALGEMEEN

De jaarrekening van de Stichting het Limburgs Landschap [SLL] is geconsolideerd met de jaarrekening van Stichting Robur en het Landbouwbedrijf Limburgs Landschap BV gezien de organisatorische verbondenheid van beide stichtingen. SLL wordt in dit kader gezien als de verslaggevende organisatie.

Financiële verantwoording

Stichting het Limburgs Landschap [SLL] is keurmerkhoudster van het CBF-Keur. De jaarrekening 2018 is ingericht conform de in de Richtlijn Verslaggeving Fondsenwervende Instellingen [RJ650] opgenomen richtlijnen. Per 1 januari 2017 is de nieuwe richtlijn RJ650 in werking getreden. De richtlijn maakt onderdeel uit van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, opgesteld door de Raad voor de Jaarverslaggeving. Het model voor de balans is niet gewijzigd in de herziene richtlijnen. Het model voor de staat van baten en lasten is wel op een aantal punten gewijzigd. Met name met betrekking tot de geworven baten is er een indeling van baten naar herkomst. De wervingskosten worden niet meer nader geïdentificeerd naar de kosten eigen fondsenwerving etc., maar worden nu als een post verantwoord. Het resultaat deelnemingen en het saldo financiële baten en lasten worden apart verantwoord na de som der lasten.

Landbouwbedrijf Limburgs Landschap

Op 4 april 2016 heeft de Stichting Het Limburgs Landschap een landbouwbedrijf opgericht, genaamd Landbouwbedrijf Limburg Landschap B.V. Het Landbouwbedrijf is statutair gevestigd in de gemeente Venlo. Bij de oprichting zijn 1.400 aandelen geplaatst die een waarde vertegenwoordigen van € 140.000. De geplaatste aandelen zijn door de oprichter, Stichting het Limburgs Landschap, volgestort. Het bestuur van de vennootschap bestaat uit één bestuurder, zijnde de directeur-rentmeester van de oprichter, de Stichting Het Limburgs Landschap. Alle niet verpachte akkers en graslanden van de Stichting zijn in gebruik gegeven aan de BV. Het beheer inclusief de baten en lasten betreffende de akkers en de grote grazers [runderen en paarden] zijn geheel en het beheer van de niet verpachte graslanden zijn voor een deel in deze BV ondergebracht.

De rekening courant vordering op het Landbouwbedrijf is in 2018 voor € 250.000 omgezet in agio [eigen vermogen]. Dit resulteert in een waarde van de deelneming Landbouwbedrijf per 31-12-2018 van € 26.094 en het vervallen van de voorziening deelneming.

De jaarrekening 2018 bestaat uit:

- De balans per 31 december 2018 met toelichting daarop;
- De staat van baten en lasten over het boekjaar 2018 met toelichting daarop.
In deze toelichting is mede begrepen het overzicht "Specificatie en verdeling kosten naar bestemming";
- De bestemming van het resultaat;
- De overige gegevens.

Financieringsstructuur

De opbouw van het resultaat [overschot / tekort] dient gezien te worden tegen de achtergrond van de financieringsstructuur van SLL. Hierbij worden acht belangrijke geldstromen onderscheiden, namelijk:

- het structurele deel van het beheer;
- het verwerven van natuurterreinen;
- het uitvoeren van projecten;
- de bijzondere inkomsten;
- het resultaat op beleggingen;
- de verhuur van vakantiewoningen;
- het resultaat van de Kasteeltuinen Arcen
- het resultaat op beleggingen;

Het resultaat van deze afzonderlijke geldstromen geeft het volgende beeld en kan als volgt worden toegelicht [de cijfers worden hier op een iets andere wijze gepresenteerd dan in de staat van baten en lasten]:

	2018	2017
Structureel deel beheer	912.959	1.082.315
Verwerven van natuurterreinen	-448.627	-2.260.054
Projecten	-1.865.659	-542.988
Bijzondere inkomsten en uitgaven	972.015	884.012
Resultaat beleggingen	41.662	172.893
	-387.650	-663.822
Resultaat verhuur vakantiewoningen	259.731	287.573
Resultaat Kasteeltuinen Arcen	131.076	271.134
Totaal	3.158	-105.116

Het structurele deel van het beheer

In het structurele deel van het beheer worden alle baten en lasten ten behoeve van de eigen organisatie verantwoord, die nodig zijn om de bedrijfsvoering naar behoren te kunnen laten functioneren. Dit onderdeel van de exploitatie wordt gefinancierd met structurele inkomsten zoals beheersubsidies, exploitatiesubsidies, bijdragen van beschermers en inkomsten uit terreinen.

Het verwerven van natuurterreinen

De verwervingskosten van natuurterreinen worden deels gefinancierd uit ontvangen subsidies van overheden. In dit verband is relevant op te merken dat de problematiek rond de gelijkberechtiging in een nieuwe fase is gekomen.

Grondaankoop en staatsteun

In 2011 heeft de Europese Commissie goedkeuring verleend aan een nieuwe subsidieregeling voor natuurbeschermingsorganisaties, waaronder de Landschappen. Naar aanleiding van een door de Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezitters [VGG] ingediende klacht oordeelde de Commissie eind 2015, dat de Staat de maatregel onterecht niet van tevoren heeft aangemeld bij de Commissie, maar dat de steun [nu achteraf] alsnog is goedgekeurd. De klacht is daarmee ongegrond verklaard.

Zowel de VGG als Stichting het Limburgs Landschap [samen met de overige Landschappen en de vereniging Natuurmonumenten] hebben – op verschillende gronden – in 2016 tegen dit besluit van de Europese Commissie beroep aangetekend bij het Gerecht van de Europese Unie. In tegenstelling tot de Commissie zijn de Landschappen en Natuurmonumenten van mening dat natuurbeschermings-organisaties als Stichting het Limburgs Landschap niet kwalificeren als ‘onderneming’, en er daarom geen sprake was van staatssteun.

Eind 2018 heeft het Gerecht uitspraak gedaan en daarbij het besluit van de Commissie nietig verklaard. Belangrijk formeel punt daarbij was dat het Gerecht van oordeel is dat de Commissie had moeten kiezen voor een zogeheten formele onderzoeksprocedure voor afhandeling van de klacht van de VGG, en het onderzoek niet had kunnen afdoen in een informele onderzoeksprocedure.

Stichting het Limburgs Landschap heeft daarop in december 2018 [samen met de overige Landschappen en de Vereniging Natuurmonumenten] hoger beroep ingesteld bij het Hof van Justitie. Kern van het hoger beroep: het Gerecht had het beroep van de VGG niet ontvankelijk moeten verklaren, en de Commissie heeft haar onderzoek wel degelijk gedurende de informele procedure kunnen afronden. Deze procedure loopt momenteel nog, waarbij het nu wachten is op de [eventuele] verweren van andere partijen zoals de Commissie en de VGG en uiteindelijk de uitspraak van het Hof. Een datum voor deze uitspraak is nog niet bekend.

Het uitvoeren van projecten

Hieronder vallen naast het uitvoeren van projecten natuurterreinen ook de projecten voor restauratie en groot onderhoud van onze gebouwen. De kosten van projecten natuurterreinen worden voor het grootste deel gefinancierd uit hiervoor ontvangen subsidies van overheden en particuliere fondsen. De restauratieprojecten of projecten groot onderhoud gebouwen worden vaak maar voor 50% of minder gesubsidieerd.

Voor de Projecten in uitvoering is een voorziening gevormd voor de eigen bijdrage die het Limburgs Landschap moet leveren. Het betreft projecten die meerdere jaren lopen en waarvan jaarlijks een gelijk deel van de eigen bijdrage aan de voorziening toegevoegd wordt [Zie Voorzieningen op blz. 5].

Afhankelijk van het verkrijgen van de NPL bijdrage en/of andere bijdragen zoals giften wordt jaarlijks bepaald welke projecten in welk tempo ter hand kunnen worden genomen.

De bijzondere inkomsten en uitgaven

De bijzondere inkomsten bestaan uit de inkomsten uit bijzondere baten, giften, legaten, nalatenschappen en bijdragen van de NPL en andere sponsors.

Resultaat op beleggingen

Conform het in het treasurystatuut omschreven beleid wordt er op risicomijdende wijze belegd, gericht op de instandhouding van het vermogen. Het resultaat op beleggingen draagt bij aan de dekking van onze exploitatiekosten.

Resultaat verhuur vakantiewoningen

Een deel van de monumentale panden is gerenoveerd of gerestaureerd en wordt verhuurd als vakantie-woningen. De inkomsten die de stichting hiermee genereert worden aangewend om de restauratie van de panden te kunnen financieren en de monumenten ook voor de toekomst te kunnen behouden. Voor de verhuur wordt gebruik gemaakt van de diensten van een bemiddelingsbureau.

Resultaat Kasteeltuinen Arcen

De Kasteeltuinen zijn sinds eind 2012 volledig in eigen beheer van de Stichting. Tot december 2012 waren de Kasteeltuinen in erfpacht uitgegeven. Het resultaat heeft uitsluitend betrekking op de exploitatie van de Kasteeltuinen in enge zin.

RESERVES

De volgende reserves worden onderscheiden:

- de continuïteitsreserve;
- reserve instandhouding en restauratie gebouwen;
- reserve instandhouding en omvorming natuurterreinen;
- reserve aankoop natuurterreinen en gebouwen;
- bestemmingsreserve Robur.

De uitkomst van de staat van baten en lasten wordt bij besluit van het bestuur over de reserves verdeeld.

Continuïteitsreserve

Door deze reserve kan de Stichting plotselinge tegenvallers bufferen en kan voorkomen worden dat er bij het plotseling wegvallen van een deel van de inkomsten onmiddellijk zodanig moet worden bezuinigd dat de doelen van de Stichting in gevaar komen, of er zelfs ontslagen moeten vallen.

Het bestuur streeft, in lijn met de CBF-norm, naar een continuïteitsreserve van 1,5 keer de jaarlijkse kosten van het eigen personeel. In geval de continuïteitsreserve lager is, dan vindt, indien mogelijk, aanvulling plaats uit andere reserves, of uit eventuele overschotten op de jaarrekening.

Het saldo van de Continuïteitsreserve per 31-12-2017 bedroeg € 3.481.941. De jaarlijkse kosten van het eigen personeel over 2018 bedragen € 3.953.424, 1,5 maal die kosten is € 5.930.136. Om de streefwaarde te halen zou dit een maximale toevoeging van € 2.448.195 betekenen.

Het bestuur heeft besloten de reserve "Instandhouding en omvorming natuurterreinen" op te heffen [€ 1.875.343] en deze middelen toe te voegen aan de continuïteitsreserve [zie ook Reserve "Instandhouding en omvorming natuurterreinen"]. Met in acht neming van het Resultaat van € 3.158 en de toevoeging aan de Reserve Activa Doelstelling (€ 103.488), de onttrekking aan de Reserve Activa Bedrijfsvoering (€ 1.200) en de toevoeging aan de bestemmingsreserve Robur (€ 10.888) kan € 1.765.324 aan de Continuïteitsreserve toegevoegd worden. Het saldo van deze reserve per 31-12-2018 bedraagt dan € 5.247.265.

Reserve Instandhouding en restauratie gebouwen

Deze reserve is vooral van belang omdat er een aantal gebouwen in erfpacht is uitgegeven. Om hier grip op te kunnen houden, moet het mogelijk zijn deze terug te kopen bij afloop van het erfpachtcontract. Ook is deze reserve bedoeld voor calamiteiten rond gebouwen of bouwwerken die niet onder de verzekering vallen en ook het bekostigen van restauraties. Het bestuur streeft naar een omvang van 3 mln euro. Dat is iets meer dan de huidige omvang, hetgeen te rechtvaardigen is door de toegenomen omvang van het gebouwenbezit.

Reserve Instandhouding en omvorming natuurterreinen

SLL heeft de verantwoordelijkheid voor een groot areaal natuurgebieden. Het doel van deze reserve was het beheer van deze natuurgebieden ook op lange termijn te garanderen. Inmiddels heeft zich een duurzaam stelsel van beheersubsidies ontwikkeld.

Het bestuur heeft daarom besloten de reserve “Instandhouding en omvorming natuurterreinen” op te heffen en deze middelen toe te voegen aan de continuïteitsreserve.

Reserve Aankoop natuurterreinen en gebouwen

Deze reserve is van groot belang vanuit de doelen van de Stichting voor bijzondere verwervingen, zowel in de sfeer van natuur als gebouwen. Deze reserve waarborgt de slagkracht als zich plots bijzondere kansen voordoen, zoals indertijd bij de Frankenhofmolen, Huys Kaldenbroek en de TBO-ruil in 2017. Het bestuur streeft naar een omvang van 2 mln euro. Deze reserve wordt gevoed door een dotatie bij besluit van het bestuur.

Bestemmingsreserve Robur

De bestemmingsreserve Stichting Robur is uitsluitend bestemd voor materiële ondersteuning van Stichting het Limburgs Landschap. Op aanvraag zijn deze gelden beschikbaar voor projecten of aankoop natuurterreinen bij bestuursbesluit van Stichting Robur.

Samenvattend

De hiervoor aangegeven wijze van financiering waarborgt de continuïteit in de uitvoering van de doelstellingen van de stichting en garandeert een slagvaardige en doeltreffende inzet van beschikbare middelen.

Bossen, natuurterreinen en monumenten kunnen zo adequaat worden veiliggesteld, ingericht en onderhouden en vrije toegankelijkheid is blijvend gewaarborgd.

FONDSEN

Bestemmingsfonds aankoop natuur

In toenemende mate verbinden donateurs aan hun donatie de wens om hun bijdrage te besteden aan de aankoop van grond of de aankoop van natuurgebied. Om aan deze wens tegemoet te komen heeft de stichting een bestemmingsfonds gecreëerd waarin deze giften gestort worden. Uit het fonds kunnen financiële bijdragen worden verleend aan specifieke aankopen. Deze aankopen worden in ons tijdschrift gecommuniceerd. Dit om de gevers te laten zien dat we aan hun wens tegemoet komen en om potentiële gevers uit te nodigen dit voorbeeld te volgen.

VOORZIENINGEN

Voorziening Projecten i.u.

Voor de Projecten in uitvoering is een voorziening gevormd voor de eigen bijdrage die het Limburgs Landschap moet leveren. Het betreft projecten die meerdere jaren lopen en waarvan jaarlijks een gelijk deel van de eigen bijdrage aan de voorziening toegevoegd wordt ten laste van de 'Projecten natuurterreinen/ gebouwen' in de Staat van baten en lasten [zie de toelichting daarop op blz. 21]. In het jaar van de afrekening van het project wordt de totale eigen bijdrage aan de voorziening onttrokken. Het saldo in de Staat van Baten en Lasten van deze eigen bijdrage samen met subsidie minus de uitvoeringskosten uit het "Onderhanden werk projecten" is nihil. Door het hanteren van deze wijze van administreren worden de jaarlijkse grote schommelingen en onevenwichtigheden in de Staat van Baten en Lasten voorkomen.

Voorziening Deelnemingen

In deze voorziening werd tot 2017 het negatief resultaat op de deelneming van het Landbouwbedrijf Limburgs Landschap verantwoord. Door het omzetten van de rekening courant schuld van het Landbouwbedrijf in agio [eigen vermogen] vervalt ook de voorziening deelnemingen.

Voorziening Aankoop Kloostergoed St. Paul

Ten behoeve van de aankoop op termijn van het Kloostergoed Missiehuis St. Paul wordt met ingang van 2018 jaarlijks € 50.000 toegevoegd aan de "voorziening Aankoop Kloostergoed St Paul", tot een maximum van € 500.000. De daadwerkelijke eigendomsoverdracht, en daarmee ook het voldoen van de aankoopsom groot € 500.000, vindt plaats zodra de laatste bewoner van het Kloostergoed vertrekt.

Bestedingspercentage

Het bestedingspercentage is de verhouding van de totale bestedingen aan de doelstellingen in relatie tot de totale baten procentueel weergegeven.

Het beleid van de stichting is er op gericht om een zo hoog mogelijk percentage van de totale baten te besteden aan de doelstelling. Onderstaand is de verhouding van de totale bestedingen aan de doelstellingen in relatie met de totale baten procentueel weergegeven voor de jaren 2014 t/m 2018 en het gemiddelde over deze reeks van jaren:

2014	2015	2016	2017	2018	Gemiddeld
96,8%	94,3%	95,6%	97,7%	96,6%	96,2%

Kostenpercentage Beheer en Administratie

Het kostenpercentage Beheer en Administratie is de verhouding van de kosten voor Beheer en Administratie in relatie tot de totale lasten procentueel weergegeven.

De kosten voor Beheer en Administratie zijn kosten die niet toe te rekenen zijn aan de doelstelling of werving van baten. Deze kosten zijn geen kostencategorie op zich, maar ontstaan na toerekening van de kosten aan de bepaalde bestemmingen. Deze toerekening vindt plaats op basis van de specificatie en verdeling kosten naar bestemming op blz. 20.

Het beleid van de stichting is er op gericht om de kosten voor Beheer en Administratie zo laag mogelijk te houden met een streefpercentage van maximaal 5%.

Maar kostenbeperking mag geen doel op zich zijn want dit kan ten koste gaan van de kwaliteit van het beheer en de bedrijfsvoering.

Onderstaand zijn de kosten voor Beheer en Administratie en het Kostenpercentage Beheer en Administratie weergegeven voor de jaren 2015 t/m 2018 en het gemiddelde over deze reeks van jaren:

	2015	2016	2017	2018	Gemiddeld
Kosten B&A	€ 346.889	€ 384.311	€ 365.645	€ 391.422	€ 372.067
%	2,94%	2,52%	2,86%	2,32%	2,66%

Percentage wervingskosten

Het percentage wervingskosten is de verhouding van de wervingskosten in relatie tot de som van de geworven baten [zie de Staat van baten en lasten].

Het beleid van de stichting is erop gericht dat het percentage maximaal 5% mag bedragen. Dit percentage kan echter van jaar tot jaar sterk fluctueren door incidenteel hoge baten uit aankoop- en projectsubsidies, nalatenschappen en giften.

Dit percentage werd in 2017 voor het eerst berekend conform de herziene richtlijn RJ650.

	2018	2017
Som van de geworven baten	11.583.029	7.220.898
Wervingskosten	215.270	195.179
Percentage wervingskosten	1,86%	2,86%

BALANS**31 DECEMBER 2018****31 DECEMBER 2017****ACTIVA****MATERIËLE VASTE ACTIVA**

. natuurterreinen	0	0
. bedrijfsmiddelen	125.343	21.855
. kantoorinventaris	5.400	6.600
. overige inventaris	142.503	117.736

	273.246	146.191
--	---------	---------

FINANCIËLE VASTE ACTIVA

. Deelnemingen in Groepsmaatschappijen	0	-
Veestapel	92.350	93.350
Vorraden	29.954	32.989

VORDERINGEN EN OVERLOPENDE ACTIVA

. subsidies	2.335.249	2.474.888
. overige debiteuren	794.672	546.125
. projecten in uitvoering	266.580	1.783.170

	3.396.501	4.804.183
--	-----------	-----------

EFFECTEN

	3.085.387	4.154.393
--	-----------	-----------

LIQUIDE MIDDELEN

	10.534.609	8.467.607
--	------------	-----------

	17.412.047	17.698.713
--	------------	------------

PASSIVA**RESERVES**

Continuïteitsreserve	5.247.265	3.481.941
----------------------	-----------	-----------

BESTEMMINGSRESERVES

. reserve instandhouding en restauratie gebouwen	2.777.988	2.777.988
. reserve instandhouding en omvorming natuurterreinen	0	1.875.343
. reserve aankoop natuurterreinen en gebouwen	1.840.296	1.840.296
. bestemmingsreserve Robur	96.996	86.107
. activa doelstelling	125.343	21.855
. activa bedrijfsvoering	5.400	6.600

	4.846.023	6.608.189
--	-----------	-----------

FONDSEN

. Bestemmingsfonds aankoop natuur	43.000	
-----------------------------------	--------	--

VOORZIENINGEN

. Projecten in uitvoering	4.367.508	3.875.013
. Voorziening aankoop Kloostergoed St. Paul	50.000	-

	4.417.508	3.875.013
--	-----------	-----------

KORTLOPENDE SCHULDEN

. niet opgenomen vakantiedagen	182.112	152.818
. opgebouwd vakantietoelag	98.579	90.222
. overige kortlopende schulden	2.577.561	3.490.529

	2.858.251	3.733.570
--	-----------	-----------

	17.412.047	17.698.713
--	------------	------------

STAAT VAN BATEN EN LASTEN

	2018 Werkelijk	2018 Begroot	2017 Werkelijk
BATEN:			
- Baten van Particulieren	640.063	450.000	457.090
- Baten van Bedrijven	92.350	87.700	86.600
- Baten van loterijorganisaties	937.500	937.500	937.500
- Baten van subsidies van overheden	9.913.116	9.022.648	5.999.707
- Baten van verbonden organisaties [Robur]	0	0	0
- Baten van andere organisaties zonder winststreven	133.456	0	4.730
Som van de geworven baten	11.716.485	10.497.3848	7.485.627
 Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en diensten	 5.071.872	 4.355.000	 4.988.276
 Overige baten en lasten	 11.646	 0	 15.841
 Som der baten	 16.800.003	 14.852.848	 12.489.745
 LASTEN:			
Besteed aan doelstellingen			
- Aankoop natuurterreinen	1.091.349	2.192.124	3.025.907
- Projecten natuurterreinen/gebouwen	8.195.190	5.794.582	3.064.863
- Beheer natuurterreinen/gebouwen	6.214.928	5.648.801	5.480.858
- Voorlichting en belangenbehartiging	730.397	766.096	633.101
	16.231.864	14.401.603	12.204.730
 Wervingskosten			
- Wervingskosten	215.270	239.814	195.179
 Beheer en administratie			
- Kosten beheer en administratie	391.422	419.767	365.645
 Som der lasten	 16.838.555	 15.061.184	 12.765.554
 Saldo voor financiële baten en lasten	 -38.553	 -208.336	 -275.809
 Saldo financiële baten en lasten	 41.710	 218.550	 170.693
 Saldo van baten en lasten	 3.158	 10.214	 -105.116

RESULTAATBESTEMMING 2018

Toevoeging/onttrekking aan:

- Continuïteitsreserve	1.765.324
- Reserve instandhouding en restauratie gebouwen	0
- Reserve aankopen natuurterreinen	0
- Reserve instandhouding en omvorming natuurterreinen	-1.875.343
- Activa doelstelling	103.488
- Activa bedrijfsvoering	-1.200

Door het bestuur van Stichting Robur bestemd voor:

Bestemmingsreserve Stichting Robur	10.888
	<u>3.158</u>

TOELICHTING OP DE BALANS EN DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

De jaarrekening 2018 is opgesteld overeenkomstig de aangepaste Richtlijn Verslaggeving Fondsenwervende Instellingen [RJ650].

WAARDERINGSGRONDSLAGEN

Algemeen

Voor zover niet nader toegelicht, zijn activa en passiva gewaardeerd tegen nominale waarde. Alle bedragen zijn in euro's tenzij anders aangegeven.

MATERIËLE VASTE ACTIVA

Natuurterreinen

De natuurterreinen worden met het oog op de instandhoudingsverplichting in het kader van onze doelstellingen, geheel afgeschreven door op de verwervingskosten de subsidies en de eigen bijdrage in mindering te brengen.

Bedrijfsmiddelen

Voor een gedetailleerd overzicht van geactiveerde bedrijfsmiddelen en afschrijvingssystematiek wordt verwezen naar bijlage B van deze jaarrekening.

De aanschaffingen ten behoeve van het terreinbeheer vinden plaats in het kader van de doelstelling, de kantoorinventaris in het kader van de bedrijfsvoering.

Vorraden

De voorraden zijn gewaardeerd tegen kostprijs.

Vorderingen

De vorderingen worden nominaal gewaardeerd.

Effecten

De aandelenportefeuille wordt gewaardeerd tegen de beurswaarde per ultimo boekjaar. De obligaties worden gewaardeerd tegen de aflossingswaarde.

Grondslagen voor resultatenbepaling

De baten, waaronder begrepen de opbrengst van de NPL, worden verantwoord in het boekjaar waarop ze betrekking hebben. Voor giften en nalatenschappen betekent dit dat ze in aanmerking worden genomen in het jaar waarin de omvang met een redelijke mate van zekerheid kan worden vastgesteld.

De bestedingen worden verantwoord in het jaar waarin de verplichting is aangegaan. Bestedingen, subsidies en particuliere bijdragen met betrekking tot projecten worden verantwoord in het jaar waarin het project of een projectfase definitief is opgeleverd.

TOELICHTING OP DE BALANS

ACTIVA

Materiële vaste activa

Natuurterreinen

Natuurterreinen gesubsidieerd door overheid

Aankopen t/m 2017	66.340.009
Aankopen 2018	465.967
Totale verwervingskosten	66.805.976
Subsidies en eigen bijdragen t/m 2017	-66.340.009
Subsidies en eigen bijdragen 2018	-465.967

Balans per 31 december 2018 0

Natuurterreinen niet gesubsidieerd

Aankopen t/m 2017	22.563.058
Aankopen 2018	520.871
Totale verwervingskosten	23.083.929
Bijdragen derden en directe afschrijvingen t/m 2017	-22.563.058
Bijdragen derden en directe afschrijvingen 2018	-520.871

Balans per 31 december 2018 0

Voor een specificatie van de aankopen van gesubsidieerde natuurterreinen en niet-gesubsidieerde natuurterreinen 2018 verwijzen wij u naar bijlage A.

Inventaris en bedrijfsmiddelen

	Buitendienst	Kantoor
Balans per 01 januari 2018	21.855	6.600
Investerings 2018	128.973	0
Afschrijvingen 2018	-25.485	-1.200
Balans per 31 december 2018	125.343	5.400

De inventaris en bedrijfsmiddelen t.b.v. de buitendienst zijn direct in gebruik voor de doelstelling. De kantoorinventaris is direct in gebruik voor de bedrijfsvoering. Voor een specificatie zie bijlage B.

Overige inventaris, niet in eigen gebruik

In 2016 kocht de Stichting de inventaris t.b.v. de inrichting van het horecadeel van de Oude Pastorie Beek voor een bedrag van € 134.330. In 2018 werd nog voor een bedrag van € 7.126 aan inventaris bijgekocht.

In 2018 deed de Stichting een aanbetaling van

€ 30.173 voor de inventaris t.b.v. de inrichting van het horecadeel van Nieuw Ehrenstein. Ten behoeve van het gebruik van deze inventaris wordt een huurkoopovereenkomst afgesloten met de huurders van de panden. De huurkoopsom wordt door de kopers voldaan in gelijke maandtermijnen op basis van een annuïteit over 10 jaren waarin een bedrag voor aflossing opgenomen is. De balanswaarde per 31-12-2018 bedraagt € 142.503. De inventaris gaat in eigendom over na het voldoen van de laatste huurtermijn.

Voorraden

De voorraden per 31-12-2018 ter waarde van € 29.954 betreft de voorraden drukwerk en voorraden t.b.v. de horeca van de Kasteeltuinen.

Vorderingen en overlopende activa

Subsidie exploitatiekosten	1.827.260	2.087.260
Subsidies afgeronde projecten	507.988	387.627
Belastingen	322.947	121.957
Rente	0	43.094
Huren en pachten	221.532	192.799
Diversen	250.194	188.276
Totaal	3.396.501	4.804.183

Subsidie exploitatiekosten

Het te vorderen bedrag aan Subsidies exploitatiekosten overheid betreft de te ontvangen subsidie uit hoofde van de Subsidieregeling Natuur- en Landschap [SNL]. Deze subsidie wordt na afloop van het subsidiejaar [januari 2019] uitgekeerd.

Subsidies afgeronde projecten

De te vorderen bedragen van de subsidies van afgeronde projecten betreft onder meer de nog te ontvangen subsidie van de Provincie Limburg en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Projecten in uitvoering

	Werkelijk 2018	Werkelijk 2017
Uitvoeringskosten	14.676.970	16.839.099
Vooruit ontvangen subsidies/bijdragen	-14.410.390	-15.055.929
Totaal	266.580	1.783.170

In 2018 overtreffen de uitvoeringskosten de vooruit ontvangen subsidies en bijdragen. Voor een overzicht van de projecten in uitvoering verwijzen wij u naar bijlage C1.

De activiteiten van bovenvermelde projecten strekken zich uit over meerdere jaren.

De kosten van uitgevoerde en nog uit te voeren werkzaamheden zijn gedekt door ontvangen en toegezegde subsidies of gereserveerde eigen middelen.

De totale begroting van de uitvoeringskosten voor de projecten natuurterreinen en gebouwen in uitvoering bedraagt € 21.931.466. Deze projecten worden voor een totaalbedrag van € 12.499.187 gefinancierd met subsidies en bijdragen van derden. De eigen bijdrage die SLL in de toekomst moet leveren bedraagt derhalve € 9.432.279. Ten behoeve van deze eigen bijdrage is een Voorziening gevormd waaraan jaarlijks een deel van de eigen bijdrage toegevoegd wordt.

Effecten

	Aandelen	Obligaties	Totaal
Balans per 1 januari 2018	3.054.393	1.100.000	4.154.393
Aankopen/ontvangen	-	-	-
Verkopen/eindlossing	-	-1.100.000	-1.100.000
Gerealiseerd koersresultaat	-	-	-
Niet-gerealiseerde waardeverandering	30.994	-	30.994
Balans per 31 december 2018	3.085.387	0	3.085.387

Conform het in het treasury statuut omschreven beleid wordt er op risicomijdende wijze belegd, gericht op de instandhouding van het vermogen op lange termijn. Het beleid van de obligaties is 'buy en hold', dus erop gericht te wachten op aflossing.

Per 31-12-2018 was het aandeel spaarrekeningen ca. 76% van het te beleggen vermogen, was ca. 23% belegd in effecten en 1% in tegoeden in rekening-courant.

De aandelen zijn belegd in een aandelenfonds dat belegt in kwaliteitsondernemingen die voorop lopen op gebied van duurzaamheid met een verwacht langjarig rendement van ca. 8%. Het aandelenfonds is beursgenoteerd en gewaardeerd op basis van de koersen per 31 december 2018. Per 31-12-2018 bedroeg de waarde van het aandelenfonds € 3.085.387. Dit fonds keert geen dividend uit, de opbrengsten worden in het fonds herbelegd. Duurzame fondsen met een stabiele winstgroei, een solide balans met weinig schuld en een aantrekkelijke waardering zijn momenteel een interessant belegging.

De obligaties waren alle beursgenoteerd, niet converteerbaar en gewaardeerd tegen aflossingswaarde. Van alle obligaties vond in 2018 de eindlossing plaats.

Liquide middelen

	Werkelijk 2018	Werkelijk 2017
Banken rekening-courant saldi	246.561	235.526
Banken spaarrekeningen	10.265.872	8.193.544
Kassen	22.176	38.537
Totaal	10.534.609	8.467.607

De spaarrekeningen staan onmiddellijk, zonder boeterente, ter beschikking.

PASSIVA**Reserves****Continuïteitsreserve**

De bestemming van de Continuïteitsreserve is toegelicht onder 'Reserves' op blz. 3 en 4.
Het verloop over 2018 is als volgt:

	<i>stand per</i> 01-01-2017	<i>toegevoegd</i>	<i>onttrokken</i>	<i>stand per</i> 31-12-2017
Continuïteitsreserve	3.481.941	0	0	3.481.941

Bestemmingsreserves en overige reserves

Het verloop over 2018 is als volgt:

	<i>stand per</i> 01-01-2018	<i>toegevoegd</i>	<i>onttrokken</i>	<i>stand per</i> 31-12-2018
Instandhouding en restauratie gebouwen	2.777.988	0	0	2.777.988
Instandhouding en omvorming natuurterreinen	1.875.343	0	1.875.343	0
Aankoop natuurterreinen en gebouwen	1.840.296	0	0	1.840.296
Bestemmingsreserve Robur	86.107	10.889		96.996
Activa doelstelling	21.855	103.488	0	125.343
Activa bedrijfsvoering	6.600	0	1.200	5.400
Totaal	6.608.189	114.377	1.876.543	4.846.023

De aanwending van de Bestemmingsreserves door het bestuur is toegelicht onder 'Reserves' op blz. 4 en 5.
Hierop rusten geen verplichtingen aan derden. De beperkte bestedingsmogelijkheid is aangebracht door het bestuur.

Onder activa doelstelling wordt verstaan het vastgelegd vermogen in bedrijfsmiddelen en voorraden. Deze bedrijfsmiddelen en voorraden zijn direct beschikbaar voor de doelstelling. Activa bedrijfsvoering is het vastgelegd vermogen in de kantoorinventaris.

Fondsen**Bestemmingsfonds aankoop natuur**

In toenemende mate verbinden donateurs aan hun donatie de wens om hun bijdrage te besteden aan de aankoop van grond of de aankoop van natuurgebied. Om aan deze wens tegemoet te komen heeft de stichting een bestemmingsfonds gecreëerd waarin deze giften gestort worden. Uit het fonds kunnen financiële bijdragen worden verleend aan specifieke aankopen.

Voorzieningen

Voorziening projecten in uitvoering

Voor de financiering van Projecten in uitvoering is een voorziening gevormd voor de eigen bijdrage die het Limburgs Landschap moet leveren. Het betreft projecten die meerdere jaren lopen en waarvan jaarlijks een gelijk deel van de eigen bijdrage aan de voorziening toegevoegd wordt ten laste van de 'Projectkosten natuurterreinen/ gebouwen' [Tabel Uitbesteed werk op blz. 21] in de Staat van baten en lasten. In het jaar van de afrekening van het project wordt de totale eigen bijdrage aan de voorziening onttrokken. Door het hanteren van deze wijze van administreren worden de jaarlijkse grote schommelingen en onevenwichtigheden in de Staat van Baten en Lasten voorkomen.

Voorziening Aankoop Kloostergoed St. Paul

Ten behoeve van de aankoop op termijn van het Kloostergoed Missiehuis St. Paul wordt met ingang van 2018 jaarlijks € 50.000 toegevoegd aan de "voorziening Aankoop Kloostergoed St Paul", tot een maximum van € 500.000. De daadwerkelijke eigendomsoverdracht, en daarmee ook het voldoen van de aankoopsom groot € 500.000, vindt plaats zodra de laatste bewoner van het Kloostergoed vertrekt.

Kortlopende schulden

Het verloop over 2018 is als volgt:

Niet opgenomen vakantiedagen

Werkelijk 2018	Werkelijk 2017
182.112	152.818

Deze balanspost is opgenomen ter dekking van de verplichtingen wegens niet opgenomen verlofdagen. De omvang van de niet opgenomen verlofdagen 2018 is vastgesteld op 4.948 uur [2017: 4.098]. Bij de waardering van deze verplichting over 2018 is een gemiddeld uurtarief van € 36,81 gehanteerd.

Opgebouwd vakantietoeslag

Werkelijk 2018	Werkelijk 2017
98.579	90.222

Het van juni t/m december 2018 opgebouwde bedrag aan vakantietoeslag is als verplichting opgenomen op de balans.

Overige kortlopende schulden

Het verloop over 2018 is als volgt

	Werkelijk 2018	Werkelijk 2017
<i>Belastingen, heffingen en sociale premies</i>	200.454	165.667
<i>Overige crediteuren</i>	2 377.107	3.324.862
Totaal	2.577.561	3.490.529

Overige crediteuren

De post Overige crediteuren 2018 betreft o.a. de aankoopbedragen van gronden voor € 1.019.890 waarvoor de Stichting in 2016 t/m 2018 de verplichtingen is aangegaan.

TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

BATEN

Baten van particulieren

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
<i>Donaties van Beschermers</i>	427.943	425.000	382.754
<i>Giften en schenkingen</i>	54.400	15.000	74.336
<i>Nalatenschappen en legaten</i>	68.500	0	0
<i>Overige bijdragen particulieren</i>	89.220	10.000	0
Totaal	640.063	450.000	457.090

Donaties van Beschermers

Het aantal beschermers van SLL per ultimo 2018 bedroeg 17.470. Dit aantal is 536 lager dan het aantal op 31-12-2017 [18.006]. Het minimumbedrag van de donatie is in 2018 verhoogd van € 17,50 naar € 22,50.

Nalatenschappen en legaten

In 2018 betrof dit 1 nalatenschap en 1 legaat waarvan de omvang bepaald kon worden maar nog niet uitbetaald zijn.

Overige bijdragen particulieren

In 2018 had dit betrekking op de bijdragen die deelnemers aan excursies betalen en de bijdragen van particulieren aan projecten.

Baten van Bedrijven

De Stichting Robur is een initiatief van het bedrijfsleven in Limburg om de Stichting het Limburgs Landschap in financiële zin te ondersteunen bij projecten en activiteiten die niet of niet geheel uit de [reguliere] exploitatie van het Limburgs Landschap kunnen worden gefinancierd. Een groep van 80 bedrijven levert een structurele bijdrage goed voor een bedrag van € 92.350 in 2018.

Baten van Loterijorganisaties

Sinds 1997 deelt LandschappenNL als beneficiënt in de opbrengsten van de NPL. LandschappenNL verdeelt deze opbrengst paritair over de 12 provinciale landschappen. In 2015 is dit contract verlengd tot 31 december 2020. In het verslagjaar ontving de Stichting een bedrag van € 937.500 [€ 937.500 in 2017]. De bijdrage wordt aangewend voor projecten ten behoeve van natuur & landschap en erfgoed en verwervingen.

Baten van subsidies van overheden

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Overheidssubsidies waardevermindering	386.350	1.319.625	585.380
Waardevermindering bosaanleg	62.117	70.000	61.879
Projectsubsidies gebouwen en terreinen	6.173.438	4.440.000	2.131.168
Subsidieregeling Natuur en Landschap	1.827.260	1.731.000	1.827.260
Exploitatiesubsidie Provincie Limburg	919.275	914.773	901.254
Exploitatiesubsidie gemeenten	233.121	227.250	232.766
Betalingsrechten	311.555	320.000	260.000
Totaal	9.913.116	9.022.648	5.999.707

Overheidssubsidies waardevermindering

De provincie Limburg subsidieert de waardevermindering van grond als deze wordt omgezet van landbouwgrond naar natuur, voor realisatie van de provinciale beleidscategorie "gouden natuur" via de subsidieregelingen DHZ en SKNL.

Ten behoeve van het DHZ [Deltaplan Hoge Zandgronden] wordt de functiewijziging van natte natuurparels gesubsidieerd. Het betreft de natte natuurparels Zwart Water, Dubbroek, Kaldenbroek, Roeventerpeel en Beeselsbroek. De goudgroene natuur wordt hierbij via de SKNL [subsidie Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap] en DHZ samen voor 85% van de getaxeerde agrarische waarde gesubsidieerd. Van de Stichting wordt dus een eigen bijdrage verlangd van 15% plus notaris-, advies- en bemiddelingskosten. In 2018 werd voor een bedrag van € 465.967 terreinen in dit kader aangekocht wat neerkomt op een subsidie van € 386.350. In de begroting was uitgegaan van € 714.150 met een subsidiebedrag van € 586.500. Dit is dus maar ten dele gelukt.

In de begroting 2018 was ook nog sprake van subsidiëring [€ 733.125] van aankopen door middel van PiO-projecten [Platteland in Ontwikkeling]. Deze PiO-projecten zijn niet doorgegaan.

Waardeverminderingssubsidie bosaanleg

Daarnaast krijgt SLL nog jaarlijks een uitkering op basis van een niet meer bestaande regeling voor waardevermindering van gronden waarop SLL in het verleden bos heeft aangelegd. De waardevermindering werd indertijd gespreid over 30 jaar toegekend en uitbetaald.

Projectsubsidies natuurterreinen en gebouwen

Het betreft hier ontvangen subsidies van projecten natuurterreinen en restauratie gebouwen. Projectensubsidies worden in het jaar van afronding van het project in de staat van baten en lasten opgenomen [zie ook onder Lasten, Projecten natuurterreinen/gebouwen en bijlage C-2 Projecten afgerond in 2018].

Het verschil ten opzichte van de begroting 2018 betreffende de Subsidies/bijdragen gebouwen wordt verklaard doordat het project Oude pastorie niet in 2017 maar in 2018 afgerekend is.

Baten van andere organisaties zonder winststreven

De Stichting ontving € 133.456 van diverse organisaties als bijdrage in de uitvoeringskosten van projecten.

Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en diensten

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Projectfinanciering door derden	30.781	0	277.006
Huren en pachten	791.526	695.000	725.212
Houtverkoop	324.412	135.000	304.907
Opbrengst verkoop vee	5.307	6.500	8.885
Overige inkomsten terreinbeheer	76.984	10.500	94.964
Verhuur vakantiewoningen	606.510	607.000	600.636
Baten Kasteeltuinen Arcen	3.127.566	2.847.000	2.848.268
Baten Landbouwbedrijf	108.786	54.000	128.398
Totaal	5.071.872	4.355.000	4.988.276

Huren en pachten

De stijging van de inkomsten in vergelijking met de begroting 2018 betreft de hogere opbrengsten uit de verhuur van bezoekerscentra met horeca. De huurprijs is gerelateerd aan de omzet die sterk gestegen is. Deze positieve ontwikkeling was niet begroot. De stijging betreft tevens de tijdelijke verpachting van gronden en de reguliere huur- en pachtverhogingen.

Houtverkoop

In 2018 werd meer hout geoogst en verkocht dan begroot. De houtverkoop was vergelijkbaar met 2017.

Opbrengst verkoop vee

De opbrengst in 2018 betrof de verkoop van schapen.

Verhuur vakantiewoningen

De bezettingsgraad van de vakantiewoningen was in 2018 gelijk aan 2017. Met deze ontwikkeling was in de begroting 2018 rekening gehouden.

Baten Kasteeltuinen Arcen

De baten van de Kasteeltuinen Arcen bestonden uit de entreegelden, parkeeromzet, horecaomzet, verkoop in de Oranjerie en overige inkomsten. De positieve ontwikkeling van de cijfers t.o.v. 2017 en de begroting is het gevolg van de verhoging van de entree- en parkeerprijzen waardoor de entree inkomsten en de parkeeromzet stegen. Tevens steeg de besteding per gast over de hele lijn in 2018 waardoor een hogere horecaomzet en omzet in de Oranjerie gerealiseerd werd.

Baten Landbouwbedrijf

De baten van het Landbouwbedrijf bestonden uit de inkomsten terreinbeheer, met name de opbrengsten van gras- en bouwlanden en verkoop van vee.

Bestedingspercentage

Onderstaand is de verhouding van de totale bestedingen aan de doelstellingen in relatie met de totale baten procentueel weergegeven voor de jaren:

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Totaal bestedingen aan de doelstelling	16.231.864	14.401.603	12.204.730
Totaal baten	16.800.003	14.852.848	12.489.745
Bestedingspercentage	96,6%	97,0%	97,7%

Het beleid van de stichting is erop gericht om een zo hoog mogelijk percentage van de totale baten te besteden aan de doelstelling. Dit percentage kan echter van jaar tot jaar sterk fluctueren [zie Bestedingspercentage blz. 6]. Het gemiddeld percentage over 2014 t/m 2018 bedraagt 96,2%.

Specificatie en verdeling kosten naar bestemming

Bestemming	Doelstelling				Wervingskosten	Beheer en Administratie
Lasten	Aankoop	Projecten	Beheer	Voorlichting en Belangenbehartiging		
Subsidies en bijdragen						
Afdrachten						
Aankopen en verwervingen	991.123					
Uitbesteed werk		8.234.390	3.308.090			
Organisatiekosten terreinbeheer		11.127	86.954	5.592	3.510	
Heffingen en verzekeringen			142.823			
Publiciteit en communicatie				251.885	39.979	
Personeelskosten	94.412	-84.147	2.582.144	434.662	142.694	319.023
Huisvestingskosten	867	2.421	16.601	4.054	1.120	4.278
Kantoor en algemene kosten	4.947	31.399	78.316	34.204	27.967	61.540
Bestuurskosten						6.580
Totaal	1.091.349	8.195.190	6.214.928	730.397	215.270	391.422

TOELICHTING OP LASTEN VERDELING

LASTEN

Op basis van de tabel 'Specificatie en verdeling naar bestemming'

Algemeen

De toerekening van de kosten naar bestemming geschiedt op bedrijfseconomische basis, waarbij rekening gehouden wordt met de besteding van tijd en middelen aan de onderdelen. Deze onderdelen zijn: de bestedingen aan de doelstellingen, werving van baten en de kosten beheer en administratie [zie Specificatie en verdeling kosten naar bestemming op blz. 20]. Onderstaand zijn de kostenposten gespecificeerd en toegelicht.

Totaal 2018	Begroot 2018	Totaal 2017
991.123	2.073.387	2.933.642
11.542.480	8.436.117	5.796.135
107.183	142.000	114.830
142.823	128.000	121.361
291.864	401.000	212.825
3.488.789	3.565.580	3.294.244
29.341	25.000	26.127
238.373	282.600	261.797
6.580	7.500	4.593
16.838.555	15.061.184	12.765.554

Aankopen en verwervingen

In 2018 werden natuurterreinen aangekocht of werden verplichtingen aangegaan voor de aankoop van natuurterreinen voor een bedrag van totaal € 941.123 [zie bijlage A, 2017 = € 2.925.037] waarvan € 465.967 met waardeverminderingssubsidie van de Provincie Limburg met een eigen bijdrage van € 79.617 en werd voor € 470.871 aangekocht zonder subsidie. Tevens werd t.b.v. advies en bemiddeling € 4.285 kosten in rekening gebracht.

Daarnaast werd ten behoeve van de aankoop op termijn van het Kloostergoed Missiehuis St. Paul € 50.000 toegevoegd aan de “voorziening Aankoop Kloostergoed St Paul” [zie blz. 15 Voorzieningen].

Uitbesteed werk

Deze kosten zijn als volgt te specificeren

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Projectkosten natuurterreinen en gebouwen	8.234.390	5.579.467	2.926.162
Beheerkosten algemeen	83.045	55.000	36.041
Beheerkosten bossen	243.306	197.000	157.429
Beheerkosten graslanden	275.680	241.000	205.159
Beheerkosten grote grazers	28.203	30.000	60.126
Beheerkosten kleine grazers	15.112	14.000	28.334
Beheer tuinen en parken	44.705	36.500	44.782
Beheerkosten bouwlanden	117.439	112.500	123.976
Beheer overige natuurterreinen	203.633	180.000	211.820
Beheer landschapselementen	76.852	52.500	54.671
Beheerkosten grotten	3.785	10.000	8.267
Beheerkosten recreatie	139.905	162.770	118.318
Beheerkosten toezicht	8.267	10.800	8.226
Onderhoudskosten gebouwen	191.142	150.000	169.256
Huur gebouwen [Kasteelruïne Bleijenbeek]	7.200	7.200	7.200
Beheer wegen en waterlopen	19.241	17.000	9.509
Beheerkosten vakantiewoningen	222.900	202.350	193.485
Bemiddelingskosten vakantiewoningen	123.879	117.530	121.944
Beheerkosten Kasteeltuinen	1.503.796	1.260.500	1.311.430
Totaal	11.542.480	8.436.117	5.796.135

Projectkosten natuurterreinen en gebouwen

Voor een toelichting zie bijlage C-2 en “subsidies projecten”

Het uitbesteed werk in projecten natuurterreinen omvat naast de kosten van derden tevens de doorbereken- de kosten van eigen medewerkers. Deze kosten zijn gewaardeerd tegen de uurloonkosten incl. overhead. De kosten van de projecten natuurterreinen die in 2018 zijn afgerond, bedroegen € 2.361.940, de kosten van de afgeronde projecten gebouwen bedroegen € 5.379.954 [zie bijlage C-2]. Om de uitvoeringskosten van de afgeronde projecten in evenwicht te brengen met de projectsubsidies, zodat het resultaat van de afgeronde projecten nihil is, werd € 1.313.140 uit de voorziening Projecten i.u. gehaald. Dit bedrag kwam overeen met het gereserveerde bedrag in de voorziening.

Daarnaast is voor de financiering van Projecten in uitvoering een voorziening gevormd voor de eigen bijdrage die het Limburgs Landschap moet leveren. Het betreft projecten die meerdere jaren lopen en waarvan jaarlijks een gelijk deel van de eigen bijdrage aan de voorziening toegevoegd wordt. In het jaar van de afrekening van het project wordt de totale eigen bijdrage aan de voorziening onttrokken.

In 2018 werd hiervoor € 1.805.635 aan de Voorziening toegevoegd.

Het grote verschil van 2018 t.o.v. de begroting 2018 betreft o.a. de afrekening in 2018 van het project Oude Pastorie groot € 2.368.114 die gepland was voor 2017.

Beheerkosten algemeen

Het verschil van de beheerkosten algemeen t.o.v. de begroting betreft o.a. de kosten van het BRS registratiesysteem BOA en de sanering asbest ten behoeve van werkschuur Noord.

Beheerkosten bossen

Het verschil van de beheerkosten bossen t.o.v. de begroting 2018 betreft de kosten de verband houden met het ruimen van het stormhout, ca € 60.000, veroorzaakt door de storm van januari 2018.

Beheerkosten graslanden

Deze beheerkosten bestonden uit de kosten van de in bruikleen gegeven graslanden aan het Landbouwbedrijf en de kosten van het opruimen van oude rasters en de aanleg van nieuwe raster die voor rekening van SLL zijn. In de begroting werden de kosten van het vernieuwen van de rasters van de weilanden verworven middels de TBO-ruil, te laag begroot.

Beheerkosten recreatie

De werkelijke kosten 2018 zijn aanmerkelijk lager dan de begroting. De begroting 2018 was gebaseerd op de werkelijke kosten van eerdere jaren.

Onderhoudskosten gebouwen

Het verschil van de onderhoudskosten gebouwen t.o.v. de begroting betreft o.a. de vervanging van een aantal CV-ketels en boilers in vakantiewoningen en de omzetting van diesel naar gas bij Cottessen 3 totaal € 40.000 en de taxaties van de herbouwwaarde van diverse gebouwen € 8.000.

Beheerkosten vakantiewoningen

Het verschil van de beheerkosten vakantiewoningen t.o.v. de begroting betreft o.a. de kosten van de renovatie van het toegangspad Frankenhofmolen, legionellabestrijding Merum, eikenpoort Cottessen 9, boxsprings Birven en vergaderruimte Koningshof.

Beheerkosten Kasteeltuinen

De beheerkosten van de Kasteeltuinen Arcen bestonden uit de kosten voor marketing en evenementen, de inkoop en kosten van de horeca en de Oranjerie, de kosten van tuinen en gebouwen en overige kosten. De kosten vielen in 2018 fors hoger uit.

De weersomstandigheden waren in 2018 voor de recreatieve sector niet ideaal. De hoge temperaturen die werden gemeten in Arcen waren niet direct in het voordeel van onze bedrijfsvoering. Uiteindelijk is nagenoeg het gelijke aantal bezoekers gehaald als in 2017. Om dit te realiseren waren er extra uitgaven voor evenementen door o.a. het concert voor het jubileumjaar, de Koetsenparade en de variabele kostenpost bij het Lichtkunsthofestival [+ € 100.000]. Marketinguitgaven waren daardoor ook hoger [+ € 11.000].

Door de stijging van de omzetten en afschrijvingen vielen de kosten binnen de horeca ook veel hoger uit [+ € 13.000].

De kosten van tuinen en gebouwen [+ € 88.000] waren hoger dan begroot omdat er werd afgeschreven op het nieuwe machinepark. Ook zijn de kosten die samenhangen met het nieuwe parket in het kasteel volledig op kosten gebouwen geboekt. Hiermee was geen rekening gehouden bij opstelling van de begroting.

De overige [exploitatie]kosten [+ € 30.000] stegen o.a. omdat de energiekosten ook hoger waren dan begroot.

Organisatiekosten terreinbeheer

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Exploitatiekosten auto's	77.027	88.000	65.999
Kosten tractoren/machines	30.156	35.000	48.831
Totaal	107.183	123.000	114.830

Heffingen en verzekeringen

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Waterschapslasten + OZB	69.413	70.000	58.103
Assurantiekosten en-premies	72.448	51.000	56.714
Heffingen	962	7.000	6.544
Totaal	142.823	128.000	121.361

Assurantiekosten en-premies

Wegens een in de begroting niet voorziene premiestijging en de uitbreiding van het gebouwenareaal zijn de assurantiepremies hoger dan begroot.

Heffingen en verzekeringen

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Kosten periodiek	86.601	90.000	85.641
Ov. kosten voorlichting en belangenbehartiging	140.701	251.000	67.184
Projecten voorlichting en versterking positie	60.024	60.000	60.000
Totaal	287.326	401.000	212.825

Overige kosten voorlichting en belangenbehartiging

In de begroting 2018 was een post voor de kosten van het nieuwe Uit & Thuisboek opgenomen van € 75.000. Het Uit & Thuisboek wordt echter pas in 2019 gedrukt en verspreid. Daarnaast waren de kosten ten behoeve van de bezoekerscentra ca. € 35.000 lager dan begroot.

Personeelskosten

Om de Personeelskosten te kunnen vergelijken met de begroting 2018 en de cijfers van 2017 zijn de personeelskosten van het Limburgs Landschap excl. Kasteeltuinen en de personeelskosten van de Kasteeltuinen in aparte tabellen weergegeven.

De gezamenlijke personeelskosten zijn daarnaast in een tabel opgenomen.

Personeelskosten excl. Kasteeltuinen

De kosten zijn als volgt te specificeren:

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Lonen en salarissen	1.725.754	1.650.281	1.657.950
Werknemersverzekeringen	378.448	343.533	342.305
Pensioenverzekeringen	253.077	240.766	237.854
Ontvangen ziekengeld	-52.814	-	-55.054
Reiskosten	79.371	80.000	74.055
Overige personeelskosten	76.894	70.000	35.556
	2.460.730	2.384.580	2.292.666
Doorberekende personeelskosten	-464.635	-200.000	-264.126
Totaal	1.996.095	2.184.580	2.028.540

Lonen en salarissen/Werknemersverzekeringen/pensioenverzekeringen

De kosten van Lonen en salarissen, werknemersverzekeringen en pensioenverzekeringen stegen t.o.v. 2017 door o.a. de algemene loonstijging van 1,25% volgens de cao en individuele loonstijgingen.

In de begroting was geen rekening gehouden met uitbreiding met 2,5 FTE [per 1-7-2018 en 1-8-2018 ca. € 64.000] en de uitbetaling van niet opgenomen verlofdagen o.a. als gevolg van vervanging van collega's tijdens ziekte [€ 28.000].

Doorberekende personeelskosten

De doorberekende personeelskosten betreft de vergoeding van de kosten door de subsidiegevers voor de inzet van eigen medewerkers in projecten [€ 460.277] en overige doorbelaste personeelskosten [€ 4.358].

Personeelskosten Kasteeltuinen

De kosten zijn als volgt te specificeren:

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
<i>Lonen en salarissen</i>	1.026.601	996.360	899.014
<i>Werknemersverzekeringen</i>	227.390	209.760	185.520
<i>Pensioenverzekeringen</i>	110.961	104.880	91.393
<i>Ontvangen ziekengeld</i>	-27.133	-	-19.642
<i>Reiskosten</i>	46.868	36.000	40.779
<i>Overige personeelskosten</i>	108.009	34.000	68.640
Totaal	1.492.696	1.381.000	1.265.704

Lonen en salarissen en werknemers- en pensioenverzekeringen

De personeelskosten stegen in 2018 t.o.v. 2017 omdat er een inhaalslag plaatsvond om het tekort aan personeel door uitbreiding van werkzaamheden op te lossen. De gepaard gaande kostenstijging was begroot.

Stijging van de omzetten, ziekte en krapte op de arbeidsmarkt maakte dat de personele kosten binnen de horeca veel hoger uitvielen.

Ook werd de horecaformule omgezet van zelf-service naar opzet waarbij gasten aan tafel bediend worden door de medewerkers. Een bewuste keuze om de bezoeker een hogere mate van comfort te bieden, maar die die organisatorisch behoorlijk wat voeten in de aarde had. Mede doordat het moeilijk was om aan horecamedewerkers te komen waren de kosten ten opzichte van de omzet hoger dan begroot.

Overige personeelskosten

Deze kosten waren hoger o.a. door het opvangen van vaste mensen die uit dienst gingen door middel van ZZP-ers. Bij het opstellen van de begroting 2018 is geen rekening gehouden met deze kosten [ca. € 67.000].

Personeelskosten totaal

De kosten zijn als volgt te specificeren:

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Lonen en salarissen	2.752.355	2.646.641	2.556.964
Werknemersverzekeringen	605.837	553.293	527.825
Pensioenverzekeringen	364.038	345.646	329.247
Ontvangen ziekengeld	-73.701	-	-74.696
Reiskosten	126.239	116.000	114.834
Overige personeelskosten	178.657	104.000	104.196
	3.953.425	3.765.580	3.558.370
Doorberekende personeelskosten	-464.635	-200.000	-264.126
Totaal	3.488.790	3.565.580	3.294.244

Personeelsbestand

Over 2018 bedroeg het gemiddeld aantal personeelsleden [fte] 66,7. Het gemiddeld aantal fte excl. Kasteeltuinen was 34,4 [over 2017 bedroeg dit 33,3]. Het gemiddeld aantal fte van de Kasteeltuinen steeg met 2,8 fte tot 32,3 [2017 = 29,5 fte].

Deze medewerkers zijn als volgt verdeeld over de verschillende afdelingen:

Directie	1,0 fte
Directie-assistent	1,0 fte
Afdeling kwaliteitszorg/ecologie	2,9 fte
Afdeling bedrijfsvoering	7,3 fte
Afdeling projecten en gebouwenbeheer	3,2 fte
Afdeling voorlichting/externe betrekkingen	3,0 fte
Afdeling rentmeesterij	1,0 fte
Afdeling terreinbeheer	15,0 fte
Afdeling Kasteeltuinen	32,3 fte
Totaal Personeelsbestand	66,7 fte

Huisvestingskosten

Deze kosten betreft de onderhoudslasten, schoonmaakkosten, kosten voor energie en overige huisvestingskosten van het kantoor te Lomm en de kantoren van de districten.

Kantoor- en algemene kosten

De kosten zijn als volgt te specificeren:

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Automatisering	44.670	53.000	60.812
Porto- kopieer- en telefoonkosten	22.709	33.000	32.593
Accountantskosten	23.600	25.000	27.476
Overige kantoorkosten	25.766	30.500	26.467
Advieskosten	7.754	10.000	9.165
Bijdrage LandschappenNL	48.788	75.000	55.342
Kosten Brancheorganisaties	23.266	23.800	18.253
Kantoorkosten werkschuren	26.887	18.000	18.257
Algemene kosten Robur en Landbouwbedrijf	14.933	14.300	13.432
Totaal	238.373	268.300	261.797

Bestuurskosten

De bestuurskosten ten bedrage van € 6.580 bestaan voornamelijk uit reiskostenvergoedingen, kosten bestuurdersaansprakelijkheidsverzekering en vergaderkosten. Er vindt geen bezoldiging van bestuurders plaats. Ook zijn aan hen geen leningen, voorschotten en garanties verstrekt.

Beloning Directie

Stichting Het Limburgs Landschap wordt geleid door één directeur. De beloning van de directeur geschiedt conform de CAO bosbouw, ondernemingsdeel De Landschappen. Er wordt aan de directeur geen leaseauto beschikbaar gesteld, tevens worden er aan de directeur geen leningen, voorschotten of garanties verstrekt.

Naam	W.F.G. Alblas
Functie	directeur-rentmeester
Dienstverband:	
Aard [looptijd]	Vanaf 01-01-2018
uren	40
parttime percentage	100
periode	01/01 – 31/12
Bezoldiging	
Jaarinkomen	
bruto loon/salaris	90.971
vakantiegeld	7.233
vaste eindejaarsuitkering	-
niet opgenomen vakantiedagen	-
Totaal jaarinkomen	98.204
Belastbare vergoedingen/bijtellingsen	-
Pensioenlasten [werkgeversdeel]	15.857
Overige beloningen op termijn	-
Uitkeringen beëindiging dienstverband	-
Totaal lasten en vergoedingen	15.857
Totaal bezoldiging 2018	114.061
Totaal bezoldiging 2017	105.883

Het jaarinkomen van de directeur-rentmeester [in loondienst] blijft binnen het maximum van € 129.559 [1 FTE/12 mnd.] volgens de Regeling beloning directeuren van goededoelenorganisaties. Ook het jaarinkomen, de belaste vergoedingen/bijtellingsen, de pensioenlasten, de pensioencompensatie en de overige beloningen op termijn samen, blijven binnen het in de regeling opgenomen maximum van € 187.000 per jaar. Voor een toelichting op het beleid en de uitgangspunten voor de directiebezoldiging verwijzen we naar hoofdstuk 5.1 van het jaarverslag.

De personeelslasten van de directeur-rentmeester waren hoger in 2018 t.o.v. 2017. Deze stijging hield verband met de algemene salarisstijging volgens de CAO van 1,25% [= € 1.125]. Daarnaast werd er in 2017 wegens het begin dienstverband per 1-1-2017 maar 5 maanden vakantiegeld uitgekeerd. Het vakantiegeld in 2018 was € 4.246 hoger dan in 2017. Als gevolg daarvan en de salarisverhoging waren de SV- en Pensioenlasten ook hoger, samen € 4.092.

Algemene kosten beheer en administratie

De kosten voor beheer en administratie [zie Specificatie en verdeling kosten naar bestemming op blz. 20] zijn die kosten die de stichting maakt in het kader van de [interne] beheersing en administratievoering en niet worden toegerekend aan de doelstelling of de werving van baten.

De toerekening van deze kosten geschiedt op bedrijfseconomische basis, waarbij rekening gehouden wordt met de besteding van tijd en middelen.

Het beleid van de stichting is er op gericht om de kosten voor beheer en administratie binnen de perken te houden met een streefpercentage van maximaal van 5% van de totale lasten. Maar kostenbeperking mag geen doel op zich zijn want dit kan ten koste gaan van de kwaliteit van het beheer en de bedrijfsvoering. Het gemiddeld percentage over 2015 t/m 2018 bedraagt 2,65%.

Onderstaand zijn de kosten beheer en administratie en de verhouding van deze kosten in relatie met de totale lasten procentueel weergegeven voor de jaren:

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
<i>Kosten Beheer en administratie</i>	€ 391.422	€ 419.767	€ 365.645
<i>Kostenpercentage</i>	2,32%	2,79%	2,86%

Percentage wervingskosten

Onderstaand is de verhouding van de wervingskosten in relatie met de som van de geworven baten procentueel weergegeven voor de jaren:

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
<i>Som van de geworven baten</i>	11.583.029	10.497.848	7.220.898
<i>Wervingskosten</i>	215.270	239.814	195.179
<i>Percentage wervingskosten</i>	1,86%	2,28%	2,70%

Saldo financiële baten en lasten

Het saldo van de financiële baten en lasten kan als volgt worden gespecificeerd:

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Rente [bank]tegoeden	3.811	12.350	11.095
Aandelen:			
Niet-gerealiseerde waardeveranderingen	30.994	200.000	115.514
Obligaties:			
Rente obligaties	8.077	8.200	49.894
Totaal baten	42.882	220.550	176.503
Kosten beleggingen	-1.172	-2.000	-5.810
Saldo financiële baten en lasten	41.710	218.550	170.683

Rente

Door een lagere rentevergoeding [gemiddeld ca. 0,04%] was het resultaat van banktegoeden over 2018 € 8.539 lager dan begroot [0,10% begroot].

Aandelen

De aandelen zijn belegd in een aandelenfonds dat belegt in kwaliteitsondernemingen die voorop lopen op gebied van duurzaamheid met een verwacht langjarig rendement van ca. 8%. Dit fonds keert geen dividend uit, de opbrengsten worden in het fonds herbelegd. Duurzame fondsen met een stabiele winstgroei, een solide balans met weinig schuld en een aantrekkelijke waardering zijn momenteel een interessant belegging. Het rendement over 2018 [1,0%] was lager dan begroot [6,5%] doordat de aandelenmarkten in december wereldwijd onder flinke druk stonden. In november stond het fonds nog op een winst van 9,5% t.o.v. 01-01-2018. Op dit aandelenfonds werd een positieve niet-gerealiseerde waardeverandering van € 30.994 geboekt.

Obligaties

De obligaties waren alle beursgenoteerd, niet converteerbaar en gewaardeerd tegen aflossingswaarde. Van de obligaties vond in 2018 de eindlossing totaal € 1.100.000 plaats. Over 2018 werd nog een rente van € 8.077 uitbetaald.

Saldo van baten en lasten

Over 2018 bedroeg het overschot € 3.158 tegenover een tekort van € 105.116 over 2017 en een tekort van € 31.477 over 2016.

Bijlage A: Mutatie-overzicht natuurterreinen 2018

NATUURGEBIED AANKOPEN 2018 Verwervingskosten 2018

Zwart Water	5.171,00
Ravenvennen	29.360,00
Eckeltse Bergen - Bergerhei	11.622,00
Onderste Bovenste Molen	14.139,22
Dorperheide	52.108,65
In de Horsten	6.639,50
Weerterbos	54.117,00
Rozendaal Marissen	73.787,74
Exaten Haelense beekdal	53.480,00
Beesels Broek	627.903,30
Sweeltje Munningsbos	5.226,00
Ophovense Zandberg	28.969,22
Bemelerberg Schiepersberg	23.854,22
Limbrichterbosch	460,22
Totaal	986.838,07

Bijlage B: Afschrijvingen 2018

Omschrijving	Gekocht in jaren	Afschr. termijn in jaren	Aanschaf-prijs	Afschr. t/m 2017	Afschr. 2018	Boekwaarde per 31-12-'18
Houtkachel	2013	5	17.121,50	17.121,50	0,00	0,00
Klepelaar Votex RM1907	2013	5	7.804,50	7.804,50	0,00	0,00
Ruwaterrein maaier AS-MOTOR AS65/2T-KAT	2014	5	3.502,95	2.802,95	700,00	0,00
motormaaier Ferrari 530S	2016	5	5.929,00	2.629,00	1.100,00	2.200,00
subtotaal			67.250,07	63.250,07	1.800,00	2.200,00
Totaal Inventaris SLL			733.529,10	687.409,10	15.150,00	30.970,00
Inventaris Kasteeltuinen						
Nissan Primastar 93-VDR-4	2018	5	4.500,00	0,00	450,00	4.050,00
Traktoren en machines	2018	5	55.374,31	0,00	4.530,00	50.844,31
Inventaris	2018	5	44.834,00	0,00	5.355,00	39.479,00
			104.708,31	0,00	10.335,00	94.373,31
Totaal			838.237,41	687.409,10	25.485,00	125.343,31
Inventaris watermolen en domeinnaam IJsvogel	2014	10	11.000,00	4.400,00	1.200,00	5.400,00

Bijlage C-1: Projecten jaarrekening 2018

GEBOUWEN HERBESTEMMING / VOORONDERZOEK

2017.011	Herbestemming ruïne Stein	18.260,73	17.500,00	-760,73
2017.025	Herbestemming Hoogcruts	30.874,96	39.097,00	8.222,04
2017.026	Herbestemming Kasteel Elsloo	8.594,50	16.940,00	8.345,50
2017.027	Herbestemming Grathemermolen	9.647,56	14.322,00	4.674,44
			479.652	

KASTEELTUINEN ARCEN

2013.021	Investerings Kasteeltuinen 2014	1.037.233,59	989.327,52	-47.906,07
2014.016	Kasteel Arcen Welten Vleugel [pianola]	16.423,50	11.750,00	-4.673,50
2016.003	Archiefonderzoek Kasteel Arcen	0,00	10.643,64	10.643,64
2018.001	Overige investeringen Kasteeltuinen 2018	148.924,00	0,00	-148.924,00
2019.020	Kasteel Arcen onderhoud installaties	11.358,53	0,00	-11.358,53
2019.017	Overige investeringen Kasteeltuinen 2019	22.367,06	0,00	-22.367,06
		7.563.406,97	5.821.597,45	-1.741.809,52
		10.310.769,32	7.493.439,10	-2.817.330,22

OVERIGE PROJECTEN NATUURTERREINEN/GEBOUWEN/AANKOPEN

5100	Projecten BTW reserve Gebouwen		100.000,00	100.000,00
5110	Projecten in opstartfase	12.744,05		-12.744,05
5001	Project aankopen Maascorridor		84.004,00	84.004,00
5005	Meerjarenovereenkomst aankopen Provincie Jaarschijf 2014	1.321.235,41	1.538.730,00	217.494,59
5008	Meerjarenovereenkomst aankopen Provincie Jaarschijf 2015	3.032.220,90	3.447.034,20	414.813,30
5010	Projecten PAS Maatregelen 2018			1.747.182,19
	Totaal projecten			-266.580,19

Bijlage C-2: Projecten afrekening 2018

Projectnummer	Project omschrijving	Uitvoerings- kosten	Subsidies Overheden
NATUURTERREINEN			
2011.058	Bleijenbeek Groenonderhoud	21.795,86	0,00
2012.009	Extra investering nat.recr.cult. vm gem. Arcen	150.309,36	150.309,36
2015.022	Kasteel Arcen Doolgaard	14.000,09	15778,59
2016.007	Beheer Eys Doeveberg	0,00	5.225,00
2017.019	NP de Maasduinen Kwaliteitsimpuls 2016-2017	115.852,06	57.912,20
2017.020	Boek Artistiek Heuvelland	17.825,39	0,00
2017.028	Monitoring bekalkingsproeven Maasduinen	43.410,38	43.410,38
2018.019	Bijen realisatie 3 bijenleefplekken	2.838,86	0,00
		366.032,00	272.635,53
MEERJARENOVEREENKOMST PROVINCIE JAARSCHIJF 2015			
2015.023	0-meting buffering PAS	13.739,56	13.739,56
2015.024	Inrichting te verwerven EHS nieuwe natuur	91.908,55	78.122,27
2015.024	Accountantskosten	6.559,88	6.559,88
2015.025	Inrichting grond kasteel Montfort - kamsalamander	24.069,26	20.458,87
2015.026	Soortenbescherming vroedmeesterpad Vaals Holset	9.319,07	8.387,16
2015.027	Soortenbescherming bruin dikkopje 't Rooth	767,00	690,30
2015.028	Soortenbescherming dodaars Brandemolen Arcen	76.871,06	69.183,95
2015.029	Soortenbescherming herintroductieprog. Maasduinen	9.578,10	8.620,29
2015.030	Soortenbescherming kamsalamander Heereven	12.135,40	10.921,86
2015.031	Soortenbescherming boomkikker Meerkoeien	25.642,78	23.078,50
		270.590,66	239.762,64
MEERJARENOVEREENKOMST PROVINCIE JAARSCHIJF 2016			
2016.014	PAS Bemelerberg & Schiepersberg	121.012,86	121.012,86
2016.015	PAS Boshuizerberg	64.471,48	64.471,48
2016.016	PAS Geuldal	64.252,84	64.252,84
2016.017	PAS Maasduinen	465.351,44	465.351,44
2016.018	PAS Roerdal	6.486,29	6.486,29
2016.019	PAS Sarsven en De Banen	837.035,26	837.035,26
2016.020	PAS Weerterbos	162.053,45	162.053,45
2016.035	PAS Pietersberg en Jekerd	1.096,44	1.096,44
	Accountantskosten	3.557,71	3.557,71
		1.725.317,77	1.725.317,77
TOTAAL NATUURTERREINEN		2.361.940,43	2.237.715,94
GEBOUWEN			
2010.002	Hoogcruts	2.391.574,15	1.403.102,73
2011.055	Oude pastorie Beek-L.	2.368.114,07	2.166.184,98
2015.012	Elsloo Historische Buitenplaats 2e fase	10.806,70	0,00
2017.022	Grottenbrand Neercanne	332.026,74	335.882,00
2011.052	PIP Schrevenhof	41.630,07	28.053,00
2016.006	Investerings Kasteeltuinen Arcen 2016-2018	97.942,12	2.500,00
2017.001	Overige investeringen Kasteeltuinen 2017	115.394,35	0,00
2018.023	Verbouwing bar BC de Sluis	22.466,08	0,00
TOTAAL GEBOUWEN		5.379.954,28	3.935.722,71
TOTAAL NATUURTERREINEN EN GEBOUWEN		7.741.894,71	6.173.438,65

Baten Verbonden org.	Baten andere organisaties	Baten Bedrijven	Baten Particulieren	Eigen bijdrage
	6.000,00			15.795,86
				0,00
				-1.778,50
				-5.225,00
				57.939,86
			18.735,31	-909,92
				0,00
	3.719,01			-880,15
0,00	9.719,01	0,00	18.735,31	64.942,15
				0,00
				13.786,28
				0,00
				3.610,39
				931,91
				76,70
				7.687,11
				957,81
				1.213,54
				2.564,28
0,00	0,00	0,00	0,00	30.828,02
				0,00
				0,00
				0,00
				0,00
				0,00
				0,00
				0,00
0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
0,00	9.719,01	0,00	18.735,31	95.770,17
38.000,00	29.900,00	30.781,13	34.343,70	855.446,59
0,00	81.000,00			120.929,09
	12.836,86			-2.030,16
				-3.855,26
				13.577,07
				95.442,12
				115.394,35
				22.466,08
38.000,00	123.736,86	30.781,13	34.343,70	1.217.369,88
38.000,00	133.455,87	30.781,13	53.079,01	1.313.140,05

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Ons oordeel

Wij hebben de geconsolideerde jaarrekening 2018 van Stichting Het Limburgs Landschap te Arcen gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen geconsolideerde jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Het Limburgs Landschap per 31 december 2018 en van het resultaat over 2018 in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 'fondsenwervende instellingen' en de bepalingen krachtens de WNT.

De jaarrekening bestaat uit:

- de geconsolideerde balans per 31 december 2018 met een balanstotaal van € 17.412.047;
- de geconsolideerde staat van baten en lasten over 2018 met een resultaat van € 3.158; en
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de controle of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening. Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden en het Controleprotocol WNT vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Het Limburgs Landschap zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten [ViO] en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants [VGBA]. Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 'fondsenwervende instellingen' en de bepalingen krachtens de WNT. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, de bepalingen krachtens de WNT, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de groepscontrole. In dit kader hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden voor de groepsonderdelen. Bepalend hierbij zijn de omvang en/of het risicoprofiel van de groepsonderdelen of de activiteiten. Op grond hiervan hebben wij de groepsonderdelen geselecteerd waarbij een controle of beoordeling van de volledige financiële informatie of specifieke posten noodzakelijk was.

Wij communiceren met de met governance belaste personen onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Venray, 23 mei 2019

CONTOUR

w.g.
B.J.M. Janssen MSc
Registeraccountant

Begroting 2019

Staat van baten en lasten

	Begroot
BATEN	
- Baten van Particulieren	575.000
- Baten van Bedrijven	93.500
- Baten van loterijorganisaties	937.500
- Baten van subsidies van overheden	10.398.943
- Baten van verbonden organisaties	0
- Baten van andere organisaties zonder winststreven	60.000
Som van de geworven baten	12.064.943
Baten als tegenprestatie voor de levering van	
- producten en diensten	4.723.500
Overige baten en lasten	0
Som der baten	16.788.443
LASTEN	
Besteed aan doelstellingen	
- Aankoop natuurterreinen	2.585.948
- Projecten natuurterreinen/gebouwen	6.792.247
- Beheer natuurterreinen/gebouwen	6.073.534
- Voorlichting en belangenbehartiging	864.917
	16.316.646
Wervingskosten	
- Wervingskosten	198.339
Beheer en administratie	
- Kosten beheer en administratie	420.814
Som der lasten	16.935.799
Saldo voor financiële baten en lasten	-147.356
Saldo financiële baten en lasten	154.550
Saldo van baten en lasten	7.194

Stichting
het Limburgs
Landschap

Rijksstraatweg 1, Lomm
Postbus 4301
5944 ZG Arcen